

DOM in SVET

list
s podobami
za
leposlovje
in
znanstvo.

Urednika:
dr. M. Opeka
in
dr. E. Lampe.

L. XVI. 1903

ŠTEV. 1.

Ant. Rozelj

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: Naš stari greh. Polabska povest	1
Anton Medved: Oddaljenim dušam	8
Silvin Sardenko: Gorski viri in verzi	10
Ksaver Meško: Prevare. Črtica	13
Roman Romanov: Narodna pesem	24
Dr. E. Lampe: Frančišek Dobnikar. Spominski list na grob mlademu umetniku	25
Anton Medved: Na ogledih. Veseloigra v treh dejanjih	34
Euricius: Sveti Kum	39
Peter Žmitek: Rusko slikarstvo. Zgodovinske črtice iz XVIII. in XIX. stoletja	40
Anton Medved: Na čelesniku	45
F. S. Finžgar: Moja duša vasuje	46
Silvin Sardenko: Dosmrtni jetnik	50
Književnost	51
To in ono	57

SLIKE.

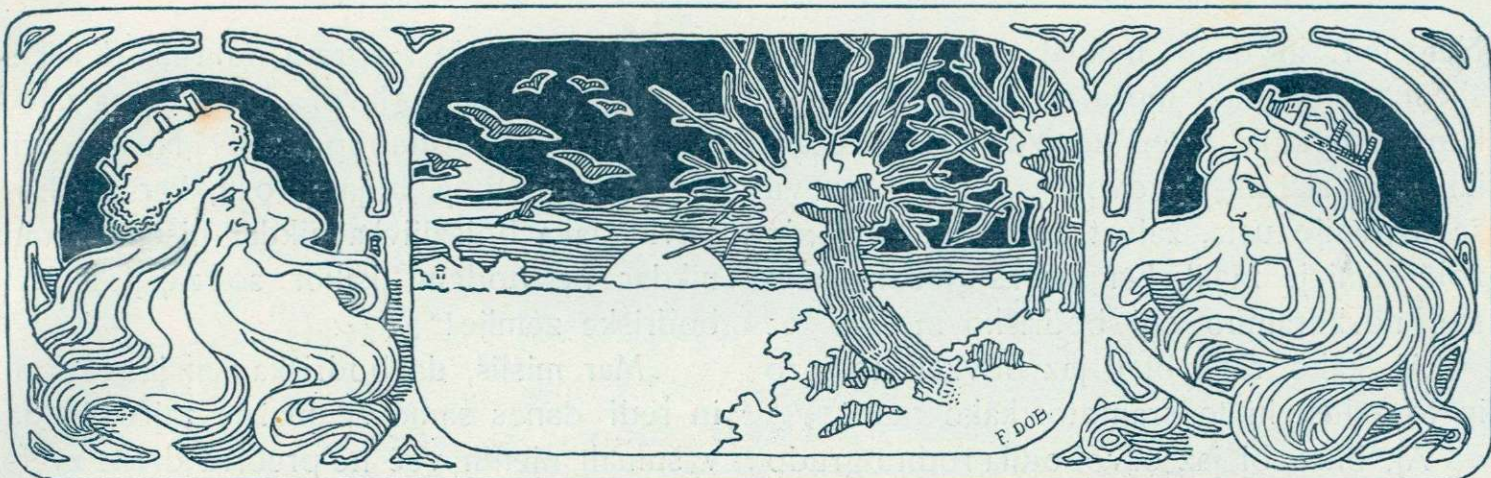
Poslednji dan v Pompejih. K. Brjulov. — Dobnikarjeve slike. — Trudna. P. Žmitek. — Staro, zdaj porušeno licejsko poslopje v Ljubljani. — Palača ogrske državne zbornice v Budim-Pešti. — Priloga: Slovaški starejšina. Bachrach-Barée.

Listnica uredništva. G. Radislav Planinski. Vaš spis, žal, ni toliko dovršen, da bi ga mogli priobčiti. A veseli smo Vašega zanimanja za naš list. Bog Vas živi! — G. J. N. v Št. J. Zakaj pa nisi oskrbel takoj prevoda onim starim distihom? No, stvar je zanimiva vsekako — pa bode treba o priliki spraviti se nanjo. Pozdrav! — G. Nikolaj Levin. Kolikor smo povrh pogledali, poslane pesmi še niso tako slabe. Morda kdaj katero malo obtešemo in jo porinemo v list. — G. č. n. R. v H. Menda ste se lotili naenkrat predolge stvari, pa se vam ni posrečila. Novela nima nikakršne tehnike. O priliki Vam jo vrnemo. — Vse svoje sotrudnike lepo prosimo, da nam oprosté, če jim ne odgovarjamo točno, bodisi v listnici, bodisi v zasebnih pismih. Včasih že ni mogoče sproti pregledati doposlanih stvari. Z listom samim je mnogo dela — a poleg z listom sta oba njegova urednika preobložena še z obilo drugimi posli. Zato — potrpljenje, in v potrpljenju srečno novo leto!

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravlništvo v „Marijanišču“

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

I.

Na obali Baltiškega morja, na parobku prastare šume, nekoliko vstran od mesta Ljubeka, je ranopoletni popoldan Gospodnjega leta 1064. stala mladenka v bodriški narodni noši in sanjavo zrla na morske valove, ki so se nemirno zibali in grmadili, se zaganjali ob obrežje in ob rezkih rtih zopet razsipali.

Izza črnikaste oblačne gore, ki je bila vstala na obzorju, je radovedno pogledaval valove, in njegovi žarki so veselo skakali po valovih in se v krasnih bojah lomili v plehajočem se morskem zrcalu. A kmalu se je moralo docela skriti za mračnimi oblaki, ki so naglo drug za drugim vzhajali na nebesnem svodu, se nalik morskim valovom sprijemali in zopet odpehaval, se v divjem begu podili pod nebom in naglo temnili zemljo.

Iz daljave se je že čulo votlo grmenje, ki je prihajalo vedno bliže. Mrzla sapa je zavela in vila čimdalje bolj silno. Čimdalje bolj so hreščali in ječali vršički stoletnih dreves. Čimdalje bolj je kipelo morje, se kopičilo in vršičilo ter ljuto naskakovalo

obrežje, kakor bi je hotelo izpodjesti in potopiti v svoje žrelo.

Mladenka je s kresočimi očmi opazovala divje morsko valovanje pa začela govoriti, izprva bolj tiho in počasi, potem pa vedno glasneje, strastno in hlastno:

„Morje belo, le šumi s šumom velikim! — Perun javlja na nebu z gromkim gromom svojo jezo, ker ga ljudstvo pod tem nebom več ne časti in ne moli . . . Morje belo, tudi tebe lomi srd, tudi ti se jeziš, da se od jeze krčevito zvijaš. In pravičen je tvoj srd! Saj te nekaznjeno madežuje krščeni sovrag, ki s predrzno roko reže svete tvoje brazde, one brazde, ki jih ima pravico orati le slovenske ladje lemež, one brazde, ki jih je našim očetom podaril vsedobri Svetovit, da njih in njihovih potomcev trgujoče brodove nosijo v daljne rodove . . .

Črt ti je zbesnil valove, silno morje, ker moraš zreti dan na dan, kako se lakomni tujec šopiri na tvojih vodah, iskaje bogastva, in se na tebi več ne pojó svete pesmi o višnjih naših bogovih in o slovanski naši lipi, ampak samo tuje popevke o nemški moči, in o križanem Kristu . . . In sram ti obliva lice, vem, ko vidiš, da vsi Bodriči klanjajo glave pred križem in pred tujcem

Nemcem, in da v nekdanjem slavem bodriškem plemenu ni moža, ki bi se uprl oholemu sovragu, kateri zdajzdaj vso deželo izneveri starim bogovom . . . In v gnevu se ti penijo usta, žalost ti razriva osrčje, in žolč se ti je razlil, ker moraš gledati, kako spi, nevzdradno spi bodriško moštvo . . .

Aj, kako rada bi ti jaz odvzela to jezo in to žalost in to sramoto, kako rada!

Aj, hitro bi jaz osvobodila rodno grudo tujega jarma in vrgla tujca čez mejo, da sem mož, in ne slabotna ženska! V tla bi se moral zgruditi križ, da nikdar več ne prokne, a stara naša lipa pa bi se potem zopet razcvetela in razprostrla svoje košate rame čez svoj mili slovenski rod! In po tebi, morje belo, bi zopet plula samo slovanska ladja, noseč pridelke-prvence bodriške zemlje na sveto Rujano, po tebi bi zopet došle le pristno slovanske popevke o svetih bogovih in slavnih slovanskih činih! In ti prekrasno, belo morje, bi bilo zopet samo bodriško morje, morje slovansko!

Navdušena govornica je obmolnila. — Zelen blisk je šinil iz oblakov in zletel preko raztogočenih valov tikom pred njo, da bi ji skoraj vzel vid. In grom je zadrdral in potresel nebeški strop ravno nad njeno glavo. Od zadaj je pa v istem hipu začula moški glas:

„Viljenica!“

Deklica se je stresnila in se plašno ozrla proti šumi.

Sivolas kot sivi sokol, no še junačen, neupognjen starec z dolgo, pobeljeno brado je stopil izza drevja.

„Ah, ti si Slavomir, svečenik Triglavov!“ je dejala mladenka in zardela pobesila pogled, menda ker je bilo sram notranje plahote, ki se je še čitala na njenem obrazu.

„Mislil sem, da stoji tu in govori čarobna morska vila, ko sem te ugledal od daleč“, je odgovoril starec. „Toda vprašati te moram: Od kdaj se pa Viljenica, nadkneza Gotšalka neustrašna hči, strahotno strese pri poedini besedi, kakor bojazljiva srnica pri jeku lovčevem!“ je pristavil s pikrim naglasom.

„Od kdaj?“ je razgreto odvrnila deklica, in kri ji je šinila v glavo. „Od kdaj pa zajec oponaša volku strahopetnost? Ne govori, Slavomir, o moji bojazljivosti, ker pri bogovih, taka bojazljivka nikdar nisem bila in nikdar ne bodem, kakor so zajčji sinovi bodriške zemlje!“

„Mar misliš, da bodriška zemlja res rodi in redi danes samo še plašne zajce, in da v šumah njenih več ne prebiva drzna zverjad?“

„Da!“ je strastno zatrdila deklica. „Bodriška zemlja, ki je prejšnje čase slula daleč naokrog, da redi dolincem strašno zverjad, redi danes le še strahopetne zajce in miši, ki se pri najtanjšem šumu gozdnega listja poskrijejo v svoje luknje. Izumrla je zverjad, ki je zadajala takov strah sosodnjim deželam; poginila je ali pa preobrazila zverinsko svojo čud in se prelevila v krotko živad.“

„Ali se je pa potuhnila!“ ji je segel starec v besedo.

„Potuhnila? Ne verjamem.“

„Da, Viljenica, le potuhnila se je. Vedi, slišal sem poprej, skrit za drevjem, tvoje besede, v katere si izlila svoj srd nad tujca in v katerih si očitala Bodričem nemoštvo. Slišal sem vse, pa ne boj se, da te izdam; saj veš, da je Slavomir sovražnik, zaklet sovražnik tujcu Nemcu. Z neskončnim veseljem so me napolnile tvoje besede. Vedel sem sicer že prej, da vkljub temu, da si krščena, ne ljubiš kaj posebno novega Boga. A da si tako goreča privrženka starih bogov in taka vneta rodoljubkinja, si nisem mogel misliti, dokler nisem slišal besed, ki si jih ravnokar govorila. Vesel sem te, neizrečeno vesel. Pa bodi tudi ti vesela in potolažena! Ne misli, da sva samo midva privrženca zatiranih starih bogov. Ne! Hvaljen bodi višnji Veles, ki daje zemljanom modre svete in misli v glavo: velika množica bodriških sinov s pravičnim srdom gleda na tvojega očeta, ki nam v svoji zmoti in zaslepljenosti vsiljuje novo vero. Premnogi Bodriči črté kristjana — Nemca; kakor ti, tudi oni še niso zatajili svoje krvi. Pojdi z menoj! Pokazati ti hočem, da bodriška zemlja redi za

tujca še mnogo strašnih zveri. Peljati te hočem k svojim somišljenikom, ki bodo zatrdno navdušeno sprejeli v svojo sredo Gotšalkovo hčer — svojo somišljenko ...

Glej, mrak razgrinja črez zemljo črni svoj plašč, in na nebu zbira gromovnik Perun točo in oblake. Pojdiva hitro, da naju ne zatme nevihta!"

II.

Starec je prijel deklico za roko in dejal še enkrat: „Pojdiva!"

„Kam?“ je vprašala mladenka z malce trepetajočim glasom in mu izpulila roko.

„Saj sem ti rekel: k zverjadi bodriški, k zakletim sovražnikom Nemca.“

„Pa sedaj? Kaj pa porekó doma, če me pogrešé?“

„Porečeš, da te je bila na šetnji zajela huda ura pa si morala vedriti izven grada. Sicer pa, Viljenica, če se bojiš svojega očeta, pojdi domov, ne hodi za nami!“

„Ne, jaz grem s teboj!“ je dejala mladenka odločno in mu podala roko.

„Slava ti!“ je rekel starec. „Sedaj pa le hitro!“

Krenila sta proti šumi.

Kipeče morje je bučalo za njima.

Žalostno kričeč in s kreljutmi loputajoč je jata črnih ptic prhutala nad obrežjem.

V oblakih je pa šumelo in vrelo kakor v razbeljeni peči. Kačasti bliski so se zaporedoma vpeljali iz njih in vse križem švigali nad zemljo.

Drdrajoč grom je cepil oblačne stebre, strahovito rohnal in ropotal po ozračju ter treskal ognjene strele, kakor bi hotel razstreliti vesoljni svet.

Starca in mladenko je objela šuma z mračnim svojim krilom. Viljenica se je tresla po vsem živoču kakor šiba na vodi, in skrivnostna tesnoba se je ovijala njene duše. Slavomir je korakal krepko; z desnico se je opiral ob gorjačo, z levico pa držal deklico za roko in govoril:

„Glej, moči in sile Perunove! Pred zlati svoj plug, blisk, je zapregel oblačne valove in zdaj orje po nebeškem svodu. Na ognjenih

kolih se vozi in meče na zlotvornega Črnboga, glavarja nebeških voda, ognjevite strele in žareče kamenje ...

Hud boj se bije med svetlobo in temo, med Belibogom in Črnbogom. Zmagal pa bo Belibog, ker je pravda in moč na njegovi strani.

Hud boj se bo bil tudi pri nas med svetlobo in temo, med resnico in lažjo, med pristaši slovanske lipe in privrženci križa. Zmagali pa bodo pristaši lipe, ker pravdo in moč so jim dali višnji bogovi“ ...

Tako je govoril starec; deklica je pa molčala.

Sapa je silovito vila skozi drevje, da so se njegove veje upogibale in njegovi vršiči pokali. Listje na drevju se je prožilo; deževne kaplje, težke ko svinčeno zrnje, so začele praskati ob nje.

Starec in mladenka sta podvizzala korake, kolikor so dopuščale zvite robide in debele korenine, ob katere so se zapletale njune noge. Čimdalje večja je bila tema v zarasli gošči, in čimdalje bolj tesno je bilo Viljenici okoli srca. Sedaj pa sedaj je vzdihnila, pa njene vzdihljaje je naglo zadušila silna vijača. Slavomir pa je čvrsto mahal naprej, kakor da ni čul onih vzdihov. —

Ogromna in v čarobni razsvetljavi bliska divjekrasna pečina je zaštrlela pred njima.

„Na mestu sva“, je izpregovoril starec, postal in posnemajoč sovo zagrčal: „Uhú!“

„Uhú!“ se je odzvalo v pečini.

„Stori, kar vidiš storiti mene!“ je velel starec Viljenici.

Sklonil se je in se splazil pod skalo, ki se je na enem mestu malo vzdigovala nad zemljo.

Viljenica mu je sledila, ne brez bojazni v srcu.

Ročno kot jegulja je lezel starec pod pečino, po suhem resju, bohotnem mahu in šumečem velem listju. Deklica pa za njim. Tesen in ozek je bil ta hodnik, prav kakor bi ga bil navlašč napravil jazbec v svojo jazbovino. Tema je bilo v njem kot v rogu.

„Kača!“ je siknila Viljenica, ko je ob strani nekaj zašumelo.

„Ne boj se: suha trava prasketa!“ jo je potolažil Slavomir. In plazila sta dalje.

Mladenka je sedaj pa sedaj zašepetala: „Svetovit!“

Hodnik se je naenkrat razširil. Motno migljajoča luč je posijala nanj. Slednjič ga je bilo konec. Starec in mladenka sta stala v prostorni jami, visoko obokani s sivim kamenjem in razsvetljeni s plamenico, ki je bila vtaknjena v zev skale v steni.

„Slava ti, Slavomir!“ je vzkliknilo obenem pet moških glasov. In pet bradatih mož, ogrnjenih z dopetnimi plašči, se je rinilo okoli starca, da so se rokovali z njim.

„Slava tudi vam!“ jim je odzdravil starec. „Oprostite, da ste morali čakati vi mene, ne jaz vas, ki sem vas povabil semkaj. Zamudil sem se v Ljubeku.“

„A koga si pripeljal s seboj? Žensko!“ so zaklicali istohipno vsi peteri možje, ki so zagledali Viljenico, katera je bila postala zadaj.

„Sklonite svoje glave in zahvalite vse-dobrega Svetovita, ki je poslal nocoj to mladenko v našo sredo!“ je rekel Slavomir, prijel deklico za roko in jo predstavil: „Evo vam Viljenice, nadkneza Gotšalka hčere, tovarišice naše. Upognite svoj vrat pred njo v znamenje spoštovanja!“

Možje so pa le strmo gledali predse.

Naposled je dejal eden: „Svoboden Slovan ne klanja svojega tilnika pred nikomer.“

Drug pa je vzel Slavomira na stran in mu zašepetal v uho: „Slavomir, kaj ti je, zakaj si tako nepreviden, da greš pripeljat semkaj žensko, da izda tebe in nas in vso našo stvar?“

Dasi so bile te besede govorjene tiho, jih je vendar slišala Viljenica. Kri ji je vzkipela, stopila je nekaj korakov naprej prav pred može in v razžaljenem ponosu izpregovorila:

„Tako mi Svetovita in vseh višnjih bogov, izdajica nisem bila še nikoli, zato pa tudi nečem, da bi se me kdo bal kot take! Jaz grem. Zborujte sami. Ali to vam še povem: Dasi sem hči Gotšalka, najgorečnejšega kristjana, dasi sem bila krščena, vendar

molim stare bogove slovanske in kolnem potujčevanje in izneverjanje slovanskega plemena . . . In tako mi Triglava, tako mi Svetovita Rujanskega, tako mi vseh višjih bogov: Da sem jaz mož, leto osorej ne bi bilo ni enega Nemca več v bodriški zemlji. Zatrila bi vse, tudi če bi se morala pri tem zgruditi sama rodna hiša! . . . Toda vidim, vi imate strah pred menoj, da vas ne izdam. Grem torej odtod. Le zborujte in modro ukrepajte! To želi iz srca Viljenica, čestilka Svetovitova. Ne bojte se, da vas izdam, saj se tudi jaz ne bojim, da bi me vi izdali mojemu očetu!“

In deklica se je obrnila in hotela vun po hodniku, po katerem je bila prišla s Slavomirom v jamo.

Tedaj pa je priskočil Slavomir, priskočili so tudi vsi drugi peteri k nji, govoreč:

„Ostani, Viljenica! Ne zameri nam naših besed! Ostani pri nas, bodi naša, mi smo tvoji!“

In vsi so uklonili pred njo svoje glave. — In Viljenica je ostala.

Slavomir pa ji je sedaj hitel predstavljati zbrane može:

„Tu glej zbrane, Viljenica, dične bodriške starejšine in velmože. To je Volčan iz Roztoka, to je Ratibor iz Gabrovega, to Svetopolk iz Varnovega, to Draško iz Mahovega in to Gostomisel iz Ribnice. Te sem sklical danes sem v Volčjo jamo, da se po-vetujemo, kako bi rešili svojo rojstno grudo popolnega potujčenja.“

„Pozdravljeni!“ je rekla Viljenica velmožem in se z vsemi rokovala.

„Preden pa se začnemo posvetovati“, je nadaljeval Slavomir, „pokrepčajmo se s pijačo Svetovitovo, saj je zatrdno nas vse utrudila težka hoja. Ti si gotovo najbolj utrujena, Viljenica, torej pij ti najprva!“ — In starec je izvlekel iz torbe čutaro medicine in jo ponudil Viljenici.

Mladenka je pila. In za njo so pili možje.

Goreča baklja je metala sedaj rastočo, sedaj pojemajočo luč po jami in z rdečim svitom obsevala zbrano družbo, ki je bila

sedla na mahovita tla in pila medico, narodno pijačo.

Zunaj je razsajala strašna nevihta. Ploha je lila, kakor bi se bilo utrgalo nebo. Grom je ropotal, kakor bi v besni jezi hotel vse zdrobiti in streti. Vihar je tulil kakor gladen volk.

Slavomir pa je vstal in začel svoj svečani govor s svečanim glasom:

„Pač se čudom čudijo nocoj vekovite le-té skale, iz katerih so vsemogočni bogovi zgradili le-ta dom. In lahko se čudijo. — Stoletja so že prešumela preko sivih njihovih temen z oblaki in s strelami, z burjo in viharjem, a niso še videle takega večera, niso še gledale v svoji sredi takih obiskovavcev kakor nocoj . . . Preganjani gozdni divjačini so kvečjemu dajale zaščite in zaslombe proti psu in lovcu. Nocoj pa so sprejele v obran in zavetje glave bodriške zemlje, najdičnejše starejšine in velmože slavnega bodriškega plemena slovanskega, ki so se zatekli v njihov dom — —

Žalostna nam mati!

Ptica nebesna ima neomejen zrak, kjer prosto leta, kakor jo volja; ima v gori nedosežno gnezdo, kjer svobodno živi združno. Riba morska ima neizmerno vodo, kjer prosto plava, kakor jo volja; ima globoko dno, kjer svobodno vlada samovoljno. Divja zver ima goro, kjer prosto gospodari; ima varen brlog, kjer svobodno samostalno počne, kar jo volja . . . A starejšina, velmož, gospodar bodriške zemlje nima prostora, kjer bi prosto živel; nima bivališča, kjer bi svobodno počel, kar ga volja, niti svobodne besede nima v stanovališčih, ki so njegova last, ki si jih je zgradil sam svojeroč!

Žalostna nam mati!

Sklical sem vas, slavni starejšine in velmože bodriški, k pomenku o prevažni sveti stvari, sklical ne v hišo svojo, kjer bi vas mogel pozdraviti s hlebom in soljo, no sklical v to skrito Volčjo jamo, daleč proč od ušes ljudi-ovaduhov, ker tako mi je velela pamet moja, tako je terjala sveta naša stvar.

Vedel sem že prej in izvedel posebno nocoj, ko vas vidim vkljub viharju in groznemu večeru zbrane tukaj sredi globoke šume, v najbližjem sosodstvu divjih zverin, daleč proč od ljubljenih družin in toplih stanic — da pravi Slovan za svobodo in dom vse stori in pretrpi. Saj trpeti je Slovan navajen . . .

Kaj hočemo? Dobro in zlo pride nad ljudi od bogov. In nad Slovane je prišlo hudo v zvrhani meri.

Pa kar pride od bogov, to mora človek nositi. Ni pa primoran nositi tega, kar pride samo od človeka-neprijatelja. In če mirno nosi hudo od človeka neprijatelja, se pogrezne v prah k črvu, kateremu svobodno vsakdo stopi na glavo; se poniža v nespametno žival, ki nima svoje volje; je rob, katerega vse prezira, prezirajo in zapusté isti višnji bogovi . . .

Zlo pa je prišlo nad nas, Slovane, ne od bogov, temveč od neprijatelja-tujca, od kristjana-Nemca! . . .

In mi naj mirno in vdano nosimo to zlo, ali naj se sami naredimo in prepustimo tujcu za sužnje?

Nikdar!

Tako daleč se ne sme nikdar izpozabiti Slovan, tako globoko nikdar ponižati! Ali smo mar mi rod druge vrste? Ali smo mi mar brez zgodovine? — Daleč tam, kjer vstaja solnce, je pradomovina naša. Tam so v svobodi živeli naši pradedje, naše prababice. Bilo jih je kot trave v travnu mesecu, kot listja v listopadu. Pa niso robili in plenili drugih narodov: bili so miroljubni in krotki kot jagnjeta in zadovoljni s pridelki polja in s svojimi čredami. Živel so v poedinih plemenih, in plemena v poedinih zadrugah, kakor listi na isti veji, in veje na istem stebelu. Tedaj je bil še vsem en jezik in en običaj. Pa narastli in razplodili so se, in pretesna jim je postala prva domovina. Tudi so jih tuja ljudstva rinila od zadaj. Tedaj so se vzdignili nekateri rodovi z bogovi in s čredami svojimi in šli proti solnčnemu zahodu, čez gore in vode, na jug in na sever, iskat nove domačije.

In eden teh rodov je prišel v te severne kraje. Prej so tod prebivala nemška plemena. Pa odrinila so na jug plenit in ropat in osvajevat bogate južne dežele. Njih pokrajine je zasedel naš rod. Eno plemo tega rodu je ostalo med Vislo in Odro reko. Druga plemena so šla naprej proti zahodu. Najdalje je prodrlo naše bodriško plemo. Naselilo se je tukaj ob morju nad Labo reko po zelenih ravninah in si postavilo vasi in gradove. Srečno so izprva živeli naši pradedje, mirno in brez boja. Vojske niso ljubili, pač pa godbo. Gosli so jim bile bolj priljubljene kot orožje. Godli so na gosli, ker niso znali trobiti na trombe. Polje so obdelovali in pastli črede. Čolne in ladje so si stesali in so čolnarili, ribarili in trgovali po morju. Molili so stare svoje bogove. In bogovi so jim bili dobri in so blagoslavljali njihovo početje. Polje in morje sta jim dajala bogatih imetkov.

Velika blagovitost jim je cvetela. Bili so bogati v blagu vseh severnih narodov in so imeli vse udobnosti in polno izvanrednih dragotin. — A ta njihova blagovitost je bodla grabežljive sosede tujce v oči. Napadati in pleniti so jih začeli ropoželjni Saksonci z juga in divji Danci s severa. In zemljelakotni Franki so si lastili, kakor nad drugimi narodi, gospodstvo tudi nad njimi. Kaj so storili naši dedje? . . . Kaj store ose, če jih pride nagajiva deca dražit in razkopavat njihovo gnezdo? . . . Kaj stori živina, če jo pride sovražnik motit v brloge in v dupla? . . . Ose pikajo in zbadajo s strupenim želom. In zverina pokaže ostre zobe in praskajoče kremplje.

In kar store ose in kar stori zverina v obrambo svojih bivališč, to isto so storili naši dedje. Pokazali so, da znajo tudi oni izsikavati želo strupene puščice in grizti in praskati z mesarečim kopjem in rezkim kijem . . . In po lokah, koder se je poprej razlegala miloglasna piščal veselega pastirja, je pela odslej večkrat divjehreščeča bojna tromba. In po poljanah, koder so se poprej slišale srebrnojasno zveneče pesmi mladih koscev, grabečic in ženjic, so doneli sedaj

večkrat grmeči spevi napetih lokov in sika-jočih puščic, žvenketajočih mečev in rožlja-jočega kopja, je odmevala sedaj divja bojna godba, spremljana od ropotanja težkih naprsnikov in šlemov, ter od vnetih molitev in strašnih kletvin in zamolkega hropenja in pojemajočega ječanja izdihajočih . . . In v zraku, koder so poprej z nežnimi grli popevale ptice pevke, se je čulo sedaj često grozno večanje črnih krokarjev in vranov, ki so komaj čakali noči, da se spusté k obedu na bojno polje, na mrliče in na mrhovino . . . In potoki in studenci so se rdečili, kakor se rdeči večernje nebo, ko zahajajoče solnce pomeša njegovo sinjino s krvavim svojim rdečilom — —

To so bili tožni časi za naše dede, severne Slované.

Padali so slovanske matere sinovi, kakor pada ob črni nevihti listje z drevesa. In že se je bilo bati, da bo izumrla po teh krajih na večne veke slovanska govorica.

Da, hudo je bilo tačas našim očetom. In da jim je bilo tako hudo, temu niso bili krivi samo tujci-napadniki, kriva je bila dosti tudi domača kratkovidnost in kleta slovanska nesloga. Da, ta — naš stari greh! . . .

Kaj nam pripoveduje povest?

Ko se je silni nemški cesar Karel bojeval s Saksonci, kaj so storili kratkovidni Bodriči? Pomagali so nemškemu cesarju. Medtem, ko so se Bodriči v Karlovih vrstah vojskovali proti Saksoncem, so pa njih krvni bratje in vzhodni sosedje, Ljutiči, ki so vendar z njimi molili iste bogove in govorili isti jezik, pridrli na bodriško zemljo in jo grozno opustošili, da je groznejše ne bi mogel najhujši sovrag. Seveda so se šli Bodriči kmalu osvetit v ljutiško zemljo. In taki medsebojni krvavi spori so se le prečesto ponavljali. Ali kaj so imeli od medsebojnega bratomornega klanja? Padali so bolj in bolj v nemško sužnost in postajali slabši in slabši.

Pod pretvezo, da jim hočejo prinesiti luč prave vere, so Nemci vdirali v njih dežele. Naši očetje so se jih sicer otepali in otresali. Včasih so se jih otresli, a na-

vadno ne zadolgo. Bolj in bolj so se pogrezali v nemško hlapčevstvo in nemško odvisnost ...

V tako ponižujoče hlapčevstvo in odvisnost pa Bodriči še nikoli niso bili pogreznjeni, kakor smo mi zdaj, odkar je naš vrhovni knez Gotšalk. Viljenica bo oprostila, da govorim o njenem očetu. Saj ga vsi poznamo, da je plemenit mož, v mnogih bitkah izkušen vojak-junak, da mu ga med Bodriči ni vrstnika. Ali znali so ga Nemci ujeti v svoje zanjke! On, ki je bil, dasi krščen, nekaj časa najljutejši sovražnik nemškega imena, on, ki je bil prej strah in trepet Saksoncem, se je dal od njih zavesti, je zopet vzljubil krščansko vero, ki jo je bil že pogazil, in sklenil, da hoče pokristjaniti vso svojo deželo ...

Kako je ta svoj sklep izvrševal, vam je znano.

Ravno dvajset let je minilo, odkar je postal Gotšalk, slavnega Pribigneve sin, bodriški nadknez. In kaj je storil v tem času svojega knezovanja? Gradove in sela je odprl nemškim svečenikom in redovnikom in hramove je zidal križu po vsi deželi. Kakor tatinske čebele, vohajoče med, pribrenčé v tuj panj in pobijejo v njem matico in njen zarod pa se same naselijo in zavladajo notri, tako so pridrevili Nemci v naš uljnjak, hoteč nam zavladati. Priliznili so se Gotšalku in ga spridom popačili.

Popačili in izpridili so pa tudi deželo; malokaj ves bodriški rod se klanja križu. Klanja se, pravim, a to je še edina naša tolažba, da se ne klanja iz srca, ampak samo prisiljen. Le navidez moli ljudstvo Krista, v srcu in skrivaj pa moli Svetovita in druge slovanske bogove. Dalo se je pač krstiti, ker je tako želel in velel nadknez. Pojdi se z bikom bost, če si upaš! je dejalo ljudstvo in se dalo krstiti, ker si ni upalo ustavljati se knezovi želji ... Jaz vam pa danes pravim: Le pojdimo se bost! Bomo videli, kdo bo hujši! Bodli se bomo z njim in ga zmagali. A zabodli in prebodli ga ne bomo ... Ne, to nam še na misel ne sme priti, da bi nadknezu Gotšalku samemu naredili kaj

hudega. Ne, nikdar! Njegovi osobi se ne bo zgodilo nič žalega!

Naš namen je samo ta: v Bodričih zatreti nemški živelj in križ.

In kako bomo dosegli ta namen?

Vprašam te, dični starejšina Volčan: Kaj stori skrben gozdar, če vidi šumo gosto zaraslo in prepreženo z raznimi izrastki?"

Slavomir je obstal. A Volčan je odgovoril: „Potrebi jo s sekiro ostro in z rovnico rvačo.“

Slavomir je kimal pa nadaljeval: „Vprašam tebe, umni starejšina Ratibor: Kaj stori vrtnar z drevjem, da more lepše rasti?"

In odgovoril je Ratibor: „Pridno obrezuje drevje in zatira na njem plesnive mrčese.“

In dalje je govoril Slavomir: „Vprašam tebe, vrli velmož Svetopolk: Kaj dela kmetič s poljem, da mu lepše uspeva žito na njem?"

„Marljivo preorava polje z ralom in je čisti volka in predlanca!“ je odvrnil Svetopolk.

Še je nadaljeval Slavomir: „Vprašam tebe, plemeniti Draško: Kaj dela pridna gospodinja z zelenjavo, da ji lepše uspeva v zeljniku?"

In odgovoril je Draško: „Z neutrudno roko priliva zelenjavi in obira z nje gnusni zarod gosenic.“

„Dobro ste odgovorili!“ jih je pohvalil Slavomir. „In jaz vam sedaj pravim: Kar je gnusni zarod gosenic za zelje, kar je plesnivi mrčes za vrtove, kar je požrešni črv za njivo, in kar so nadležni izrastki za gozd — to je vera, ki nam jo prinašajo Nemci, za naš rod! Ali nismo torej dolžni jo zatirati na vse moči?"

„Da, da, to je naša sveta dolžnost!“ so vzkliknili možje.

„Sedaj pa vprašam tebe, modri Gostomisel“, je nadaljeval Slavomir: „Če bi videl črnokljunega kragulja, kako je prifrčal iz daljnega neba kot brzokrila strela iz puščice, se spustil nad nežno dete tvoje, ležeče v zibelki na vrtu, in je odnesel v gorske višave — kaj bi ti storil?" ...

Odgovoril je Gostomisel in dejal: „Zasledoval bi zlobneža in se mu krvavo osvetil:

Puščico, napojeno s kačjim strupom, bi ustrelil vanj, prav v hudobne prsi ...“

„Prav si odgovoril“, je povzel Slavomir. „In glejte: popolnoma podoben temu kragulju je Nemec, ki nam hoče vzeti stare bogove. Zato: Smrt nádenj!“

„Smrt, smrt nádenj!“ so divje zavpili starejšine.

Slavomir je nadaljeval: „Prisemo tukaj zbrani sveto prisego, da nečemo prej mirovati, dokler ne potrebimo z zemlje krščanskega mrčesa in ne pomoremo našim bogovom do stare veljave. Naše geslo pa bodi: Za stare bogove in svobodni dom!“

„Za stare bogove in svobodni dom!“ so zagrmeli velmožje in prisegli prisego za-

rotniško. Prisegla jo je tudi Viljenica, potem ko ji je Slavomir še enkrat slovesno zatrdil, da ne velja ta zarota njenemu očetu, da njemu samemu niti lasu nečejo skriviti.

Še dolgo so zarotniki kovali in snovali načrte in naklepe, kako bi hitreje in varneje prišli do svojega cilja.

Sklenili so in si obljubili, da bo vsak izmed njih v svojem okrožju budil ljudstvo k vstaji, seveda skrivaj in previdno.

Domenili so se tudi o tem, da bodo o prvi ugodni priliki potovali na Rujano izprosit si od Svetovita blagoslova.

Še le v kasno noč, ko je preminila nevihta, so odrinili iz Volčje jame vsak na svoj dom.

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

ODDALJENIM DUŠAM.

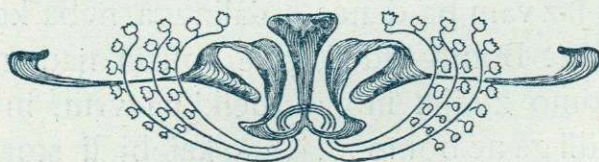
1.

Kje ste vse one duše mile,
ki ljubile ste me nekoč?
Ali vas krijejo črne gomile,
ali sem se povražil ob noč?
Ali vam zlobnih jezikov strup
čuvstvo ljubezni je skálil?
Ali ni višja ljubezen kot up?
Dejte, povejte,
kdaj in kako sem vas žalil!?
Miren, kot star samotar,
čakam sprave blage ...
Duše, jaz vas ne zabim nikdar,
ve ste mi bile in bodete drage!

2.

Kaj se li jočem?
Kaj le jaz hočem?
Iščem dobrote?
Mehke dobrote trdih rok?
Eden je dober in On je — Bog.

Zdaj siromašen
vzdiham ves plašen,
zdaj potolažen,
v dno duše razblažen
molim: Moj Bog,
Ti si mi Oče, jaz Tebi otrok!

POSLEDNJI DAN V POMPEJIH.

© FINGER & GOSCHL

SLIKAL K. BRJULOV.

SILVIN SARDENKO:

GORSKI VIRI IN VERZI.

Koča pod goró.

Med temnimi smrekami	naslanjam težkó.
življenje poteka mi.	In med pajčevine
Ko vela ženica	zapletla spomine
na palico krivo,	srebrne sem vse.
na skalo se sivo	

O, včasih je marsikdo	O, včasih sem marsikdaj	A leta potekajo,
pod streho prihajal to:	zaslišala kak smehljaj:	in kose posekajo,
ko stari je logar	ko v oknih so mojih	kar cvete na svetu...
s preljubljeno ženko	se nageljni vili	Moj logar in ženka
in lepo mladenko	in daleč rosili	in zala mladenka,
pri nas domoval.	ljubezenski vonj.	vsi v grobu ležé.

Le zame ni smrti mar.	Le okence malo
V samoti samotna stvar	ne bo mi razpalo,
umiram počasi.	ker rado je vedno
Ubožica stara	sprejemalo v sobo
čez zimo nemara	nebeško svetlobo,
se zgrudim na tla.	odkar jo pozná.

Mamka so se ti zmotili...

Ti ledeni mrtvi vir,
jaz sem tebe že poznal,
ko si se še blagih dni
kakor dete radoval.

Pravili so, da boš videl
daljne kraje, daljni svet;
a iz rojstne si ravnine
stopil komaj eno ped.

Ko so te še mamka gora
v mehki strugi zíbali
in o tebi blagonosen
tir in tek ugíbalí.

Upali so, da boš nosil
čolnič, ladjo, parobrod;
pa si težko list odnesel,
ki ti padel je na pot.

Mislili so, da boš kmalu
šumnim mlinom gospodar;
ali valčki niso tvoji
mlina videli nikdar.

Sklepali so, da z mogočnim
morjem se pobratil boš;
ali danes spiš brez bratcev
sredi teh ledenih rož.

Menili so: pri srebrnih
ribah zbiral boš srebro;
a v naročje komaj belih
kamenčkov nabral si sto.

Mamka so se ti zmotili,
kakor sem se zmotil jaz,
ko sem čakal solnčnih žarkov,
in pričakal zimski mraz.

Beračica Bajda.

Odkar po trdem svetu trdi berem kruh,
presanjala sem vsako sveto noč
pod toplo streho, in božični duh
nasproti mi je dihal z jaslic kotnih,
poln žarkov milih . . . mehkih in dobrotnih,
da sem hotela kakor davne dni
zapesti pesem blažene noči . . .

Nocoj pa so me sredi silnih rev
poslali semkaj med živino v hlev.
Sirota nimam nič in nisem nič —
zatorej vsak me plah od sebe sili:
„Le beži, da ne bomo kaj dobili!“ . . .
Sirota nisem nič in nimam nič,
kaj bi jim mogla dati, res ne vem — — —

A hvaljen bodi Bog! — Ne bom tožila,
dasi med brate in sestré ne smem;
samo da so me dali med živali,
nocoj ne bodo snežci me zapali . . .

Kaj neda ti pa, liska dolgoroga,
ne plašiš se me, dasi sem uboga,
in tam v ogradi lepi telek tvoj
pred mrazom trese se — ne pred menoj!?

Kaj bi se bala? Jaz sem pastirica
priromala sem v betlehemski hlev
pogledat, če je ljubljena Devica
že položila v jasli Detece.
Saj če se stari Bajdi prav dozdeva,
da mora biti sredi tega hleva
rojeno Detece šele nocoj . . .

A vidim: jasli so še prazne v kotu,
in Jožef je z Marijo še na potu;
no kmalu bosta tukaj, se mi zdi,
saj bo že menda skoraj polnoči.

O sveti, sveti Bog! sta že pri vratih,
v smehljajih božjih in sijajih zlatih.
O srečna Bajda, da sem mogla prva
zazreti Sinka z ljubljeno Devico
in da sem prva pokleknila predenj.
To gledal jutri svet bo radoveden,
ko bo to slišal čudežno novico . . .

Marija v jasli Detece polaga,
nocoj ji zadnja slamica je draga.

In Sinek joka na tem hladnem svetu,
ko se po rajskem toži mu Očetu.
In Jožef z levo gladi brado svilno
oj brado svilno, lepo in obilno,
z desnico jasli pozibava verno,
počasi . . . lahno . . . prav enakomerno . . .

A ti si truden, ljubi Jožef moj,
predolga danes pot je bila tvoja!
Počij, počakaj malo in postoj,
jaz ti bom Sinka zíbala nocoj.

Oj, stara Bajda zíbala
že dosti sem otrok,
a še noben, a še noben
ni bil tako ubog,
ko ti si Dete moje,
ti vsemogočni Bog . . .
Kakó so solze drage,
kako je sladek jok,
ko vidim, da si jokal
še ti, moj večni Bog.

A ti že spiš — — —
ne smem te drámiti,
ne smem —
Na sveto čelce sveti križ
naj še ti naredim;
še enkrat naj ti jasli
zazibljem prelahnó,
tako . . . tako . . .
in sem in tja,
tako mehko . . .
o da — — — — —

*

Ko zjutraj liski so prinesli klaje,
zamukala je liska z mučnim glasom.
A tamkaj v mokrem kotu tik ograje
ležala Bajda je na gnojni slami
in jasli je oklepala z rokami.
A v jaslilih Deteca ni bilo več:
Preskrbni Jožef s sveto je družino
odromal daleč v pravo domovino
in staro Bajdo vzeli so s seboj . . .

Res nismo v zori zlati...

Pri sveti Katarini
na borovi planini
zapeli so zvonovi
oj žalostno takó.

Pri mlinarju na bregu
pa mlada je Martina
od bridkega spomina
povešala glavo.

In prašala je mater:
— Preljuba moja mati,
čemu zvoné zvonovi,
saj nismo v zori zlati,
ni poldan, ne večer?
A če zvoné v gomilo,
zvoniti ni jim treba:
nobenega pogreba
ne vidim jaz nikjer.

In mati so si nekaj
z jesenskih lic otrli
in hčerki so ozrli
v pomladni se obraz:
— Čemu pojó zvonovi,
ni treba vpraševati!
Res nismo v zori zlati,
ni poldan, ni večer.
A morajo zvoniti:

Nedolžnost tvojo belo,
prezgodaj ovenelo,
k pogrebu spremljajo...
Vse solze tvoje vroče,
vse kaplje rek deročih,
vse rose trav cvetočih
ne oživé je več!

Kako sem te svarila:
Martina, oj, Martina,
ne trgaj rožmarina
za kratek čas nikomur!
A nisi prevesela

umeti me hotela —
In danes drug nobeden,
le ti jih slišiš peti
in moraš jih umeti,
zvonove žalostne...

„Kruhek spi.“

Sneg za snegom pada v sneg;
suhe veje pokajo —
V sobi hodi lakota,
otročiči jokajo:
Dajte, draga mati vi,
kruha nam odrežite,
lakoto privežite,
da ne bo nas mótila!

— Otročiči ljubljeni,
kruhek spi že celi dan,
celi dan in celo noč,
ves je truden in zaspan.

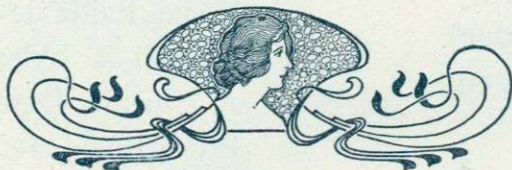
Vstani ... vstani kruhek naš,
sladki ... dobri kruhek naš,

da te bodo rezali,
lakoto privezali
naša draga mamica!

Kruhek je prtrdno spal,
prebuditi se ni dal...

Otročiči tožijo:
Kruhek nima več srca;
zapovejte, mati vi,
naj se prebuditi dá!

— Otročiči ljubljeni,
klicali ste ga preveč,
pa ste ga prestrašili
in ste ga preplašili —:
kruhek šel je — ni ga več...

KSAVER MEŠKO:

PREVARE.

ČRTICA.

olnce se je nagibalo k zatonu, ko se je Jakob Zalesnik vrnil iz mesta, kamor je bil šel k tamošnjim znanecem po slovo. Pred štirimi dnevi je prišel iz Prage k materi, a jutri spet odpotuje.

Matere še ni bilo doma, ko se je vrnil... „Na njivi je“ — je pomislil... „Gotovo me ne pričakuje tako zgodaj nazaj. Méni pač, da ostanem v mestu do noči. A kaj naj počnem tam, ko pa smo si vsi tuji!“

Bolno in tesno mu je bilo ob tej misli. Sicer pa mu to priznanje ni prišlo šele v tem trenutku. Odkar se je vrnil, ga čuti v srcu kakor skelečo rano.

S stoterimi lepimi nadami se je vrnil v rodno selo... „Doma se okrepim; v prosti prirodi božji spet ves oživim in se prerodim; ob materi in ob domači družbi se mi duh razjasni in okrepi za nova, veličastna dela...“ Prišel je; a česar je pričakoval, ni našel. Takoj ob vrnitvi se mu zazdela vse drugačno. In te štiri dni, ki jih je preživel doma, se mu je to spoznanje le še utrdilo... „Vse tuje — vse mi odtujeno.“ —

Ko se je vrnil in našel hišo zaprto, ni šel na njivo k materi po ključ. Sedel je na staro klopico pod širokovejnato črešnjo... Hiša Zalesnikovih je stala samotno, kakih deset minut oddaljena od vasi — glej, tam za zelenimi siljem sredi polja se bele vaške hiše... Iz dveh dimnikov se je vil belkast dim... „Najbrže imajo delavce in kuhajo že večerjo“...

Tam na desni, pol ure od vasi pa leži mestece. A od doma Zalesnikovega se ne vidi...

Jakob se je zagledal in zamislil v večerno prirodo in v zaton solnca, ki sta s svojimi čudovitimi barvnimi akordi in niansami že odnekaj očarjala njegovo umet-

niško oko. Pogled mu je plul zdaj po polju sprostirajočem se daleč tja do vznožja gor, zdaj do gozda za kočjo. Pri tem pa so mu v duši vstajali nekdanji dnevi, spomini na mladost se se mu oživljali.

Zamislil se je tja daleč nazaj, do najnežnejše mladostne dobe. Preživel jo je v uboštvi, in vendar se mu sedaj dozdeva, da je bila krasna, kakor življenje v raji...

Njegov oče je bil zidar in slikar na kmetih. Umrli je, ko je bil Jakob v devetem letu. Morda je tičalo v očetu precej umetnika. A daleč od sveta, ubog in živeč od dela, se ni mogel razviti. Belil in slikal je kmetom sobe, tuptam še kako vaško kapelico, a više se ni povzpел.

Od njega je podedoval sinček umetniški dar in ljubav do slikarstva. Prirojeni čut se mu je bolj in bolj razvijal. Živeč v krasni prirodi, je vzljubil njeno lepoto, se bolj in bolj pogrezal in zamišljal v njo, jo nabiral v svojo dušo ter si tam nakopičil cel zaklad barv in sujetov. Ker pa jih ni mogel drugače porabiti, je poslikal domačo kočjo.

S temi poizkusi je zbudil zanimanje domačega župnika. Ta je opozoril nanj nekega znanca, slikarja v Pragi, ki je bival nekaj časa pri njem na počitnicah. Ko je umetnik videl začetna dela Jakobova, je v njih takoj spoznal lep talent in je vzel petnajstletnega fanta s seboj v Prago.

Šest let je ostal Jakob v Pragi. Njegov talent se je pod spretnim in previdnim vodstvom mojstrovim razvijal lepo in močno. Dela, ki jih je v zadnjem času poslal v svet, so njegovemu imenu pridobila splošen ugled in laskavo priznanje.

Sedaj pa se odpravlja na daljše potovanje v deželo lepote in umetnosti, v solnčno Italijo... Veliki upi prevzemajo njegovo mlado dušo. „V Italiji najdem novih misli

in sujetov. Njena čudovita prirodna krasota in nesmrtni umotvori zbudé duha k novemu poletu . . .“

* * *

A preden odpotuje, je obiskal še mamico. Že dolgo se je veselil teh dni. Ali ko je sedaj prišel v rodni kraj, je bil razočaran. Spoznal je, da je doma tujec; in na rodni zemlji mu je bilo tesno . . .

Sedaj pa se zopet poslavlja od nje . . . Sedeč pred hišo in zroč tja črez ravan, se je spominjal, kako je majhen dečko dostikrat ves zavzet in očaran opazoval ravno to polje in ta gozd ob rodnem domu, kako ju je čestokrat, istotako kakor sedaj, objemal in poljubljal z zadivljenim pogledom.

Spominja se: ko se je na sprotiletje po polju valovilo zeleneče žito, kakor se valovi sedaj, vse preplavljeno in pozlačeno z zlatom zapadajočega solnca, mu je srce vztrepetavalo, kakor bi se mu pozibavali v njem lahki valčki. Sedaj ve, kaj je bilo to: čar prirodni je zbujal v njem dremajoče umetniško čuvstvo; lotevalo se ga prvo hrepenenje, da bi mogel prijeti to lepoto ob sebi, jo obdržati pri sebi ter ji dati nekak viden izraz. A njegova moč je šele poganjala kali, šele porajala se je, ni še mogla delati in ustvarjati: zato njegov nemir, njemu samemu nerazumljiv . . .

In ko je jeseni vse rumenilo, ko so na njivah smodili in žgali strnišče, da se je nad vsem poljem valil mlečnat dim ter polnil vzduh s ščemečim vonjem, tedaj se mu je naselilo v srce neko bolno čuvstvo: kakor bi odhajalo od njega nekaj dragega, kakor bi izgubljal nekaj lepega, nekaj iskreno ljubljenega, kakor bi ob njem nekdo umiral in bi on plakal za njim . . . Sedaj umeva i to: odhajala je prirodna veselost, prirodna lepota je bledela; in ker jo je njegovo umetniškočuteče srce toplo ljubilo, se je žalostilo za njo . . .

Prišla je zima ter vse polje zasnežila z debelo belo plastjo. Ravan pred kočo je bila žalobna in prazna — in tudi v njegovo srce se je naselila praznina . . . Otožnost

in onemelost in osamelost krajine je odsevala v njegovem srcu, ker je to bilo tesno navezano na ta kraj, na ta košček zemlje, ki mu je bil tedaj svet. Z vsemi mislimi je ljubil to polje, ker je bila njegova rodna zemlja, ki je videla njegov vstop v življenje, ki je prva čutila na sebi njegove slabotne korake, ki ga je vso mladost nosila na svojih prsih ter ga redila in živila s svojimi darovi . . .

Z isto veliko in iskreno ljubeznijo je ljubil šumo za kočo. Ljubil jo je v njenem tihem miru, ko je večkrat stala za hišo, kakor bi je niti ne bilo več. Včasih mu je ob tem mlru prišla misel: „Kaj pač tako molči? Ali spava in sanja, ali pa nemara moli?“ —

Ljubil pa je gozd tudi, ko je završal vihar v njem, in je drevje bolestno vzdihovalo in stokalo. Tedaj ga je ljubil s sočutno ljubeznijo, ki bi rada pomagala, če bi količkaj mogla.

Ljubil je tihe prostorčke v lesu, kjer je čestokrat ležal na volnem mahu ter sanjavo zrl v nalehko se zibajoče vrhove nad seboj. Tajinstveni šepet vej, ki so se kakor ljubeče sklanjale druga k drugi, mu je budil v duši lepe misli in prijetne sanjarije. Nekaj skrivnostnega mu je velo v dušo ter mu zbujalo nekak daljni nerazločljiv odmev. Sedaj umeva tudi to: to je bil odmev tihe pesmi lesa in prirode o vsevečni ljubezni, ki je bila tedaj njemu še neznana . . .

Vse to je bilo tako krasno in vse to je tako močno ljubil. Njegovo življenje je bilo tesno in ozko spojeno z vsem tem — menil je, če bi ga odtrgali od tega koščka zemlje, bi umrl.

In res so ga odtrgali — življenje ga je vzelo na svoje valove ter ga poneslo tja venkaj na veliki ocean. In glej, ni umrl! V začetku mu je pač bilo bolno in težko pri srcu; z vročim hrepenenjem je koprnel po domačem logu, po idiličnem polju z njegovim krepkim svežim vonjem. A polagoma se mu je bolest umirila, hrepenenje je zadremalo. Uspavali so ga novi vtiski; hrepenenje po novih ciljih, ki jih je zazrlo srce, je umirilo hrepenenje po domu. A povsem umorilo ga ni.

Vrnil se je — in vrnil z nekdanjim hrepenenjem . . . In glej, prirodo je našel, kakor jo je zapustil. Polje pred njim je tudi sedaj istotako nežno in sveže, kakor je bilo za njegovih mladih dni: kakor nekdanj se na njem nalahko valovi žito v bujnem zelenju. In gozd, čigar vrhovi gore v rdeči večerni zarji, čigar vejevje šušti v tajnih glasovih, kakor bi pobožno molilo večerno molitev — glej, ali ni istotako krasan kakor nekdanj? Ali ni vse kakor nekdanj? Poglej!

Pač res, vse to očarja in omamlja njegovo oko. In vendar je v vsem tem nekaj tujega. Čuti, da vsa ta lepota ob njem ni več zanj, da mu je odtujena. In ta rodna zemlja se mu nekako izmiče izpod nog — izgublja jo; vezi, ki so ju nekdanj spajale, so popustile. In tako sta se oddaljila, odtujila . . . In zato pogled na to zemljo njegove duše ne razplamti z nekdanjo ljubeznijo. Ljubi sicer to zemljo, a ljubi jo z ljubeznijo umetnika — njeno idilično lepoto ljubi. Ne ljubi pa je več s čisto ljubeznijo otroka, z ono vročo ljubeznijo, ki je bila vsa proniknjena z neizrazljivo hvaležnostjo, da ga je zredila in vzgojila.

Jasno čuti to, in žalost ga premaguje: rad bi jo ljubil istotako vroče, čisto in nesamopridno kot nekdanj. Ne sramoval bi se, ne, le srce bi si olajšal, če bi se mu storilo mehko in blago, da bi zaplakal in s solzami hvaležnosti in ljubezni orosil grudo, ki ga je rodila in redila. Pokleknil bi in poljubil zemljo, ki je prvič stopil na njo, ki je gledala njegovo brezskrbno mladost.

A tega ni mogel storiti; zdelo se mu je, da bi se hlinil in lagal . . . „Lepa je ta zemlja in krasna kakor nekdanj. In vendar stojim tujec na nji — kakor izrvan iz nje . . . Tuj sem ji, in ona je meni tuja.“

Duša mu je trepetala od otožnosti . . . „A kako to? Kako da sva si tuja? . . . Ali naju je odtujil svet? . . . Ali sva si tuja, ker hrepeni moje srce zdaj po drugih ciljih, kot je hrepenelo v mladosti, ker pozna tudi drugo ljubezen kakor v nekdanjih dneh?“ . . .

Pogledal je na svoj pot pred seboj — in pred seboj je zazrl svoje cilje in svojo

novi ljubezen, ljubezen do umetnosti, zazrl te cilje vse ponosne in vse krasne, ožarjene s slavo in veličastvom. „Glej, tudi ti imajo pravico do mene — del mojega življenja so, ki si mi ga dala ti . . .“ A to ga ni potolažilo, ker ga ni zbližalo z rodno grudo. „Ali si tako samoljubna, da ljubezni do drugih ne maraš in ne odpuščaš? . . .“

A rodna zemlja se je razprostirala pred njim vsa krasna in veličastna v zlatu zahajajočega solnca. In molčala je kakor užaljena . . .

Mlademu umetniku pa je bilo težko, da bi zaplakal. Čutil je, da jo izgublja — izgublja za vedno . . .

„Tuja . . . tuja . . .“

In glava se mu je v težki bolesi sklonila na prsi.

* * *

Tuj tudi rojstni dom, ki ga zre ob sebi!

Nekdanj mu je bila ta koča svet. In raj mu je bila. In ljubil jo je z ljubeznijo tako veliko, kakor bi ljubil ves svet, in z ljubeznijo tako gorečo, s kakršno se more ljubiti le raj nedolžnosti in nebeške sreče.

In zdaj? Vrnil se je vanj z lepo in prijetno mislijo, da bo preživel v njem nekaj dni ves srečen in blažen. A ko je stopil vanj — glej, ali ni prišel tujec pod tuj krov?

Domači prostori ga niso pozdravili z isto prijaznostjo, ki so ga pozdravljali in sprejemali z njo nekdanj, ko se je zvečer vračal iz vasi, s paše, iz šume. Znane stene z njegovimi slikarjimi so mu bile tuje; tuje so ga gledale njegove lastne slike . . . Glej, ali se ne čudijo in ga ne vprašajo: „Kdo si? Kako prideš k nam? . . .“ „Ali me res ne poznate?“ — Molčé ga motrijo kakor bi se domišljale: „Pač — dozdeva se nam . . . A če si res, si se zelo izpremenil . . .“

Izpremenil! Da, res, sam nekako nedoločno čuti isto . . . „A tudi tukaj se je brž vse izpremenilo . . .“ — Hotel jim je še reči: „Tako ste vsi tuji — ve stene, podobe, okna . . . In tako tesno je vse . . .“ A molčal je ter razočaranje zaprl globoko v dušo. Tam pa mu je rodilo pekočo bol.

S to bolje je zvečer legel v posteljo. In vso noč je govoril s to bolje . . . „Ali se je tukaj res vse izpremenilo? In kako to?“

Zjutraj je mati opazila, da je bila v Jakobovi postelji podzglavna blazina mokra . . .

Slikar je upal, da se naslednje dni sprijatelji z domom, da mu v srcu oživi spet stara ljubezen, in da ga tudi dom spozna, se ga razveseli, ga priklene nase z nekdanjo močjo in naveže nase z nekdanjimi vezmi . . . In ko ga bo čez nekaj dni zapuščal, se bo težko ločil, s seboj pa ponese ljubezen do rodnega doma in hvaležen spomin nanj.

Sedaj pa sedi tukaj pred domom ter ga gleda. Blizu mu je, da bi ga prijel, objel. In vendar je daleč od njega . . . „Brez doma sem . . . popotnik . . . tujec! . . . Odtujil se mi je . . .“

Čutil je, da ga dom ne priklepa nase niti z eno krepko vezjo, da ga ne zadržuje pri sebi . . . „Lehko ga bom zapustil . . . A da se mi je on, ki je slišal moj prvi jok in moj prvi nasmeh, ki je videl moje prve korake, ki me je videl rasti in se razvijati — da se mi je on tako odtujil . . .“

Zazeblo ga je globoko v srcu. In zazdelo se mu je, da ga je dom kruto varal, da se je neodpušljivo pregrešil zoper njega . . .

„A bodi — tujec sem se vrnil vanj, tujec ga zapustim. Ničesar mu ne očitam . . .“

Nenadoma pa mu je nekje globoko v duši zatrepetala trpka in mračna misel: „A kaj, ko bi bilo vse kot nekaj — in bi izpremembra bila edino le v meni?“

A ta misel je bila le trenutna. Ustrašil se je in zato jo je takoj prepodil, ne da bi ji le najmanj verjel: bila je pretrpka . . .

* * *

In tudi vse drugo mu je bilo odtujeno in tuje. —

Menil je, da med domačo inteligenco najde somišljenikov, prijateljev . . . „Pri teh najdem ljubezen do lepote in umetnosti: in zato bodo umevali mojo ljubezen in obenem mojo dušo, ki je vsa proniknjena od

te ljubezni, od ljubezni do lepote in do umetnosti. In tako se jih oklenem krepko in trdno, da po njih vse življenje ostanem v dotiki z domom, da ga nikdar ne izgubim izpred duše in iz spomina.“

V ponedeljek se je bil vrnil; v torek zvečer se je inteligenca zbirala v klubu. Tudi Jakob je šel tja. A prav kmalu si je priznal med zgovorno družbo: „Prevara!“ . . .

Njihovo zanimanje za umetnost je bilo le površno in smešno diletantsko. Ljubezni do nje, pa vobče niso imeli. Kar je slišal o umetnosti, je bilo nekaj površnih in vsakdanjih fraz: da so brali kritike, ki so se vrlo ugodno izražale o njegovih delih. A že pri teh besedah je Zalesnik videl, kako oprezno vsak stopa: po tujem potu hodi — neznan mu je, ni ga vajen. In navrh se mu je dozdevalo, da vse to ni govorno iskreno in odkritosrčno. Glej, ali ne preži za lepo zunanostjo teh fraz nekaj nelepega, odurnega in gnusnega? . . . „Ej poznamo te, prijatelj: sin kmetiškega zidarja in slikarja za silo! Ne prideš daleč . . .“ Vedel je: to je bila zavist, kakršne so zmožni le domačini in naši ožji znanci . . .

In ker so bili vsi ti ljudje v umetnosti tujci, in ker so bile njihove duše preplitve, da bi razumevale njeno lepoto in govorile o nji z vznesenim zanosom, so takoj krenili na druge poti. Govorili so o veselicah, o izletih, o pitju, o flirtih, in odsotne so srupeno obrekovali . . .

„Kako tuji!“

Duša Zalesnikova je živela le umetnosti, vsa je bila oduševljena, opojena od njene lepote, zato se je čutila samotno in tujo med temi ljudmi . . . „Njihove duše goje drugačno ljubav, hrepenijo za drugačnimi cilji . . . Tujci so mi, in dozdeva se, da sem tudi jaz njim tujec . . .“

In bilo mu je zoprno v ti družbi, zato jo je kmalu zapustil. —

Danes pa se je spet premagal ter šel po slovo h glavam mestne inteligence. To slovo je bilo kratko in hladno — kakor se poslavlja tujci. Ko je odhajal iz mesta, da spet zabrodi za leta v svet, ga nihče ni

zadrževal, nobena roka se ga ni oklenila toplo, iskreno in prijateljsko. Nikogar ni bilo, ki bi ga s svojo ljubeznijo opomnil, naj se spominja njega in z njim rodne zemlje in svojega doma. — —

Eden bi menda bil, ki bi ga umeval. Takoj na dan po dohodu ga je obiskal, obiskal ga je tudi danes — za slovo. A govoril je le z njegovim duhom — stoječ dolgo časa ob njegovem z zimzelenom obrastlem grobu.

je spoznal iz besed drugih, posebno iz besed mojstra in učenika.

Bil je mož s čutečo dušo in z mehkim srcem, polnim ljubezni do Boga, do bližnjega in do umetnosti. Bil je plemenit mož, iz njegovih oči sta odsevala milina in sočutje —; celo veliko in blago njegovo srce je gledalo iz njegovih oči.

Srce tega moža bi mu danes ne bilo tuje, ono bi ga najbrže umevalo. A sedaj je

DESETNICA.

FR. DOBNIKAR.

To je bil župnik, ki mu je bil pokazal pot v življenje: že leto nato je umrl, še v mladih letih...

Na njegov grob je prišel s počutki tako svečanimi, kakor bi šel v svetišče. In dolgo je s sklonjeno glavo ter potopljen v misli in spomine stal ob gomili. S hvaležnostjo in ljubeznijo se je spominjal srca, ki je našlo tukaj tihi mir. Poklical ga je iz groba — in svečenik je vstal ter stal pred njim, kakor ga je videl nekdanj Jakob sam in kakor ga

legel, da se od truda in dela in bolesti in prevar spočije v nezdravnem spanju...

In tako ga tudi ta sedaj ne umeva, tudi s tem sta si odtujena in tujca: živi in mrtvi so si vedno in vsi tujci, in bodisi da so si v življenju bili še tako bližnji, ljubi in dragi...

Tako mu je vse odtujeno in tuje...

* * *

Tuja mu je tudi mati, in on se čuti nji odtujenega.

V tujini si je tolikokrat želel nazaj k nji. Res mu je sicer med vztrajnim učenjem in napornim delom njena podoba večkrat izginila izpred oči, se mu oddaljila, otemnela. Čimbolj je rasla njegova tvorna moč, čimbolj vztrajno je delal, čim višje je stopal po potu k slavi, tem redkejšje mu je stopala materina podoba pred dušo. Izgubljala se je v kaosu načrtov in osnutkov. A ko so prišli dnevi oddiha, se je je spet spominjal. In tedaj je mislil s tem večjo ljubeznijo nanjo. V srcu je vedno gojil otroško, nežno hvaležnost do nje ... Kakor otrok se je veselil trenutka, ko se vrne k nji, in prav po otročje se ga je veselil ... „Kako bo vesela in radostna, ko se vrnem imeniten in slaven ...“

A često so se mu ob ti otroškolepi misli porajali dvomi ... „Saj ona tega ne umeva ...“ In že sam ta dvom je na njegove svetle misli in solnčno veselje razprostrl mrzlo senco. Hipoma se ji je čutil odtujenega, postalo mu je težko in žalostno ...

In res, kar se mu je poprej domnevalo, se je zgodilo. Ko se je vrnil, se je mati veselila le njega — z veseljem neuke kmetiške ženice. „Kako si vzrastle ... In kako gosposki si — skoro pregosposki ... In zdrav si tudi, in gotovo se ti dobro godi, ker si tako okrogloličen.“

Pripovedovala mu je, da je dostikrat mislila nanj in si želela, da se kmalu vrne. In nadolgo in naširoko mu je opisovala malozanimive dogodke doma, v vasi in v fari. A njegovi uspehi, njegova umetniška slava so ji bili tuji. In ko ji je pričel govoriti o svojih delih in načrtih za prihodnost, je menila: „Le nikar se preveč ne uganjaj z delom, da ne zbolíš ...“

Pogledal ji je v oči; in videl je: „Tuja — tuja ...“ In v dnu duše ga je spekle in zbolelo ... In vse te dni, kar je bival pri nji, se njuni duši nista zbližali: ni bilo mogoče, vsaka je hodila druge poti.

In sedaj, ko se kmalu spet za leta loči od nje, čuti: rad bi bil kakor nekdanj! Rad bi jo ljubil z isto ljubeznijo kakor v mladosti. S takim iskrenim zaupanjem bi ji rad

razodel vse misli, ji potožil vso srčno bol, kakor je bil vaje v otroških letih.

A ne more več. Kakor bi prepad zijal med njima.

„Tuja ... tudi ona tuja ...“

Krvave solze bi plakal nad to prevaro in po oni ljubezni, ki ju je družila nekdanj ...

* * *

In še po nekom je hrepenel z vsem srcem, še nekoga se je veselil z vso dušo.

Kolikokrat mu je vsa ta leta v ateljeju sredi dela zastala roka, se mu povesila, oko pa se mu je sanjavo zagledalo v praznino pred njim! A ni zrlo praznine, gledalo je nežno, mehko obrazek, ovenčan in kakor ožarjen z bujnimi zlatimi kodri — in dvoje velikih, črnih oči mu je sijalo naproti. Zrle so ga sanjavo in zamišljeno, da se je včasih prav začudil: „Kako resno in otožno gleda! Kakor bi ne bilo še vse življenje pred njo — življenje s cvetnimi stezami in z veliko, toplo srečo ...“

A tako je gledala vedno. Spominja se teh oči izza njenih otroških let — tri leta je bila mlaša od njega — in spominja se tudi, da je že tedaj sevalo iz njih vedno nekaj zamišljenega in otožnega. Četudi so se ji včasih mala, rdeča usteca smejala tako zvonko in radostno, iz oči ji odsev otožnosti nikoli ni povsem izginil. Tik ob veselju je venomer prežala žalost, da ga takoj izpodrine in izžene ...

Te njene oči in njen obraz, ki ga je zrl za mladih dni tolikokrat, ne da bi se prav zavedal njegove lepote, je globoko v duši ponesel s seboj v tujino. In tamkaj se mu je čestokrat vzdramil med delom ter mu vznemiril dušo. Njena podoba mu je dostikrat prihajala pred misli, hipno kakor sen in lepa kakor jasna prikazen iz drugega sveta. Čestokrat mu je roka dolgo počivala, in duša mu je vsa zavzeta in strmeča zrla lepoto tega otroka iz domačega sela ...

Zaglobil se je v delo in delal odločno in vztrajno, da se obrani brezplodnim spominom, ki mu budijo v srcu le bol in hrepenenje. Čopič mu je naglo drsal po platnu

— a glej, ko je obraz očrtal določneje, se je začudil . . . „Lenica!“ —

Da, vse to so bili njeni obrazi, zdaj v vseh nežnih črtah, zdaj v posameznih delih: njena bradica, njena mala usteca, njene velike, zamišljene oči, njeni bujni lasje — svetli in blesteči, kakor bi od dragocenega bisera odsevali tisočeri žarki . . .

„Lenica!“ — Duša mu je zadrhtela, kolikokrat se je ozrl na lastni umotvor, na mrtvo platno . . .

Šele v tujini in z leti je spoznal, kako goreče in kako močno jo ljubi. In srce mu je hrepenelo po nji. V nji je bila zanj utelešena in učlovečena vsa umetnost in vsa lepota. In zato je v nji ljubil vse, kar je njegova duša sploh mogla ljubiti . . . In ta ljubezen je bila velika in vroča . . .

Čimbolj se je bližal čas, da se vrne, tem češče je mislil na njo, tem bolj je hrepenel po nji. In ko je že sedel v kupeju ter se bližal rodni zemlji, se je nehoté neštetokrat vprašal: „Kaka pač je?“

Prvi dan po povratku je nalašč šel skozi vas. A ni je videl nikjer . . . V mestu ni maral nikogar vprašati po nji . . . „Če s temi ljudmi govorim o nji, jo ponižam . . .“ A zvečer se ni mogel več premagovati.

„Mati, kako pa kaj pri Detelovih?“

„Pri Detelovih? — Ona — mati — je pred dvema letoma umrla — saj smo ti brž pisali.“

„Da, pisali . . . In drugi so vsi doma?“

„Tončka se je že pred materino smrtjo omožila.“

„Tudi to ste mi pisali . . . In Lenka?“

Težko mu je bilo to vprašanje. In zazdelo se mu je, da ga je mati pomerila s posebnim pogledom.

„Lenka . . . Pravijo, da se bo tudi kmalu možila.“

„Možila?“ — Čutil je, da mu glas trepeti.

Sedaj je videl povsem razločno, da ga je mati pogledala pozornejše in nekako vprašajoče.

„Da. Usnjarjevega Frica iz mesta baje vzame: čestokrat zahaja k Detelovim.“ —

Jakob je stopil k oknu. Ne bilo bi mu ljubo, da bi mati opazila njegov prebledeli obraz . . . Zagledal se je v noč — bila je temna in mirna in v svoji nemi in v mirni temi nekako grozeča in strašna. Tudi v njegovem srcu je bilo mirno; a tudi ta mir je bil mračen in težak in strašen — mir src, ki odmirajo svojim lepim in svetlim nadam, ki se poslavljaajo od življenja . . .

Včeraj proti večeru se je vračal s kolo dvora in slučajno jo je srečal. Prišla je po pešpotu med žitom, in zagledal jo je šele, ko je stala že povsem v njegovi bližini. Bilo mu je mučno, a izogniti se ni več mogel.

„Odkod?“

„Iz mesta . . .“

Pogledal ji je v oči s pogledom, ki jo je pretresel. Zato je takoj pristavila: „Šivati se učim v mestu.“

Slikar je pogledal v stran. Čutil je, da sovraži to mesto, ki mu jo je odtujilo in odvzelo. In njega sovraži. A ne, saj to ni sovrašтво. Sovraži le človek. A v njem ni užaljen človek, užaljen je umetnik, ponos umetnikov. Da je mogla zabiti nanj zavoljo usnjarja, to je zavdalo njegovemu ponosu nezaceljivo rano . . . „Lenica, kako si me ponižala . . .“

A tega ji ni povedal. Molčal je ter zazrl vanjo . . . „Kakor sem jo gledal v sanjah in v trenutkih umetniške ekstaze: učlovečena umetnost in lepota . . .“

Spomnil se je obrazov na svojih slikah . . . „Kako verno sem jo pogodil . . . Ah, saj je bila vsa moja duša prenapolnjena z njo . . .“

Hipoma pa si je zaželel, da bi stale vse one slike tukaj pred njim. V njeni navzočnosti bi jih uničil s par mahljaji. Dvignil bi roko — niti trepetala mu ne bi, ko bi nameraval uničiti delo svojega življenja, otroke svojega duha in svoje moči. Leničine velike oči pa bi ga zrle otožno in vprašujoče, kakor ga zró sedaj. A ne bi se dal omečiti, ne bi jim veroval . . . „Ker si se mi odtujila.“ Zamahnil bi . . . In če bi ga prestrašena hotela zadržati: — „Kaj sem ti storila, da me moriš?“ — mu roka ne bi zastala . . . „Ker si se mi odtujila . . .“ In ko

bi bilo vse uničeno, bi z lažjim srcem šel svoj pot . . . „Najini poti so različni, tuji so si. Z Bogom — za vedno . . .“ In šel bi svoj pot . . .

Stresel je z glavo . . . „Kake otročarije! — Saj nisem imel nikake pravice do nje . . .“

„Dolgo Vas ni bilo doma, gospod Zalesnik.“

„Viče me!“ — Razžalostil se je . . . „Res, tuja — odtujena . . .“ Spomnil se je, kako lep in prisrčen si je v svojih sanjarijah vse sem do povratka slikal njujin sestanek . . . „Kakor nekdanj bodeva — spet otroka s solnčnimi dušami in s srci brez skrivnosti.“

A sedaj je stala ob njem — in ni bila več otrok. Stala je ob njem — in bila mu je tuja. Stala je ob njem — in med njima je stala skrivnost njenega srca, in on je menil, da njena duša ni več tako solnčnočista, kakor je bila nekdanj . . .

„Dolgo, gospodična . . .“ Pogledal ji je naravnost v oči, ki so se nekako proseče vpirale v njegove. Postajalo mu je mehko. V duši so se mu rodile lepe misli . . . „Povej ji, kako si v tujini ves čas mislil na njo . . .“ A še preden so te besede dobile življenje, jih je umoril . . . „Govoriš ji besede, lepe kakor molitve — in ona se ti zaničljivo nasmeji, ker ljubi drugega. Ali boš beračil?“ . . . Pahnul jih je globoko tjadol v brezdno srca: „Naj tam spodaj počivajo v veke neizgovorjene!“

A pogleda ni umaknil od nje. In videl je: njene oči so bile kakor nekdanj, le njihova otožnost je bila večja in izrazitejša. Čas jo je poglobil. „In glej, ali ne zró kakor bi iskale sreče . . . Krasne so! In vendar lažejo!“ — In njena rdeča usteca: komaj vidno so podrhtavala, a ni mogel prav spoznati, ali na jok ali na smeh . . . „Tvojo bol zrè in veseli se, da trpiš zavaljo nje.“ — Zlati lasje so ji kipeli izpod svilnatega, nekoliko proti temenu potegnjenega robca . . . „Svoje slike sem venčal s temi lasmi — in ona mi je tuja . . .“

Srce se mu je vzvalovilo . . . Zazdelo se mu je, da mu je to dekletce, stoječe krasno in nežno pred njim in vpirajoče z bolnim

pričakovanjem vanj otožni in proseči pogled — da mu je to dekletce storilo krivico, ki je ne more nikdar več popraviti.

In zahotelo se mu je, da jo žali, da jo zadene z ostro besedo prav v srce ter tako z močno roko pretrga vse vezi, ki ga vežejo nanjo . . .

„Ravno sem se spomnil, gospodična: častitati vam moram.“

Videl je, kako ji je vse telo vztrepetalo kakor pod žgočim udarcem. Videl je, in ni se mu smilila.

„K čemu?“ — Njen glas je bil tih in je drhtel. „Sram je je“ — je pomislil Zalesnik. A v resnici ji je trepetal v neizrecni boli.

„K zaroki in poroki.“

Nepremično in naravnost mu je pogledala v oči, in sicer s pogledom, kakor bi ji ravno kar vsekala smrtno rano. Jakob je videl ta pogled, a neko nelepo in nasilno čuvstvo je vsega tako prevladovalo, da se mu ni smilila. In tudi verjel mu ni . . . „Ah, ni si pač mislila, da se njene tajnosti tako naglo izvedó.“

V očeh Leničinih so zaigrale solze. Slikar jih je videl; in spomnil se je, da je bila Lenica že nekdanj najkrasnejša, ko so zablesteli v njenih globokih očeh biseri.

Srce mu je zaplalo hitreje. Navzlic gnevu, ki je menil, da ga čuti in mora čutiti proti nji, si je priznal, da mora iti, sicer ji še prizna, kako zelo da jo ljubi . . . „In berač bodeš stal pred njo!“

„Bili srečni!“ — Njegov glas ni bil več trd in sovražen, a hladen je bil, kakor bi govoril tujec tujcu. Videlo se je, da mu blagoslov ne prihaja od srca.

Zavil je na pot, ki je ona prišla po njem, ter naglo odšel. Lenica pa je stala na razpotju ter nemo zrla za njim . . .

* * *

Sedeč pred rojstnim domom se je Jakob Zalesnik vsega tega še enkrat spominjal, vse to še enkrat preživel. In vse to ga je navdajalo s ščemečo bolestjo: kakor bi mu te dni doma zasekali globoke srčne rane ter jih še zastrupili.

Obžaloval je, da se je vrnil . . . „Če ne bi bil prišel, ne bi doživel toliko razočaranj in prevar. Dom bi ostal mojemu srcu še zanaprej drag, in drage osebe, ki so mu bile nekdanj ljube . . .“

A zdaj mu je vse tuje. Ničesar ni, kar bi ga še vezalo na dom . . . „Vse odtujeno in tuje! — In jaz sem tujec prišel in tujec odhajam.“

Bilo mu je bolno in težko pri srcu, ko je videl, da se je v vsem varal . . . No, tega se ni zavedal, da je teh prevar pravzaprav sam kriv, da je sam sebe varal.

Varal se je v rodni zemlji, varal v domačem krovu.

Rodna zemlja je bila ista kakor nekdanj, isti kakor nekdanj rojstni dom. Sprejela in pozdravila sta ga z isto iskrenostjo in z isto ljubavjo, ki sta ga ljubila z njo v mladostnih dneh.

A on ni bil več isti. Izpremenil se je. Njegova duša je ljubila druge kraje, zato se mu je enostavna, idilična domača zemlja zdela odtujena. Vajen je bil velikih in svetlih domov, zato mu je rodni dom bil preozek in pretesen in s tem tuj.

Prevara je pred vsem izvirala iz njegove duše. A Jakob tega ni vedel, ne umeval — vsaj popolnoma jasno ne. In priznati si ni maral tega . . .

Tudi v srcu materinem se je varal. Ni gledal več vanj z ono otroško ljubeznijo kot nekdanj, in zato ga ni več poznal in umeval. Ni videl in ne umeval ne njene ljubezni, ne njene boli, ko je opazila, da ga dom ni vzradostil . . . „Tuj — ves odtujen . . .“, je mislila žena vse te dni ter skrivaj brisala solze . . . „Da jih ne vidi; to bi ga vznemirilo, morebiti vzlovilo ter mi ga še bolj odtujilo . . .“ In kazala mu je kolikor mogoče vsakdanji obraz in vsakdanje je govorila z njim. „Tako ga najmanj užalim . . .“

Pri tem pa se ji je venomer vsiljevala misel: „Da ga ne bi bila pustila v tujino! Tujina mi ga je tako odtujila . . . In dozdeva se, da ni srečen v tujini. Doma pa bi živel zadovoljno . . .“

In namesto radosti in veselja, ki je menila, da ga prinese sin s seboj, se ji je naselila v srce le bridka bol nad nepričakovano prevaro . . .

Najbolj krivo pa je sodil Lenico. V nji, ki jo je najbolj ljubil, najbolj hrepenel po nji — v nji se je najbolj varal.

V svojem užaljenem ponosu je bil prenagel in kruto krivičen. In gorje, ki morda sledi ti njegovi nepravčnosti — sam Vsevedni, ki gleda v temo prihodnosti, ga pozna . . . Zalesnik je menil, da trpi le on, da so povzročili bol le njegovemu srcu — a še hujše rane je vsekali on!

Da bi se pač včeraj, ko je s trpkim slovesom odhajal od Lenice — da bi se pač še okrenil! Da bi se še enkrat ozrl, ji pogledal še enkrat v oči in videl njene solze! Da bi pogledal globoko tja dol v njeno srce in videl njeno ljubezen v njem, in da bi videl vso njeno dušno bol — ne odšel bi bil v gnevu od nje! . . . Da bi se premagal ter mirno in polagoma odgrnil skrivnostni zastor od deviških njenih misli in si ogledal vse tajnosti njene duše in jih tudi — umeval! Videl bi le veliko in gorko ljubezen, ki se je že za mladih dni v njeni duši nevedoma vnela zanj in ki se je sčasom le razplamtela in ki jo je vsa ta leta zvesto hranila njemu. Videl bi, da mu je neomadeževano občevala vso ono nedolžnost in svetost, ki jo je ostavil v nji pred šestimi leti.

A ni se okrenil. Odhajal je . . .

Lenica pa je nemo zrla za njim. V njeni duši se je odprlo brezdnno, in vse njene misli so se pogreznile vanj. Le ena je trepetala nad prepadom, in ta je bila za njo grozna in strašna.

„Tudi on — tudi on veruje, kar verujejo drugi . . .“

Njena vest je bila čista, njena duša nedotaknjena. A da vidijo njeno lepoto, da jo občudujejo, da postopajo za njo — ali more komu braniti? In oni — da je prišel nekaterekrat na njihov dom, ali ga je kdaj le z besedico vabila? Domači niso poznali skrivnosti njene duše, nihče ni vedel, da

srce hrani Jakobu in da je hoče ohraniti čisto in nedotaknjeno in zvesto. Menili so pač: bogatega usnjarja sin, lepa partija! A nje nihče ni vprašal, ali ga pač mara... Da so ljudje to in ono govorili — kaj more ona za to? Njena vest je čista kakor vest angela božjega...

In sedaj — tudi on! Tudi on, ki je vsa ta leta s tako ljubeznijo mislila nanj, ki ga je pričakovala s takim hrepenenjem... „Tudi on!“

Gledala je za njim — rada bi ga poklicala nazaj, da mu vse pove — poprej ni mogla govoriti, vsa zmedena je bila. A tudi sedaj ji je manjkalo moči: ustnice so ji šepetale le nerazločne besede.

Zrla je za njim — a že ga ni več videla: žito ga je zagrnilo in zakrilo, kakor bi se potopil v njegovih valovih... A ni se; ne ostane v njeni bližini — šel je, da se nikdar več ne vrne k nji... nikdar več...

Ni se mogla več premagovati. Po mehkem licu so se ji vsule solze ter ji padale na deviške prsi, v travo ob potu, v prah, na nemo, brezčutno mater zemljo... Ah, ko bi imela še mamico, da bi naslonila bolno glavo na njene ljubeče prsi ter izplakala na njih svojo veliko bol! A na vsem širnem svetu nima sorodne duše, ki bi se ji zapala brez bojazni, vdano in prijateljski ter ji potožila vse svoje neizmerno gorje. Ono srce, ki je menila, da ji je najbolj sorodno, jo je ravnokar zavrglo...

S solznimi očmi je zrla tja po praznem, samotnem potu.

„Odšel je. Njegov pot gre daleč odtod — v tujino. In moj pot — kam se vije?“

Da bi ga bilo tukaj konec! Z vso dušo je zahrepenela po enem: leči in za vedno usnuti! — —

Da bi pač Jakob vse to videl, da bi za to vedel in to umeval! A vsega tega ni videl. Zato je odhajal od nje užaljen v svojem ponosu in z gnevom v duši.

Vobče Zalesnik ničesar ob sebi ni več umeval, ker je bil odtujen rodni zemlji in ljudem na nji...

* * *

Odpeljati se je mislil drugi dan šele popoldne. A ob vseh teh prevarah, ki jih je doživel te dni, mu je bilo tako mučno doma, da je materi zvečer naznanil, da se odpelje zgodaj z brzovlakom.

Mati ga je poslušala zavzeta in žalostna... „Ali se ti tako mudi od doma?“

„Zjutraj je ugodnejša zveza...“ Pogledal jo je in v očeh ji je videl trepetati solze. Razsrdil se je sam na-se in zastudil se sam sebi... „Kaj se hliniš in jo varaš!“ — „In sicer — štiri dni sem bil doma“ — je menil, kakor bi se opravičeval.

„Štiri dni... in šest let te ni bilo... Stara sem, bogvé, ali te še kdaj vidim.“

Zasmilila se mi je.

„Ali mama, saj ne pojdem v deveto deželo. Italijansko — kaj pa je to!“

Mati je umolknila. Videla je pač, da ga ne more zadržati. Ničesar nima, s čimer bi ga navezala nase... Njena ljubezen? Ah, ta mu je brez cene, tuja...

Ko sta zjutraj odhajala na kolodvor, je solnce ravno vzhajalo v vsi krasoti. Njegovi mehki žarki so preplavljali vso krajino — kakor bi se nad vsem poljem — vse tja do vrhov gora — valovili v ozračju valovi zlatega prahu.

Jakob je molče in zamišljeno stopal ob materi. Videl je pač veličastno krasoto ob sebi, a čutil je, da ga ne zadržuje, ker ga ne more zadrževati —: vezi, ki so ga vezale nekdanj na te kraje, so popustile, se potrgale. In spominjal se je, da bo kmalu hodil pod še lepšim solncem, da si bo v kratkem naslajal oko in opajal dušo s čudovitimi južnimi jutri in poezije polnimi večeri in nočmi. In srce mu je ostalo zaprto in hladno.

Še manj je sveža prirodna krasota zanimala mater. Solnce njenega življenja odhaja — kaj ji potemtakem hoče ono solnce tam daleč na horizontu? Ah, tudi njeno solnce bo odsedaj tako daleč — kdo vé, ali ga še kdaj vidi njeno hrepeneče oko...

Njena duša plaka, a nima moči, da bi ga zadržala ob sebi, ga krepko in za vedno navezala na-se...

Nad njo je sijalo veliko in jasno solnce, in ob nji se je blestela vsa priroda v jutranji svetlosti ter se smejala v pomlajeni radosti. In vendar je bilo mračno ob nji, mračno in otožno v njeni duši ...

Ko sta šla skozi vas, se je Jakobu zazdelo, da pred Detelovim domom, ki je bil oddaljen nekaj streljajev od ceste, nekdo stoji ... „Ali je ona?“ Za hip mu je postalo srce težko in otožno. A stresel je z glavo in pogled obrnil v stran ... „Kaj hočeš! Nič naju več ne veže ... Tuja!“ —

Na kolodvor sta prišla le nekaj minut pred dohodom vlaka. Jakob je naglo kupil vozovnico. Slovo je bilo kratko. Mati svoje boli ni mogla več zadrževati: ko mu je podala roko, je zadušeno zaplakala. Njene solze so sinu vznemirile dušo, v srcu se mu je storilo milo in bolno. Sklonil se je nad njeno velo roko ter jo poljubil. Ženica je še bolj zaplakala. Čutil je: „Ljubi me ...“ A takoj je stopila med njega in njo misel: „A kaj, ko pa me ne umeva ...“ In odtujila mu jo je ...

Vstopil je, jo pozdravil še enkrat skozi okno — in vlak je odhajal. Gost dim se je valil za njim po svežem vzduhu, a tudi ta je naglo izginjal.

Tako je izginilo izpred njenih oči, kar je najbolj ljubila v življenju — izginilo in, kakor se ji je dozdevalo, še bolj odtujilo ...

Napotila se je proti domu. Cesta je bila prazna, nihče je ni motil v njeni materinski boli. Počasi je stopala; in v tistem jutranjem miru je plakala, kakor bi se vračala od pogreba edinorojenega ...

Pred vasjo je srečala Detelovo Lenico, ki je šla k maši. Tudi ta je stopala počasi

in z onimi mladostnoutrujenimi koraki, s kakršnimi hodimo po svetu vsi mi, ki že v mladih letih nosimo veliko bol v svojih dušah.

„Ali je odšel?“ —

Glas dekličin je trepetal. Zalesnikova jo je pogledala in videla je, da je bleda in ima objokane oči. Sedaj je umevala, zakaj jo je Lenica tolikokrat povpraševala po Jakobu in zakaj je tako rada kramljala z njo o sinu. Dekletce se ji je zasmililo. Da je ne bi še bolj ranila, je odgovorila mehko in nežno: „Odšel!“

Pogledali sta si v oči, videli druga druge bol in šli sta vsaka svoj pot ...

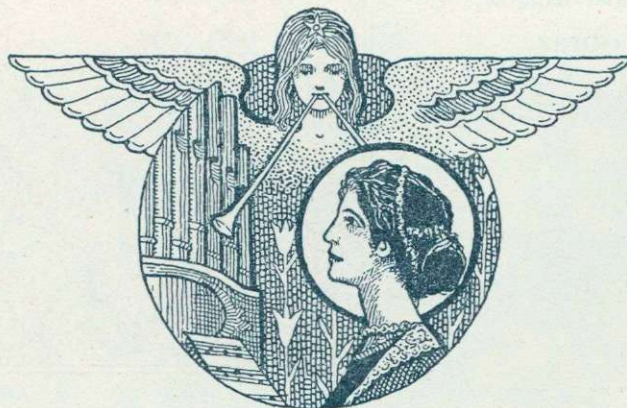
Lenica se je zagledala tja po železniški progi, ki se je dvigala nekoliko nad njive. Spomnila se je, kolikokrat jo je ravno tako motrila ter s hrepenenjem mislila na dan, ko se vrne po nji on, ki je sedaj odšel ...

Tako krasen si je mislila ta dan in tako solnčne vse poznejše, ko bo v njeni bližini, ko ga bo videla vsak dan, vsak dan govorila z njim ter se mu tako lepo polagoma in tako lepo nežno izpovedala vseh skrivnosti svojega srca ...

A sedaj? Lepi sen njenega mladega življenja — kako se je uresničil? Ah, vse njeno žarko hrepenenje, vse težko pričakovanje, vsi sladki upi in vsi krasni naklepi — same krute prevare ...

In ko je počasi stopala po polju, je ob nji in za njo izginil ves svet. Le železniško progo je videla pred seboj: oh, daleč se vije ta pot, in marsikdo, ki odide po njem, se ne vrne nikoli več ...

„In moj pot — kam se vije moj samotni, brezsolnčni pot?“ ...

ROMAN ROMANOV:

NARODNA PESEM.

Ko se možila boš,
ž njim poročila boš,
takrat jaz pojdem
v ta zéleni gaj.

Strune bom s sabo vzel,
pesem si bom zapel,
v pesmi povabil
bom ptičke drobné:

„Ptičke, zletíte ve
dol na ravnó poljé,
širna tam lipa
tik cerkve stoji.

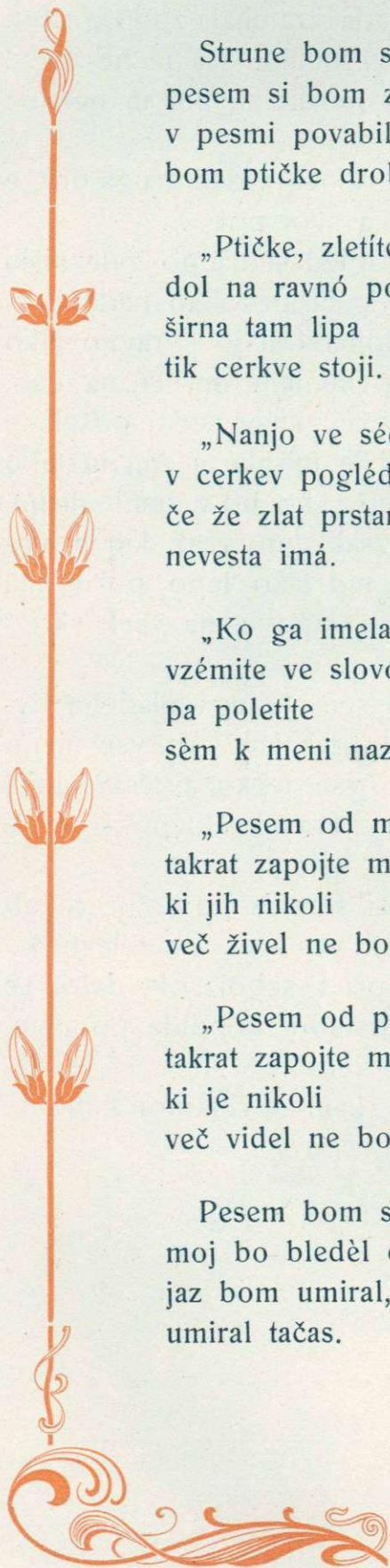
„Nanjo ve sédite,
v cerkev poglédite,
če že zlat prstan
nevesta imá.

„Ko ga imela bo,
vzémite ve slovo
pa poletíte
sèm k meni nazaj.

„Pesem od mladih dni
takrat zapojte mi,
ki jih nikoli
več živel ne bom.

„Pesem od pómladi
takrat zapojte mi,
ki je nikoli
več videl ne bom!“...

Pesem bom slúšal jaz,
moj bo bledél obraz,
jaz bom umiral,
umiral tačas.

DR. EVGEN LAMPE:

FRANČIŠEK DOBNIKAR.

SPOMINSKI LIST NA GROB MLADEMU UMETNIKU.

Moje mladá leta, kam jste se poděla?
Moje mladá leta neužila květa.

Moravská národní píseň.

Kako različni so darovi, ki jih polaga Stvarnik v dušo slabotnemu otročiču, da spé v njej tiho in neopazovano, dokler jih ne zbudi želja po delovanju! Kakor gredica, obsejana s plemenitimi semeni, je otroška duša. Dolgo spava seme, in nihče ne ve, kaj krije hladna gruda. A v njej se razvija skrivnostno življenje, nežne klice poganjajo in izkušajo prodreti vun v svet, navzgor k luči, v kraljestvo svetlobe in gorke, kjer pôlje svobodni dih življenja in cvetovja. Tu se vezana energija osvoboduje in s skrivnostnim teženjem stopa v delovanje. Kemik in fizik z vsemi svojimi skrbno sestavljenimi zakoni je ne moreta razložiti.

Kako bi jo pač mogla izraziti v številkah in formulah, posnetih iz snovi? Saj tu vlada duševna, tu vlada nadtvarna moč!

A spodaj rujejo črvi, zgoraj pa žgó neusmiljeni žarki in brijejo mrzli vetrovi. Koliko nežnih kali zamre pri prvih dihljejih, koliko življenja željnih bilk nagne trudno glavico v prerani smrti! Zakon minljivosti leži nad življenjem, in mehka melanholija obide človeško srce, ki se mora ločiti od mladostnih nad in plakati nad preranimi grobovi.

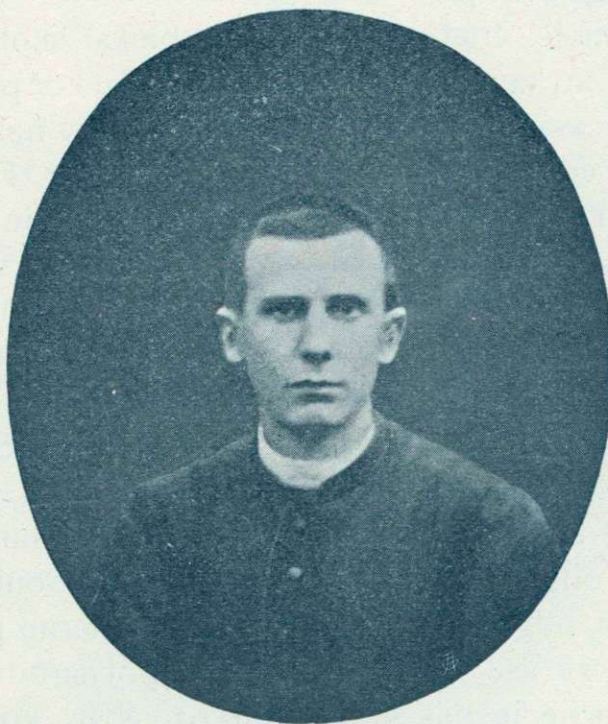
In tako žalno čuvstvo napolnjuje srce tudi nam, kadar se spomnimo svojega pre-

rano umrlega Dobnikarja. Njegova mlada leta so ovenela kakor nežni cvet, ki se je razvijal iz pomladanskega popja, a ga je zamorila mrzla slana, ko je ravno odpiral svoje nežne lističe, da bi se nasrkal zlate svetlobe in gorkega solnčnega diha.

Odsvit večnosti se zrcali v človeški duši, in nekaj one brezkončnosti, po kateri hrepeni človeško srce, nam dviga slabotne prsi,

da valujejo v neprestanem teženju po idealu. In temu hiti duh za neskončno znanostjo, katera stoji na leni zemlji in svoje peruti dviga nad osolnčja, a drugemu se zliva skrivnostno čuvstvovanje v sladke pesniške zvoke ali mu pa domišljija snuje harmonične oblike, simbole neke nedosežne, vse časno in prostorno presega-joče lepote.

Izmed teh poslednjih je bil naš Dobnikar. Povest njegovega živ-

Fr. Dobnikar kot bogoslovec.

ljenja se je dovršila v njegovi duši. Koliko bogastvo nežnih želja in koprnečega hrepenja je nosil s seboj neopazovano in tajno! Hrumelo je okoli njega življenje, katerega vsakdanji dogodki se razpravljajo, zapisujejo in zbujaajo pozornost sveta, a v njegovi duši je bilo mnogo več, mnogo globjega in pomenljivejšega, a bilo je zaprto in zakrito v srcu, in samo nežni pogled, samo tihi vzdihljaj je včasih naznanjal, da snuje tu notri umetniška i spiracija svoje tajne načrte.

A ozrimo se v Dobnikarjevo življenje, v to kratko, po preprostosti tragično zgodbo

vzletajočega duha in vsihajočega telesa! — Ljubljančanje, ki ljubijo daljše izprehode in se ne strašijo nekolikih hribov, radi zahajajo k Sveti Katarini nad Medvodami. Takoj za Presko se dviga obraščeno gorovje. Tukaj, v Topolu št. 21., v preprosti gorski vasi, je bil rojen Dobnikar dne 10. novembra l. 1878.¹⁾ Očetu je ime Janez, a materi Marija. V prosti prirodi je rasel otrok, in vsi vtiski, ki jih je dobivala njegova duša, so se strinjali v ono jasno harmonijo, katero rodi zveza krščanstva s prirodo. Bilo je nekaj posebnega v tem malem otroku: že v najzgodnejši mladosti je razodeval čudovit dar za oblikovanje. Že kot petleten deček je imel vedno pri sebi svoje prvo in najprimitivnejše umetniško orodje: majhen nožiček ali „pipec“, s katerim je črtal, risal, modeliral... Če se mu je ta izgubil, ga je bridko pogrešal ter toliko časa prosil očeta, da mu je kupil drugega. Vedno ga je nekaj gnalo, da posnema razna telesa in da svoje otroške misli izrazi v kaki vidni obliki. In tako so prihajale izpod rok petletnega dečka najrazličnejše prikazni: izrezoval je iz javorjevega lesa in iz topolovih korenin svetnike in možičke, a tudi voličke in konje. Oče se mu je čudil. „Kdo te je tega naučil?“ ga je vpraševal. In takrat je uprl deček vanj svoje velike oči in ponosno odgovoril: „Sam sem si izmislil!“ Ta otroški odgovor je pač ostal resničen in značilen za vse njegovo kratko življenje. Moč invencije je bila silno velika. On se ni učil nikoli od nikogar. O vsem, kar je naredil, je lahko rekel: „Sam sem si izmislil!“

S sedmim letom je začel mladi umetnik živino pasti. Pri tem delu je opazil, da se dá ilovica prav dobro oblikovati. Začel je delati iz nje vsakovrstne podobe ter jih nastavljal v melini ob potu. Tako je stalo včasih po dvajset lončenih možičkov s konjički in drugimi živalimi v melini. Bivši svetokatarski g. župnik gre nekoč mimo in začuden zagleda to razstavo. Začel se je zanimati za

¹⁾ Življenjepisne podatke iz mladosti nam je poslal g. France Dolinar, župnik pri Sv. Katarini v Topolu.

dečka ter spoznal njegove krasne darove. Pregovoril je očeta, da je dal Franceta v Ljubljano v šolo.

Tu se je začelo zanj ono borno življenje revnega dijaka, katero vidimo dan na dan. Dobnikar je vedno tičal doma pri svojih podobah in za vsak novčič si je kupoval barv, da je kaj slikal. Skrbni oče ga je hodil v Ljubljano obiskovat in ga je nagovarjal, naj pusti slikanje, češ da ne bo izdelaval šol, ako svojih misli ne obrne na učenje šolskih predmetov. Pa bilo je vse zastonj. Kdo bi odvadil tička peti, če mu je pa srce polno melodij? Kdo bi zabranil umetniški roki črtati svoje poteze, ako pa duša hrepeni izraziti svoje zamisli? Tako je šlo dalje do sedme šole.

Dobnikar je občeval tudi z dijaki „Marijaniščniki“. Nekoč prinese neki gojenec „Marijanišča“ domov nekaj Dobnikarjevih risb. Pokojni vodja dr. Frančišek Lampe, ki je sam nadzoroval svoje gimnazijce, vidi te risbe in takoj spozna v preprostih potezih umetniškega duha. Ko izve, da je to narisal dijak, ga takoj povabi k sebi. Od tega trenutka je Dobnikar na novo oživel. Visoko je spoštoval „Dom in Svetovega“ urednika, in ta ga je bodril, da se je še samosvestneje lotil risanja. Kazal mu je ilustrirana dela, in prirojeni dar Dobnikarjev je takoj našel sebi najbolj primerno polje: ornamentalno dekoracijo v pol narodnem, pol secesijskem slogu. Kar oživel je, ko je našel priznanje in ljubeznivo vodečo roko. Bil je samouk, nezaupen sam v svojo zmožnost, a ko je videl prve svoje kompozicije natisnjene v listu, mu je srce vzdrhtelo onega blagega in mirnega ponosa, iz katerega izvira energija vztrajnega umetniškega delovanja. Če ga je takrat kdo vprašal, kaj misli postati, je odgovoril kratko: „Slikar“. Ohranil si je ves čas čudovito nežno нравno čuvstvo. V trivialnost ali nenravnost ni zagazila nikoli njegova domišljija, in nad vsemi njegovimi risbami je razlita visoka нравna resnost, semtertja prehajajoča v melanholijo in obdana s sijajem poetične koncepcije, dasi preproste v sredstvih, a tem globokejša v duševnosti.

Doma na počitnicah je vedno risal in slikal. Za modele ni prišel nikdar v zadrego. Jemal jih je iz domače prirode in iz domačega življenja. Risal je svoje sorodnike in prijatelje. V časih mu je moral mlajši bratec dolgo časa ležati ali sedeti na klopi ali pa se mu držati sklonjen v najrazličnejših pozicijah. Posebno eno sestrice je risal prav mnogokrat. Na str. 355. „Dom in Sveta“ l. 1900. ju vidite oba: Sestra bratcu ravno izdira trn iz noge. Urednik je zapisal pod risbo šaljivi naslov „Ženska emancipacija“. Sploh je nadarjenost za slikarstvo v tej rodbini nekako dedna. Dobnikar je bil v bližnjem sorodstvu z rojakom g. župnikom Pustavrhom, ki je bil dober slikar. In tudi najmlajši bratec pokojnikov kaže veselje do risarstva.

Dobnikar je doma govoril jako malo. Skoro vedno je molčal in kaj premišljeval. Ko je bil na počitnicah, je spal poleg očeta v bližnji sobi. Večkrat je oče po noči slišal, da se mu sin obrača v postelji in da vstaja. Radoveden gre gledat, kaj počenja mladenič opolnoči. In tu vidi, da si je prižgal luč, sedel k mizi in risal. Oče ga posvari in pokara, češ: „Vsaj po noči si daj mir!“ A mladenič mu odgovori: „Ravnokar mi je nekaj na misel prišlo!“

Tako so nastajale njegove preproste podobice. Nabrali smo jih nekaj iz raztresenih lističev, katere smo zasledili po njegovi smrti med knjigami, ter jih tu ponatiskujemo.

Pa blagemu mladeniču sreča ni bila mila. Boril se je z revščino. Potikati se je moral po Ljubljani po slabih stanovanjih, in slaba dijaška hrana je slabila njegovo telo. Bil je visoke, stegnjene postave, katera je rastla naglo v višino kakor bilka. A ni rastla v isti meri tudi njegova moč, in bilka se je začela kmalu šibiti in klanjati.

Vseh osem gimnazijskih let je stanoval Dobnikar pri neki sorodnici, skupaj z Antonom Vičičem, ki je tudi umrl predlanskim za jetiko. Majhna, temna soba jima je bila v stanovanje, okno je gledalo na mračno dvorišče, in strupeni soparji iz lekarniške delavnice so se lovili z meglo skozi okence. To je bil

stan, v katerem sta živela dva idealna dijaka, polna lepih vzorov in sanjajoča o velikih delih, o svoji literarni in umetniški bodočnosti...

In takrat mu je začela v prsih kipeti mladostna poezija. Njegova nadarjenost je bila vseskozi obrazovalna, in zato je njegova domišljija iskala izraza vedno rajši v črtah, kakor pa v verzih. In primerilo se mu je mnogokrat, da je na drobnem lističu začel zlagati pesem, a je nehal sredi započetege verza — in naslikal obraz, vinjeto, prizor... Ko sem po njegovi smrti pregledaval zapuščene liste z njegovimi načrti in risbami, sem naletel na marsikak liričen izliv njegovih čuvstev, naglo začrtan, odlomljen ali nedovršen. Tako n. pr. peva v svojem bornem stanu:

Zunaj solnce sije,
v sobi je tema,
zunaj petje klije,
tiho je doma.

Smejem se in pojem,
če me vidi kdo,
toda v srcu mojem
je tako tesno...

Njegov duh je neprestano snoval meglene načrte upapolne, same v sebi nejasne mladosti:

Ko stanujem v tesni sobi,
tam na okencu slonim,
glavo si podprem z rokami
in se v misli zatopim.

Mislim mnogo, mislim dolgo,
zdaj o onem, zdaj o tem...
Ko se spet od misli vzdramim,
kaj sem mislil, sam ne vem...

Pa oživel je zopet, kadar se je čutil v prosti prirodi in skiciral v naglih potezah oblike, ki mu jih je zazrlo lepote iščoče oko. In takrat je tudi zapisal kako veselejše:

Zima odkima,	Gaje, vrtove
sneg se stopi,	cvetje krasi,
travnik in polje	strme vrhove
že zeleni.	solnce zlati.

Zlate cvetice
krasno cveto,
miljene ptice
v gajih pojo.

Vičič je čutil v sebi še več pesniške žilice, kako Dobnikar, in kmalu sta se našla: Eden bo pisal, drugi risal — kaj torej še manjka za — ilustriran list? In tako sta z vso resnostjo že kot tretješolca šla na literarno delo ter začela „izdajati“, seveda tajno in oprezno, ilustriran listič, „Zvonček“. To so otročje igrače, a igrače talentov. Dečku, ki si na glavo potisne dedovo kučmo in hoče jahati visokega konja, se smehljamo, a ugaja nam njegova pogumna samosvestnost, in veseli pravimo, da bo še nekaj iz njega.

Taka sta bila naša „urednika“. Dobnikar je ilustriral listič z različnimi mačkami, medvedi in obrazi ter se poizkušal tudi v sestavljenih kompozicijah. Delal je pa tudi mnogo leposlovnih načrtov, a le redkokaterega končal, n. pr. „Drug za drugim“ (Fr. Koščak) in „V megli“ (Jug Serafin) v „Novi nadi“. Poizkusil je svojo moč tudi s kratko razpravico „Sodobno slikarstvo in kiparstvo slovensko“ in s črticami „Nade“, „Umetnik“, „Na ogledu“. Prve začetke je napisal za

povestice „Na reji“, „Sirena“, „Mi trije“. A kaj bi naštevali take stvari? Za literarno zgodovino so brez pomena, razveseljuje nas

ob njih pa žarki dih mlade duše, ki hrepeni, da bi nekaj ustvarila.¹⁾ V sedmi šoli so se pa mladi „književniki“ že čutili kot precejšnje slovstvene činitelje in osnovali v vsej tajnosti „literaren klub“, ki je kaj dobro napredoval. Tu si je ostrilo pero in gladilo slog več mladeničev, ki zdaj že res nastopajo kot pisatelji in nam predstavljajo ne-

kako posebno literarno šolo, za katero je v liriki značilna mehka sanjavost in melo-

¹⁾ Te podatke imamo od Dobnikarjevega tovariša, g. Fr. Ks. Steržaja.

dioznost jezika, v prozi pa lahka, čuvstvena črtica. V tej družbi je bil Dobnikar resen kritik. Pisatelji so mu dajali svoje proizvode, in on je pisal o njih ocene, katere je čital v „klubu“. V časih je napisal kar celo literarno razpravo.

Pa njegova visoka postava, za dobro glavo višja od vrstnic, je vidno hirala. Boleden si je nakopal pred maturo meseca junija v kolizejskem kopališču. S tovarišema se je šel kopat, a vedno zvest svoji stari navadi, vzel seboj tudi ročno risanko. Hotel je pri tej priložnosti delati anatomične studije. Ko je prišel iz vode, se je ogrnil in začel risati. Zavela je hladna sapa, a on je risal dalje. Telo je drhtelo mraza, a on je bil zamaknjen v risbo in ni čutil, kako mu je blede smrti neusmiljeni brat, strupeni mraz, zasadi bolešno klico v mlade prsi...

Začel je misliti, kateri stan bi si izbral. Pokojni „Dom in Svetov“ urednik mu je zagotovil, da bi se tudi kot duhovnik mogel baviti s slikarstvom. Nagovarjal ga je, da se naj temeljito izobrazí v cerkvenem slikarstvu. Saj je umetniška izobrazba v cerkvi jako potrebna, in v vseh časih je cerkev skrbela, da so se njeni duhovniki posvečevali tudi slikarstvu. Odslej je bil v Dobnikarju trden sklep, da postane duhovnik in v tem stanu dela za izobražujočo umetnost. A tudi o tem

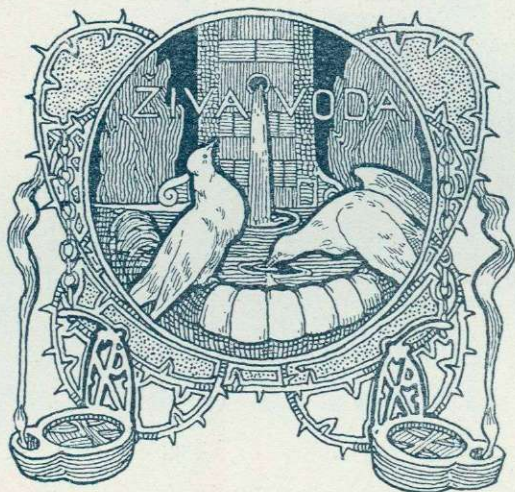

ni govoril, in ako so ga vpraševali, kam pojde po zrelostnem izpitu, je odgovarjal kratko: „Saj veste!“

Dr. Lampe je bil od tega časa še bolj navezan nanj. Vabil ga je k sebi, mu razlagal svoje misli o slikarstvu in mu dajal ideje za načrte. Nekoč mu je rekel, naj gre o počitnicah obiskat g. Dejaka v Vrhpolju pri Vipavi in si naj pri njem ogleda slikanje z oljnatimi barvami. Dobnikar gre. Na potu pa ga vjame močan dež, ki ga premoči do kože, in huda burja ga premrazi. Že prej slaboten in bolehen, je začel od tega časa še bolj vidno hirati.

V semenišču so Dobnikarja vsi ljubili. Spoštovali so njegovo veliko nadarjenost in hkrati se je smilil tovarišem in predstojnikom, ker to so vedeli vsi, da bo prsna bolezen kmalu uničila to dragoceno življenje. Nikogar ni nikdar užalil, nikomur poštožil. In ko se mu je udrla kri, so mu stregli dobri tovariši kakor svojemu bratu. Kadar je šel na izprehod, je navadno molčal ali pa komaj slišno pel kak znan napev. Bile so to melodije, h katerim je njegova do-

mišljija iskala črt in obrazov. Govoril je le redko. In ako ga je kak tovariš vprašal, kaj misli o umetnosti, je rekel: „Nimam še

dovolj trdnih nazorov o njej; umetnost je treba vestno proučevati.“

Rad je listal moderne ilustrirane časopise. Nove ideje, ki jih izraža secesija v svoji plemenitejši obliki, so mu ugajale. Čutil je v njej odpor proti morečemu materialistiškemu realizmu; videl je v njej nadtvarni polet duha in misli — in to ga je vleklo, saj je tako ugajalo njegovi romantični, bajno-sanjavi naravi.

Pesniška žilica mu je še vedno pomalem utripala. A kar najdemo iz tega časa pesniških izlivov, so vsi globoko resni in kažejo krepko stremljenje navzgor. To so neobdelani kamenčki, prosto na papir vržene misli brez pile, konture brez senc in tonov. Našel sem na primer iz te dôlebe fragment daljše epične pesmi. Kaj bi bil Dobnikar neki drugega opeval v tem času, kakor slikarstvo? Med

njegovimi skicami nahajamo posebno mnogo glav Kristusovih. Ideal moškega trpljenja, združen z nadnaravno svetostjo, je hotel

izraziti kar moči značilno. Iz teh skic je nastala glava za „Almanah slovenskih bogoslovcev“. In tudi v omenjenem pesniškem fragmentu opeva sliko Kristusove glave. Med orientskimi apokrifnimi berili, iz katerih se učé bogoslovci sirskega jezika, je tudi pismo kralja Abgarja do Kristusa. Kralj Abgar je vladal v Edesi nad delom Mezopotamije. Dolgo let ga je mučila gobova bolezen. Slišal je, da v Sveti deželi čudodelen prerok ozdravlja bolnike.

Pokliče hlapca Abudarja:
„Oh, kaj ti pravim, hlapec zvesti?
Odpotuj mi takoj na mesti!
Še predno se prikaže zarja,
oditi moraš že čez mejo.
Odhiti v daljno Galilejo!
Živi tam velik čudodelnik,
oj čudodelnik, dobrodelnik,
ki Jezus Kristus se mu pravi.
Izganja prerok tam hudiče,
od smrti zbuja on mrliča
in vsakoršne bolezni zdravi.“

K njemu naj gre hlapec in ga prosi, da pride k Abgarju v Edeso. Zapusti naj hu-

dobne Jude in pride na kraljevi dvor, kjer mu hoče Abgar izkazovati vse časti, ako ga reši gob!

„Če pa bi Krist ne hotel priti,
njegovo sliko vsaj prinesi
in k zglavju mojemu obesiti,
da ž njo se morem tolažiti!“

Hlapec vzame seboj sirskega umetnika in gre v Palestino. Jezusa najde sredi ljudstva učečega. Predenj stopi in mu sporoči željo Abgarjevo. Kristus pa odvrne: „Srečen si, Abgar, ker veruješ v mene, dasi me nisi videl. Na tvojo željo pa odgovarjam, da moram tukaj v judovski deželi vse izvršiti,

za kar sem prišel, in potem se vrnem k Onemu, od katerega sem poslan. Ko se pa to zgodi, pošljem učenca k tebi, ki te naj ozdravi ter tebi in tvojim podeli življenje.“ Nato je hotel hlapec imeti vsaj sliko Kristusovo:

Tam, kjer velika, močna skala,
na levi Kristusa je stala,
tjakaj umetnik se obrne,
slikarsko platno pred-se zgrne.
Paleto, čopič v roke vzame.
Pa glej: kdo čudo naj verjame?
Obraz Gospodov se zasveti
v bliščobi žarni, krasno-sveti,
še bolj ko solnce izza zore.
Slikar vanj gledati ne more...

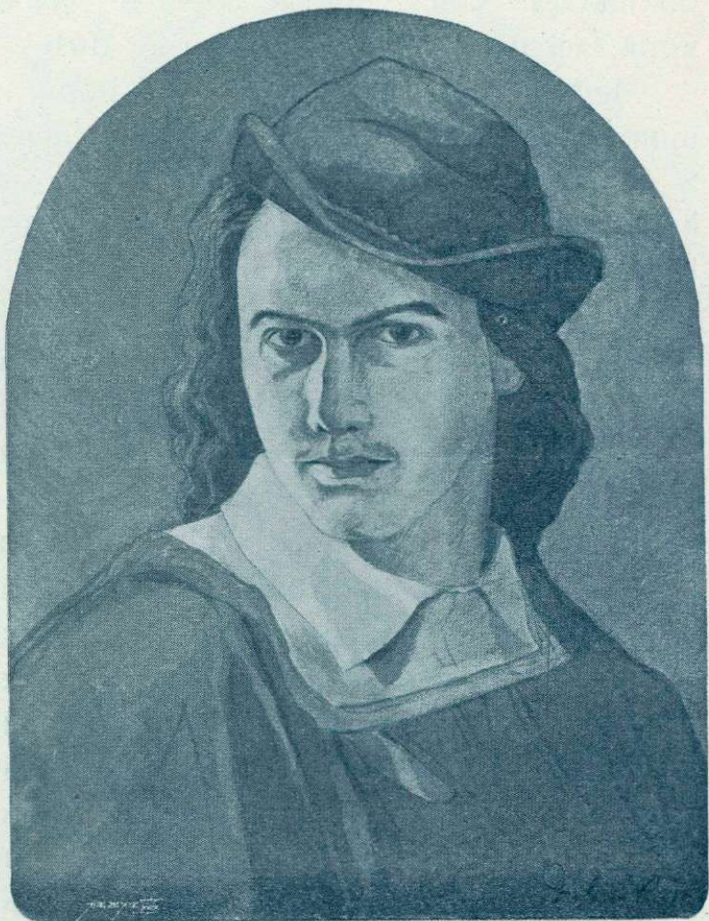
To sliko je prinesel hlapec v Edeso, in sporočilo trdi, da so jo tam dolgo časa častili.

Tako je izkušal Dobnikar pesniško predelati poročilo armenskega zgodovinarja Mozesa iz Chorene. Kako se je v kratki dōbi njegovega bivanja v semenišču njegov duh navzel ideala, kateremu je hotel služiti!

V semenišču sem bil dve leti njegov prefekt. Ni sicer bival mnogo v hiši, ker je bil izpočetka mnogo doma, da bi se okrepčal, pozneje pa v bolnišnici, vendar je izkušal

dohajati predavanja. Predstojnikom je bil vsem izredno ljub gojenec. Tedanji vodja, gospod prelat dr. Kulavic mu je večkrat dal naslikati kašno majhno reč, ki jo je izvršil z občudovanja vredno hitrostjo in izvirnostjo. Bilo je n. pr. pred Božičem. Kakor vsako leto, so priredili semeniščniki domačo božičnico s petjem, govori in malo zabavo. Gospod vodja izreče željo, naj bi Dobnikar narisal za povabljene goste vabila. Dobnikar naredi takoj okoli dvajset vabil s krasnimi miniaturnimi slikami v akvarelu, v popolnoma izvirnih oblikah, polnih mehke božične poezije. Vse se je čudilo umetnim listom, in g. vodja jih je spravil kot dragocen spomin.

V tem času so nastale njegove krasne vinjete, priobčene v „Dom in Svetu“ l. 1900. Pokojni kanonik dr. Lampe je namreč pisal obširno estetiško-modroslovno razpravo „O lepem“, ki naj bi bila vsak mesec uvodni članek v listu. Naročil je Dobnikarju, naj za vsako številko naredi uvodno vinjeto, ki izraža kako modroslovno idejo. Tako je nastalo onih štirindvajset krasnih vinjet, katere

Fr. Dobnikar kot sedmošolec.
(Avtoportret.)

so zbudile splošno pozornost zaradi svoje čisto posebne tehnike, katere se ni Dobnikar od nikogar naučil, ampak katera je bila izvirna last njegove čiste umetniške duše.

Medtem je umrl g. kanonik Lampe. Ž njim je umrlo pol Dobnikarjevega življenja. S pokojnim našim urednikom sta storila obljubo, da bo ta sezidal namesto po potresu hudo poškodovane „marijaniške“ kapelice novo, lepšo in prostornejšo, Dobnikar pa jo bo okrasil z izvirnimi freskami. „Zdaj pa“, je rekel bolni umetnik, „se je ločil moj učitelj s sveta, in jaz bom moral iti za njim, ker ne morem izpolniti obljube.“¹⁾

Dan za dnem je sedel v „Leonišču“ na blazinastem stolu in premišljeval svojo žalostno usodo. A navzlic temu, da ga je napredujoča bolezen siloma tlačila v duhomorno brezdelje, se je njegov idealni duh še vedno vzpenjal kvišku in je iskal novih predmetov. Vedno enolično, mehanično življenje v bolnišnici ga je strašno mučilo. Ob lepih dnevih je sedel na balkonu. Od tam

je videl svoje domače gore, in med zelenim drevjem se mu je jasno bliščala njegova rojstna hiša, kraj njegovih prvih umetniških spominov. Tja je gledal in govoril tovarišu: „Tam doma je vse drugače. Nimam sicer te dobre postrežbe, a tam vidim pred hišo živo zelenje. Tam vem, kdaj je praznik, tu pa je dan enak dnevu, tako pust, tako mrtev!“ In željno je čakal dneva, ko se vrne zopet tja — a zaman!

V tem času je narisal še dvanajst vinjet, za vsak mesec eno, katere so objavljene v „D.in Sv.“ 1901. Njegova umetniška domišljija je bila še vedno krepka in sveža. Prinesel sem mu nazaj majnikovo vinjeto, da jo naj natančneje izvrši. Načrtal je vedno značilne poteze v splošnih, krepkih obrisih, ki so dihali umetniško genialnost. Jaz sem ga večkrat nagovarjal, naj se poizkusi tudi v drugačni tehniki, da ne postane enostranski. A kar je narisal, je bilo po navadi tako na-

¹⁾ Te podatke nam je dal tovariš Dobnikarjev, č. g. Rihard Smolej.

tančno premišljeno, da se ni rad vdal. A pri tej vinjeti se je udal. Roka se mu je tresla slabosti! Vzel je v roke pero, in kakor bi bil nesmrtni duh vlil v slabotno telo novo moč, je z eno potezo — jasno in odločno — narisal, kar sem hotel. Bila je zadnja risba, katero je izvršil . . .

Nestrpno je čakal vsake številke „Dom in Sveta“. Njegovo srce je živelo v tem listu. A za majnikovo vinjeto je videl samo še eno v listu. Ko je gorki rožnik razvijal mlado cvetje, je zatisnil oko za vedno in se ločil od livad in gorâ, od čopiča in peresa in od neštevilnih neizvršenih načrtov.

Religija in narodna poezija sta mu dajali v zadnji dôbi največ snovi. Poleg mnogih

načrtov za večje ilustracije iz svetopisemskih zgodb je duhovit zlasti načrt za podobo k Bürgerjevi „Lenori“. V današnji številki po-

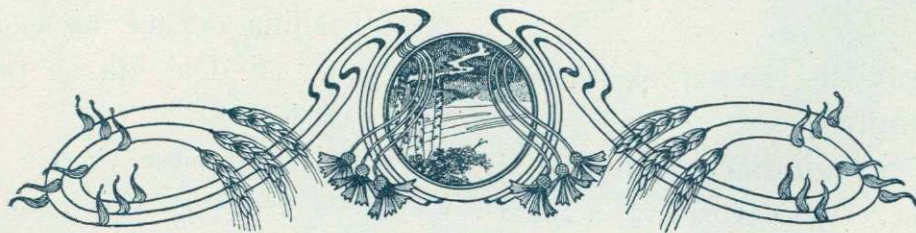
dajamo nekaj skic, ki smo jih nabrali iz njegovih zapuščenih listov.

Velik umetnik je legel z Dobnikarjem v grob. Kar je narisal, je vse delo preprostega samouka. Koliko bi nam bil ustvaril, ako bi se mu bila izpolnila želja, da bi bil po dovršenih bogoslovskih nauk šel na

umetniško akademijo, kakor mu je bil prevzvišeni g. knezoškof obljubil!

Bodi mu časten spomin med nami!

ANTON MEDVED:

NA OGLEDIH.

VESELOIGRA V TREH DEJANJIH.

Osebe:

Janez Razbornik, vinogradnik na Dolenjskem.**Barica**, njegova hči.**Miha Šolar**, gostilničar z Gorenjskega.**Pavla**, njegova hči.**Anton Cesar**, gostilničar iz Ribnice.**Peter**, njegov sin.**Konrad Premec**, nadučitelj.**Egon baron Mühlenstein**, grajščak.**Jurij Karimpalti**, berač.**Krščenica** pri Razbornikovih.

Dejanje se vrši v polpreteklem času na Dolenjskem v nekem vinograjskem kraju.

Prvo dejanje.

Na levi ospredje zidanice. Zdolaj vinska gorica.

Baron (lovi Barico za roke; ona se mu jezna trga iz rok.)**Barica**. Pustite me! Pravim, da me pustite! Gospod baron! Sram Vas bodi! Še enkrat se mi predrznite! Vi — — —**Baron** (nosljaje in afektirano.) **Barica**, **Barica**!**Barica**. Molčite! Škoda, da se štejete za barona.**Baron**. Jaz tebe bom vzeti. Kako rad jaz tebe ljubiti. (Steга zopet roke za njo, a ona se umakne.)**Barica**. Naučite se najprvo slovenščine!**Baron**. Bom še prav govoriti — potlej, ko bom ...**Barica**. Ha, ha! Rajši grem v vodo, kot z Vami!**Baron**. Hm, hm! Jaz baron, jaz se v šolah učil ...**Barica**. Pojdite, pojdite, prismoda! Me poštene smo Kranjice, vsak sleparček ni za nas ...**Baron**. Kaj pravi to: sleparček?**Barica**. Schwindler!**Baron**. Jaz — Schwindler! Teufel! Kaj imela ti meni rekla! (Ves čas nadeva in zdeva monokel.)**Barica**. Lepo Vas prosim, pustite me! Jaz imam delo. Vi ste res Mühlenstein: težak kot kamen.**Baron**. Jaz grem, a bom spet priti. Spet, **Barica**!**Barica**. Sladko upanje! (Obrne mu hrbet.)**Baron**. (Pošilja ji z roko pozdrav.) Adieu mon coeur! (Odide.)**Barica**. Nobena polna brenta ni tako težka. Brr!

(Zadaj se začuje lep moški glas, ki se približuje.)

Kje dom je moj — Kje dom je moj ...

Barica (vesela.) To je Konradov glas! Škoda, da ni prišel malo prej — ta moj Konrad! Ah, kako ljubim to zlato dušo!**Konrad**. Bog te živi, **Barica**! (Stisne ji roko.) Ali si sama tu?**Barica**. Sama. Prišel si iz šole. Pa nekam vesel.**Konrad**. Jaz sem vedno vesel, kadar mislim nate, in ker mislim vedno na te, zato sam vedno vesel.**Barica**. Sedi! Veš, Konrad, danes ti bom dala kozarec najboljšega, šest let starega rožljina. (Vzame majoliko in gre v zidanico.)**Konrad**. Daj, da se pokrepčam, ljubo dete! (Sede.)**Barica** (prinese vina in ga natoči Konradu v kupico.) Poglej! Kako se iskri! Potegni, dragec!

Konrad (popije.) Tvoja roka se nekam trese.

Barica. Vem. Ta sitnost baronska mi ne dá nikjer miru. Komaj sem se mu ravno kar iztrgala. Najrajši bi ga bila klofutnila.

Konrad. Zakaj ga le nisi?

Barica. Saj prihodnjič ga bom, da bo videl deset solnc. Nima družega, kot samega sebe brez pameti!

Konrad. Nič ne bi rekel, ko bi ta človek bil samo neumen; a je tudi hudoben. Saj veš: neumnost in zlobnost sta mnogokrat sestri. Veš, kako se ga odkrižaj? (Se smeje.)

Barica (sede poleg njega.) Kako, kako?

Konrad. Kadar pride zopet do tebe, delaj se modro in resno, pa mu reci: Gospod baron! Vaši vroči ljubezni se ne morem več ustavljati. Plemeniti stan, učenost, izredna lepota Vaša so me očarali. Pojdite k mojemu očetu! Ako dovoli najino večno zvezo, potem sem Vaša.

Barica (se na glas zasmije.) Ha! ha! ha!

Konrad. To bo letel pred očetom, da mu bodo šiljasti kraki še vse prekratki!

Barica. In on bi šel snubit, on bi šel.

Konrad. To je gotovo; neumen je dosti za to.

Barica. Toda, ko bi oče izvedel, da smo ga k njemu poslali...

Konrad. I no! Ti rečeš, da se ga drugače pač nisi mogla iznebiti. In kaj bi to bilo napačnega?

Barica (smejé.) Dobro! Prav gotovo storim to. —

Konrad (jo zaupno pogleda.) Barica! Kaj pa z nama! Saj tudi jaz nimam nič trdnega upa.

Barica. Konrad! Če jaz nisem obupala, ti tudi ne smeš. Čim težje se dva dobita, tem srečnejši, pravijo, je zakon. Moj oče je osoren na zunaj, a ima dobro srce, in jaz sem uverjena, da me z nikomer ne zaroči, da bi bila nesrečna.

Konrad. Saj si mu edina hči. — Ali ne bo očeta sem?

Barica. O pride; samo ne vem, kdaj.

Konrad. Potem moram iti...

Barica. Čemu? Če druge oče vabi čestokrat pred zidanico, zakaj ne bi smela biti midva povabljenca njegova? Jaz nočem nič skrivati. Očetu sem že naravnost povedala, da z drugim ne bom nikdar srečna, kot s teboj.

Konrad (jo prime za roko.) In jaz z nobeno drugo, Barica!

Jurij Karimpalti. Dober dan! Dobro srečo in božji blagoslov!

Konrad (izpusti roko Baričino.) Ti prebiti Karimpalti!

Jurij. Tako, tako. Mladi ljudje se imajo radi, seve, seve, tako, tako!

Barica. En kozarček bi ga rad, kaj ne?

Jurij. O da, tisto pa! Žganega, ne sirovega, prosim. Star sem, potrebujem več vročine. (Barica mu natoči kozarček droževca, ki ga hitro izpije.) A—h! Dobri ste tudi vi, mladi ljudje, dobri — in pa radi se imate! Ah, kako mi je ta kozarček potolažil jezo! Prej sem bil tak, da bi kar sikal!

Konrad. Kaj pa se ti je zgodilo?

Jurij. Ta prokleti baron — Bog mi greh odpusti! — me je ravnokar tako nemilo mahnil s palico, da sem se kar skrivil.

Konrad. Zakaj?

Jurij. Ako bi jaz vedel, saj ne bi bil nič jezen. Za nič! Pozdravil sem ga in vprašal: Kam pa, gospod baron, tako hitro? In on me udari meni nič tebi nič čez pleča pa zagodrnja: Berač, kaj tebi mar! Tako le je bilo — no. — Pomagam naj si, če morem. Ta hu — Bog mi greh odpusti. — —

Konrad (Barici.) Vidiš, da je ta človek tudi hudoben poleg svoje bebe. Enkrat mu bomo že uro navili, da bo pomnil.

Barica. Ubožec! Pa ga izpij še en kozarček, da si utolažiš jezo. Baron je norec. (Natoči.)

Konrad. Pa tebe udari, starega vojaka — Barica, ... ki se je vojskoval zoper Garibaldi.

Jurij. Da, zoper Karimpaltija. (Izpije.) Ha, koliko sem jaz takrat pretrpel. Iddio mio!

Pavla (pride od leve, nekaj časa neopažena.)

Barica. Pavla! (Pohiti ji naproti in jo objame.) Pavla, odkod si se pa vzela? Bog te sprimi!

Pavla. Servus, Barica! Z očetom sem prišla.

Barica, (jo predstavi nadučitelju.) Moja prijateljica Pavla Šolarjeva iz Kamne gorice — naš nadučitelj Konrad Premec.

Karimpalti (za zidanico ležeč godrnja:) Tvoj tvoj — kaj boš tisto — naš! (Nadučitelj se pokloni Pavli)

Barica (tleskne z rokami) Saj ostaneš dalje časa tu! Ne?

Pavla. En teden.

Barica. Juhe! Veš, Konrad — (se zardi in v zadregi zakašlja) veste, gospod nadučitelj, ona je altistinja. Skupaj bomo lahko peli. To bo lepo!

Konrad. Zares. Samo sniti se moramo večkrat.

Jurij (godrnja.) Kaj pa, kaj pa, kaj pa...

Konrad. In zdaj nočem motiti veselega svidenja. Iti moram tudi na šolski vrt. Zdravi! (Odide.)

Barica. No, povej mi zdaj vendar kaj novega!

Jurij. To so tista zoprna zarjavela vprašanja!

Pavla. E kaj — nič novega.

Jurij. Saj sem že naprej vedel. (Govori vesčas mrmraje.)

Pavla. A da! Pomisli! Najina tovarišica Zlatenka je pobegnila z nekim baronom...

Barica. Za Boga! Kam?...

Pavla. Na Ogrsko nekam. — —

Jurij. Vrag vzami vse barone!

Barica. Z baronom! Bog ve, ali bo srečna? Ne verjamem. Veš, plebejka in baron... — Tudi pri nas biva neki baron... pa glej... ravno gre proti nama. Pavla, Pavla, pojdi v zidanico! Hitro! Skrij se! Nekaj imam z baronom. Vse ti bom potlej povedala.

Pavla (gre v hram.)

Baron. E, e, e — Barica. Gre dobro?

Barica. Dobro, gospod baron. (Se mu prijazno smehlja)

Baron. Barica! (Hoče jo vjeti za roko, a ona se mu umakne)

Barica. Le počasi, gospod baron! Nisva še zaročena. Imam Vam nekaj posebnega povedati.

Baron. Nekaj? — Hitro!

Jurij (za zidanico preti s palico proti baronu.)

Barica. Dolgo časa sem mislila, da baron pač ne more vzeti preproste deklice, kakor sem jaz. No, zdaj se ne morem več ustavljati. Pojdite, gospod Egon, k mojemu očetu, in če on dovoli, da se poročiva, kaj hočem jaz potem reči! Oče naj odloči! Vsak pošten snubač se mora obrniti do staršev.

Baron (smejočega obraza) Res, res — —

Barica. Srečna bom, če bo moj oče iste volje, kot jaz.

Baron. O Barica! Tu es ma vie. Moja, moja!

Jurij (godrnjaje.) Kaj pa, kaj pa...

Baron. Čem iti, precej, tako kmalu čem iti k očetu — pardon — k gospodu papá...

Barica. Da, pojdite! Če pa oče ne dovoli, pozabiva drug drugega!

Jurij. In tisto bo tudi.

Baron. Čem iti. Kdaj bi najti gospoda papá, kje...

Barica. Doma, ali pa tudi tukaj; saj pride gotovo sem.

Baron. Grem samo se preobleč. Tres bien! (Odide)

Barica (prasne v smeh.) Pavla! Le na dan! Čakaj, da zaklenem. (Zaklepaje) Oče me je poslal, da bi na rovašu preračunila vinski dolg sosedov. Pa bom jutri. Pojdiva! Spotoma ti povem vso komedijo. Veš, ta baron je popolen tepec. (Odideta)

Jurij (vstane, da bi se odpravil. S hreščečim glasom.)

Tam za laškim gričem
tam je dost' fantičev...

Oh da, saj pravim in še rečem...

Razbornik. Kaj pa ti tukaj, Karimpalti?

Jurij. Bogu čas kradem.

Razbornik (polsmeje.) Zakaj neki te Bog še pusti na svetu, ko si ves nadložen?

Jurij. Zato, da ima 'sorto'.

Razbornik. Pa pil si ga. Kdo ti ga je dal?

Jurij. Vaša Barica. Tukaj je bila in pa gospod nadučitelj.

Razbornik. Kdo? — (Nevoljno.) Torej ji je zmerom za petami?

Jurij. Ne zamerite, gospod Razbornik, pa res ni prav, da se mladi ljudje shajajo! Pa tudi nič ne more biti iz tega. Tak-le mož, kot ste Vi, hé, pa bi dajal hčer učitelju! Tisti je gospod, kdor ima kaj pod palcem, kakor Vi. Da, takim gre čast. (Se odkrije.) In takim, ki so vrhutega še dobrih rok, kakor Vi.

Razbornik (odpre zidanico in mu prinese še kozarček droževca.) Ná, Jurij! Še ta kozarček popij! Potem mi tudi nekaj lahko storiš!

Jurij (izpije) — Kaj pa pravite — kozarček? Šilo, šilo je to, ali šilce, kadar je manjše. No — kaj?

Razbornik. Stopi, stopi tja v Krvavec in reci Matevžu Vevčarjevemu, da naj ima pojutrišnjem konje doma za predprego! Rabil jih bo moj kupec, ki pride jutri.

Jurij. Pa me boste povabili na ,od-mero'?

Razbornik. I, saj vemo, da brez tebe nikjer nič ni. Le hiti in nikar ne izgubi svojih cokel!

Jurij. O ne, tisto pa ne! To so coklje rajne Proklje! (Odide počasi malo nestalnih nog.)

Miha Šolar. E, šmentano vendar! Zdaj sem te le dobil. Pozdravljen, Janez! (Seže Razborniku v roko.)

Razbornik. Kod pa laziš? S hčerjo sem že govoril.

Šolar. Tam-le v farovškem vrhu sem se pehal; to ti je vročina; pa veš, nič kaj pridnega niste dobili. No, letos boste že morali reči: Takega nam je Bog dal.

Razbornik. Jaz se nimam pritožiti. Sedi no!

Šolar. Saj bodem. Putika, ta vražja putika mi dela z letom večje nadloge. — Hčer bom moral omožiti, pa prepeljavam jo in prepeljavam, a ženiha le ni. In to revše bi se celo rado omožilo.

Razbornik, (ki je vtem prinesel majoliko vina.) Potem si v istem položaju, kot jaz. Mene tare naduha in hčer bi tudi rad videl v varnih rokah. A ti je križ z moškim! Da

bi pred mojimi očmi kak berač, in naj bo še tako učen, jedel moje zaslužke — tisto ne! Šolar. Prav imaš!

Razbornik. No, pa nekaj upanja imam. Danes sem dobil pismo iz Ribnice, da pride moj stari znanec Cesar s sinom k meni po vino in na (smeje se) — ógledi. To ti je trden mož! Saj ga boš videl. Bogat mož. Pa tudi sin je brhek.

Šolar. Da bi bilo le kaj kruha iz te moke! — Kaj pa trtna uš? Ponekod se oči-vidno prikazuje.

Razbornik (vzdihne) Da, da! Čuj, pojdi z menoj par korakov! Sem jo že zapazil. Le pojdi! Boš videl. No, še tega se je manjkalo! (Odideta v ozadje.)

Barica (s Pavlo roko v roki.) Veš kaj, nič te nisem vesela. Ti vedno molčiš — in — Pavla. In? —

Barica. In jaz mislim, da mi nisi odkrita.

Pavla. No, tega ne smeš misliti. Misli samo na to, kaj bo iz mene, ko izgubim očeta. Pa čemu bi se izvijala —: rada bi se omožila.

Barica. Pa se!

Pavla. Barica! Zadnjič me je snubil neki koncipient, in jaz bi ga vzela, ko ne bi bil tako, tako, tako — učen.

Barica. In jaz bi najrajši učenega vzela.

Pavla (se smeje) Učen, učenec, učitelj, nadučitelj...

Barica. Saj vem, da veš. Pojdiva nekoliko v goro — (Šepetaje) Morda dobiva Konrada; zapeli bomo! (Zapoje, in Pavla pripeva.)

O lepa mladost,
življenja sladkost:
kdo bi te ne ljubil,
o lepa mladost!

(Odideta na desno.)

Razbornik (se vrne s Šolarjem.) Jaz pa se trtne uši še ne bojim toliko kot páleža. Nekateri so počeli obrizgavati in se jim je neki izponeslo.

Baron (črno oblečen z rokavicami; pokloni se) Gospod Razbornik! Rad bi z Vami govoriti!

Razbornik. Vi! — No?

Baron. Sam govoriti! (Pogleda Šolarja po strani.)

Šolar. Ti, Janez, grem v zidanico. Le pogovorita se! (Odide)

Baron (s svečanim glasom) Jaz imel svojo ljubezen k Vaši gospodični; dolgo čas trgal iz moje duše...

Karimpalti (pride nenadoma pijan.) Ti ničvredni pajk! Zakaj si me zadnjič opalil? Zakaj?

Baron. Nočem se ob — ob — ob — prijemati s takim beračem. —

Razbornik. Jurij, Jurij! Pojdi v zidanico! Tam te nekdo čaka z droževcem! Pojdi, Jurij, pojdi! (Jurij odide s pretečimi očmi)

Razbornik. No? — Gospod!

Baron. Vašo hčer rad vzeti, v zakon stopiti...

Razbornik (ga pogleda računaje) Kdo? — Koga? — In najzadnje — zakaj? —

Baron. Ljubezen, ljubezen... (Iz ozadja se čuje duet Barice in Pavle:)

O lepa mladost,
življenja sladkost:
kdo bi te ne ljubil,
o lepa mladost!

Razbornik, (dene obe roki v hlačna žepa in se razkorači.) Kdo pa ste Vi?

Baron (nadene monokelj) Jaz — baron. Jaz učen! Tri realke...

Razbornik. Baronstvo je podedovala že marsikaka šema! Naš nadučitelj, ki ljubi mojo hčer, ne mojega denarja, ima še več, nego tri realke, pa je ne bo dobil! Kaj pa ste Vi!

Baron. Jaz sem žlahten.

Razbornik. Ne vprašam, kakšen ste, temveč, kaj ste? — No, če ne veste, Vam bom povedal jaz.

Baron. Kaj? —

Razbornik. Berač!

Baron. Jaz bom tožiti...

Razbornik. Kaj boste tožili, ko sodnjih stroškov ne morete poravnati? Hodite z luči! Nekaj časa sem Vam še pamet prisojal, no, danes, ko snubite moj trdo zasluženi denar, vidim, da ste prava, pravcata, gola, golehrna — šema!

Baron. Jaz bom zapustiti to deželo — vi ste sirovi — — — (Zadaj se čuje duet Barice in Pavle:)

Me poštene smo Kranjice,
vsak sleparček ni za nas!

Jaz — baron!

Razbornik. No, dà! Moj edini sin je bil pa Anton. Pa je umrl. Pa ga je bilo vsaj desetkrat bolj škoda, kot bi Vas še le bilo, ko bi Vas Bog preložil. Vaš rajni oče — Bog mu daj nebesa, če je sploh v vice prišel — ta nas je vragovo brnjaril, in Vi ste napravili, kar je on krivično pridobil. Vi ste samo toliko boljši od očeta, kolikor ste neumnejši. (Potrka na čelo.) Pamet, gospod baron, pamet!

Baron. Bom iti. (Odide ponosnih korakov.)

Karimpalti. Tako je vendar šel. (Pride iz zidanice) Ko bi imel danes še tisto moč, ki sem jo imel v Karimpaltovih časih, verjemite, gospod Razbornik, da bi to dvokrako muho že davno upilil preko temne lampe. — Slišite, nič nisem šel k Vevčarjevimi, izvedel sem po poti, da Matevža ni doma. Sicer je pa tudi njegova kobilica ohromela.

Šolar (cmakaje.) Tisto-le vino v kotu bi kupil, za pošteno ceno seveda!

Karimpalti (odide pojoč:)

Največji tepec je on,
ki pravi *Vi*,
namesto *ti*,
visoki gospod baron!

Razbornik. O tem se bova že še pomenila.

Šolar. E — največja skrb me ima za hčer. Zadnjič jo je pri meni snubil koncipient pri doktorju Grozdu, pa ga ni hotela. Jaz sam ne vem, kakšne misli ima: zmerom govori, da bi rada vzela kakega preprostega, neučnega, pa poštenega —; kaj vruga — ali je samo tisti pošten, ki je neučen? Jaz sem pa vedno mislil, da so učeni ljudje še bolj poštene, kot preprosti.

Razbornik. No, v tem si se že motil. Po šolah se ljudje tudi na zlo razvadijo! Ko bi moj Anton živel, ne bi nikdar šol videl, razen ljudskih.

Barica in Pavla (prikričita) Oče, oče!
(Napol jokaje :) Ta baron, ta grdoba!

Barica. (se oklene očeta) Hotel me je stisniti za vrat, ta nesrečnež!

Pavla. Res, res, jaz sem videla!

Barica. Kaj ne da, očka, da me ta baron nikdar ne dobi! Da sem jaz ... Da sem jaz ... (Objema očeta.)

Razbornik (se ji odteza.) Ne bodi no tako otročja! Baron je pa res čisto neumen.

Krščenica (pride.) Prosim, pojdite hitro domov! Iz Ribnice je prišel Anton Cesar s svojim sinom.

Razbornik (Barici.) Tvoj prihodnji mož je Peter, sin Cesarjev. Pojdimo!

Zavesa pade.

(Dalje)

EURICIUS:

SVETI KUM.

1.

Kako te ljubim, stari, sveti Kum,
ti zvesta priča mojih mladih dni!
Kot pravljica iz davnih, lepih let,
ki pravil jo je na zapečku ded,
spomin na tebe v prsih mi zveni.

V tujini daljni na življenja poti
se često me po tebi žalost loti.

O, često spomnim sivih se vrhov,
kjer se nebo dotika grešnih tal,
kjer si me vzgojil stari, sveti Kum,
v naročju svojem, sredi širnih šum,
pod vinsko trto v vznožju belih skal.

In v mladih dneh na posvečeni gori
so vzkli v prsih meni sveti vzori.

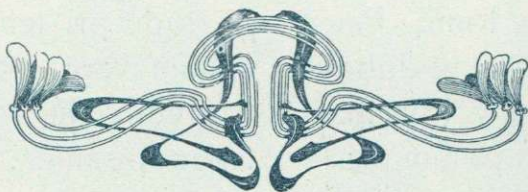
Ti naše si preteklosti pomnik. —
Stoletja boli svojih zreš sinov;
sočutno gledaš z jasnih visočin,
kako trpi in mre tvoj verni sin ...

Ti grobni kip sred naših si grobov,
in naših dedov žalost in trpljenje,
sta v tvoje trdo vrezana kamenje.

Ti naše dedne zemlje zvest čuvaj
iskreno ljubiš moj nesrečni rod;
pritiskaš vnuke svoje na srce,
jim lajšaš bol, otiraš jim solzé
in upe vlivaš, braniš nas neugod,
pripoveduješ nam v skrivnostnih glasih
o prešlih tožnih in bodočih časih!

Kot prerok zdiš se mi prihodnjosti,
ko v svoji bajki nam oznanjaš dan,
ki v njem zbudi iz snà se kralj Matjaž,
da pride rešit bedni narod naš ...
Ah, takrat svobodna bo naša plan,
in v tvojem templju ob slovesnem dnevi
zveneli bodo naši slavospevi ...

Kako te ljubim, stari sveti Kum,
ti zvesta priča mojih mladih dni!
Kot pravljica iz davnih lepih let,
ki pravil jo je na zapečku ded,
spomin na tebe v prsih mi zveni.
V tujini daljni na življenja poti
se često me po tebi žalost loti.

PETER ŽMITEK:

RUSKO SLIKARSTVO.

ZGODOVINSKE ČRTICE IZ XVIII. IN XIX. STOLETJA.

Mogočno se dviga kulturna sila ruskega samovladarstva. Ravno kar vabi Rusija vse slovanske narode, naj prihité na veliko umetno-obrtno razstavo, kjer naj spoznavajo ruske izdelke in umetnine ter tudi sami pokažejo, koliko so dosegli. Zato je za nas tembolj zanimivo, da se seznanimo z zgodovino ruskega slikarstva.

Na Ruskem se je začelo razvijati samostojno slikarstvo mnogo pozneje nego druge umetniške stroke. Arhitektura je bila že precej napredovala, ko je bilo slikarstvo še v povojih. Po takratnih nazorih in potrebah tega naroda tudi ni moglo biti drugače. Rusi so sprejeli slikarstvo najprej iz Bizanca kot religiozno umetnost. Dolgo jim je služilo edino le v cerkvene namene. A razkolni Bizanc je bil odrevenel v svojih nazorih in ni poznal onega napredka, ki je na zapadu ustvaril novo kulturo. Strogo se je držal tudi v umetnosti starih tradicij. Zato je ostalo tudi slikarstvo strogo podjarmljeno starim pravilom; ostro je bilo prepovedano sploh kaj izpremeniti na grških uzorcih.

Podobe svetnikov in raznih svetopisemskih dogodb niso bile ljudstvu le slike, ampak blagoslovljeni predmeti, katere so smeli obešati v cerkve in v sobe le tedaj, ako so bile dovršene po strogih pravilih svetih sporočil. To je pa ravno omejevalo slikarstvo, da se ni moglo razvijati in napredovati v originalnih oblikah.

Najbolj stare take podobe so takozvane kapponijske ikone, katere se sedaj nahajajo v vatikanski knjižnici v Rimu. Peter Veliki jih je nekda podaril grškemu duhovniku Tokasu, a ta jih je oddal v Rim markizu Kapponiju, od katerega so potem prišle v Vatikan. Podpisani so na teh ikonah Andrej Uljini, Nikit Ivanov in Sergej Vasiljev.

Prvi ikonopisec je bil menih kijevo-pečerske lavre (samostan prve vrste) Olimpij (Alipij). Živel je v XII. stoletju, a njegov zelo originalni življenjepis je v „Peteriki“. Začetkom XV. stoletja se pojavlja menih-slikar Andrej Rubljev, ki je poslikal cerkve „Marijinega oznanjenja“ na velikokneškem dvoru v Vladimiru na Kljazni in glavno cerkev „Marijinega oznanjenja“ v Moskvi. Sploh se prištevajo k najbolj znamenitim starim ikonam Rubljeve podobe.

Za časa Ivana Groznega (v drugi polovici XVI. stoletja), ko so začeli vabiti na Rusko razne inozemske stavbarje, kiparje, zlatarje i. t. d., so prišli tja tudi slikarji. Ko je obiskal Moskvo carigrajski patrijarh Arsenij za vladanja Feodora Ivanoviča, omenja izvrstnih ikon, katere je videl v dvoranih carice Urine; med njimi so se nahajali po njegovih besedah tudi razni mozaiki ruskih umetnikov. Vendar pa svetno slikarstvo na Ruskem do Petra Velikega ni moglo uspevati vkljub vsemu trudu posameznikov.

Kakor smo zgoraj omenili, je bil značaj starega ruskega slikarstva omejen v tako stroge zahteve, da se ni moglo prav nič ganiti, dasi ni bilo v starih vzorcih niti prave risbe niti drugačne tehnične dovršitve. Vedno se je ponavljalo eno in isto, bodisi v kompoziciji, barvi ali napačni risbi; kar je prišlo v navado že v začetku cerkvenega slikarstva, to se ni smelo za las izpremeniti. Take napake opazujemo tudi pri starih monumentalnih in drugih delih. Navadno so bile tudi stene staro-ruskih cerkvâ poslikane; pa tudi pri teh podobah so strogo sledili grškim vzorcem, bodisi v kompozicijah ali v predmetih. — Tako je bilo staro-rusko „ikonopisanje“.

Šele v drugi polovici XVIII. stoletja opazujemo v Rusiji vpliv zapadno-evropskega

slikarstva. Začeli so vabiti v cesarsko službo še slabo razvitemu okusu. Čez Poljsko in razne inozemske slikarje. Sicer večinoma Ukrajino pa so prihajali na Rusko v velikem

KRALJ MATJAŽ.

FR. DOBNIKAR.

niso bili ravno najbolj nadarjeni in vešči v štrevilu tudi razne gravure cerkvenih in svetnih svoji stroki, vendar pa so zadoščali takrat podob. Priseljenci inozemski umetniki so da-

jali ruskim slikarjem navodila in iz teh tiskovin so spoznavali zapadno umetnost. Tako so se vzgojevali razni ruski mlajši umetniki ter so posnemali takratno takoimenovano „fražsko slikarstvo“, katero se je začelo bolj in bolj razširjati; sicer preprosto ljudstvo ni imelo še smisla za to umetnost, a v višjih in izobraženih krogih so vendar našli odjemavcev.

Prvi tak slikarski učitelj na Ruskem je bil holandski slikar Jan Detterson, katerega je povabil v Moskvo car Mihael Feodorovič leta 1643. Dali so mu v pouk nekaj učencev, katerih imena pa niso znana. Sam Detterson je slikal mnogo portretov carske družine in drugih plemenitašev. Po njegovi smrti l. 1655. ali 1656. pa je prevzel njegovo mesto plemič carja Mihaela Feodoroviča Stanislav Lapucki, slab sobni slikar, kateri je pa smelo nastopal, slikal razne portrete in dekoracije, sestavljal razne živalske in rastlinske slike, a loteval se tudi vsakojakih drugih slikarskih podjetij.

Ko pa so ga l. 1667. odstavili iz carske službe, so na njegovo mesto sprejeli nadarjenega holandskega slikarja Daniela Vouhtersa, h kateremu so takoj vstopili učenci Lapuckega. Med njimi sta bila tudi nadarjena tovariša Ermolin in Ivan Bezmin, katera sta si potem pridobila veliko veljavo pri dvoru, toda njiju dela so do sedaj v Rusiji še popolnoma neznana. Sploh se je v Moskvi v zadnjih letih XVII. stoletja zelo pomnožilo število slikarjev. Poleg Bezmina in Ermolova so nam še znani slikarji: V. Poznanski, K. Umbranovski, L. Smoljaninov, S. Lisicki, B. Davidov, M. Čoglokov, A. Filipov, M. Selivestrov, L. Čulkov, P. Toparov, brata Gr. in J. Odolska, Simeon Ušakov in še nekateri drugi. Vsi ti umetniki so slikali večinoma le portrete, katere so začeli naročevati ne le dvorniki, ampak tudi duhovniki.

Med portreti duhovnikov pa je tudi mnogo takih, ki so naslikani še prav „ikonopisno“, z gladko zalizanimi barvami in večinoma z napačno risbo.

Ti umetniki so bili večinoma le bolj obrtniki, ki so delali za zaslužek, ali pa menihi, kateri so se trudili z vso silo, da bi dosegli višje umetniške izobrazbe. Sčasoma pa je inozemsko slikarstvo začelo vplivati tudi na cerkveno umetnost; mnogi duhovniki in drugi slikarji so začeli uporabljati take religiozno-moderne slike v cerkvah in tudi doma. Tako sta nastali dve struji: ena bolj „moderna“, druga starinska, ki je hotela obraniti staro-religiozne ikone. Na tej strani so bili kmalu edino le takoimenovani staroverci, kateri so se uporno in trdovratno držali starih izporočil.

Silne izpremembe v notranjem in zunanem življenju, katere so nastopile v začetku XVIII. stoletja na Ruskem, so vplivale tudi na umetnost. Peter Veliki je hotel v vsej Rusiji s svojimi reformami vpeljati zapadno omiko. Poleg drugih državnih izprememb je izkušal ta energični car po zapadno-evropskem vzorcu preustrojiti tudi rusko umetnost. Bil je prepričan, da se bodo zapadni vzorci kmalu priljubili na ruskih tleh in zbudili krepko posnemanje. Tako je hotel na Ruskem zanetiti čisto novo umetniško in kulturno življenje. A ruske razmere do teh „petrovskih reform“ so bile v prevelikem nasprotju z zapadno-evropsko kulturo in umetnostjo. Nove šege se niso dale tako hitro udomačiti; Petrov duh je ostal narodu še dolgo časa tuj in neljub. Seveda temu ni bil kriv samo Peter Veliki, ki je hotel prehitro vcepiti narodu čisto novo omiko, ampak največ njegovi bližnji, ker so bili premalo duhoviti in vztrajni; primanjkovalo jim je tudi pristne ljubezni do domovine, da bi bili mogli izpolniti in izvesti v njeno korist vse nove naredbe. Zato so tudi izostali premnogi pričakovani plodovi. „Obnovitelj Rusije“ se je trudil pred vsem, da uvede najbolj praktične in splošno koristne naprave in ustanove, katere je bil spoznal v zapadni Evropi; pri tem seveda ni mogel prezreti tako mogočnega faktorja, kakor je umetnost. Saj je videl, da je tudi umetnost velika opora za druga njegova raznovrstna podjetja. Saj je rabil umetnikov

pri zgradbi in olepšavi svoje nove prestolnice, pri zidanju trdnjav, pri tesanju ladij, potrebni so bili pri tiskarstvu z gravurami itd. Ker pa takrat še ni bilo toliko izobraženih domačih umetnikov, da bi bili zadoščali vsem njegovim potrebam, je bilo treba preskrbeti novih sil iz tujine in često na novo vzgojiti mlad domač umetniški zarod. V ta namen je pošiljal Peter Veliki nadarjene in marljive mladeniče na zapad, da se izobražijo v vseh potrebnih strokah. Med onimi, ki so se odločili za umetnost, je poslal nekatere v Italijo, kakor slikarje brata J. in R. Nikitina in N. Zaharova ter arhitekta Eropkina in Isakova; druge je dal v šolo Holandcem, kakor slikarja Matvejeva in pa arhitekta Ustinova in Korabova. V Pariz pa je poslal gravêrja Karovina. Pri peterburški tipografiji je ustanovil risarsko šolo, na kateri so delovali izpočetka učitelji moskovskega orožnega zavoda, pozneje pa so jih pošiljali šolat se v razne tuje kraje, dasi so bili nekateri že precej priletni možje. Sam car je pazljivo zasledoval šolske uspehe, ter tudi sam večkrat osebno nadzoroval šolski pouk. Na svojih popotovanjih po Evropi je kupoval najrazličnejše umotvore. Te je ponesel domov v Rusijo, da bi tam vnemali navdušenost in ljubezen do umetnosti sploh med občinstvom; umetnikom samim pa naj bi služili za vzorce k novim umotvorom. Peter Veliki je uvidel, da je treba tudi zavoda, kateri bi vedno skrbel za razvoj umetnosti in znanosti. Zato je ustanovil „Akademijo nauk“, katera pa se je otvorila šele po njegovi smrti. V njej naj bi gojili Rusi znanosti in umetnosti tako, kakor jih razvijajo zapadne akademije. Seveda izpočetka še ni bilo videti pričakovanih sadov, saj take ustanove zahtevajo najprej le žrtev, a pozneje donašajo veliko korist.

Najbolj je primanjkovalo arhitektov. V novoustanovljenem Peterburgu so gradili takrat nebroj palač, cerkvâ, zavodov, trdnjav in drugih poslopij. Zato so povabili na Rusko mnogo inozemskih arhitektov, med katerimi so bili zlasti Leblon, Tresini,

Michetti, Schwertfeger, Forster, Brandt, Panovi, Haman, Gerbel in Minin. Ti stavbarji so bili preobloženi z delom v nevski prestolnici. Ti možje so zgradili v Peterburgu in v njega okolici najbolj važne in znamenite stavbe. A kjer se mnogo zida, tam najdejo zaslužka vedno tudi drugi umetniki. Zato so privabili v Peterburg spretnih in izobraženih mož vseh strok. Grof K. B. Rastrelli starejši je modeliral po carjevem naročilu razne kipe za „Letni sad“ v Peterburgu. Slikarji Tānhauer, Karavak, Gzel in njegova žena Marija-Doroteja, pa so se bavili v Peterburgu najbolj s slikanjem portretov, stropov in miniaturn; tega so takrat najbolj rabili. Druge večje slike pa takrat še niso bile tako v navadi pri okraševanju palač in dvoran; kdor jih je pa hotel vendar imeti, jih je dobival večinoma iz inozemstva. V Peterburgu bivajoči umetniki so imeli tudi nalog, da poučujejo ruske gojence. A ta pouk je prav slabo uspeval, ker inozemci večinoma niso znali ruskega jezika in so imeli poleg svojih slikarskih del prav malo časa za poučevanje. Glavna napaka pa je bila ta, da so zaničevali in prezirali vse, kar je bilo ruskega. Največ je bilo pričakovati še od onih petrovskih gojencev, ki so se izobraževali v tujini; toda premalo jih je bilo, in ko so se vrnili v domovino, je umrl Peter Veliki, in izpremenjena politika ruskega dvora jim je ustvarila jako neugoden položaj. Peter Veliki je vabil inozemce na Rusko s tem namenom, da bi razširjali na vzhodu evropsko omiko in njene pridobitve presajali med nadarjeni ruski narod, kateri naj bi jih v bodočnosti samostojno dalje razvijal. Po njegovi smrti pa so štirje naslednji vladarji ta namen popolnoma opustili. Namestu da bi bili razvijali narodne sile in jih nagibali k lastnemu delu, so podvrgli vse domače tujim vplivom. Kar je bilo tujega, to so na dvoru in pri vladi vedno odlikovali, a delo domačih rok so zaničevali in zatirali.

Med umetniki so spoštovali izprva edino le Nemce in Holandce; za njimi so prišli šele Italijani. Ruski umetniki, gojenci Petre

Velikega, pa so bili popolnoma pozabljeni in zaničevani. Le redkokateri je užival kako majhno podporo. Tudi nazori, katere je gojila dvorna družba o umetnosti, so bili čisto napačni. Umetnosti niso spoštovali kot mogočnega kulturnega elementa, kateri je potreben narodu in človeški družbi. V očeh tedanjih dvorjanov je bila umetnost samo predmet, ki je služil dvornim zabavam. Ž njo so se dičili in ponašali. Izposojali so si sijaj zapadne umetnosti, da bi mogli igrati na zunaj ulogo evropskega dvora. Samo vnanji blesk brez notranjega duha — to je bila dvorna umetnost ruska v tej dōbi. Res so ustanovili po Petrovi oporoki v novi „Akademiji nauk“ posebni umetniški oddelek, v katerem sta poučevala o slikarstvu profesor Gzel in njegova žena; kiparstvo je učil Osper, a arhitekturo Marcellius, — toda njihovi uspehi so bili prav slabi. Izmed vseh gojencev te akademije so si pridobili nekaj znamenitosti komaj kaki trije. Pouk je bil primeren nazorom, kateri so vladali. Mesto da bi se bili učenci izobraževali v samostojni vzvišeni umetnosti, so se učili prirejati okraske za razne dvorne svečanosti, sestavljali so načrte za razsvetljave, slavoloke, glediške in alegorične dekoracije in za druge sijajne igrače, ki jih je ljubila lahkomišljena in razkošna dvorjanska družba. Njih delo je bilo bolj podobno obrti, kakor pa umetnosti.

To so bile nezdrave razmere, in ni se nam čuditi, ako iz te dōbe nimamo velikih, res umetniških del.

Drugačne razmere pa so zavladale, ko je zasedla ruski prestol Elizabeta Petrovna, katera je iz patriotizma ljubila razkošje ter sama pospeševala okus in ljubezen do vsega

krasnega in umetnega. Za njenega vladanja pa so začeli tudi umetnost bolj spoštovati. Toda ker je primanjkovalo domačih umetnikov, inozemcev pa tudi ni bilo mnogo, in ker so še ti bili večinoma slabi in nezkušeni, so začeli vabiti na Rusko zopet novih inozemskih umetnikov.

Na taka povabila so prišli v Rusijo umetniki-slikarji: portretist grof de-Rotari, kateri pa se je bavil tudi s slikanjem zgodovinskih in alegoričnih predmetov, plafonski slikar Fontebasso, portretista L. Tokke in G. Grat ter brat Grato Ivan, ki je slikal živali, dekorativni slikarji G. Valerijani, A. Perezinatti, Tarsija, Giuseppe, Girolamo, Boni in drugi. Med arhitekti pa je bil najboljši grof Rastrelli mlajši, kateri je sezidal mnogo znamenitejših poslopij, med katerimi se odlikujejo Smoljni samostan, Zimni in Carsko-selski dvorec in še mnogo drugih stavb, ki so še zdaj znamenite na Ruskem. Najboljši domači slikarji-umetniki za časa Elizabetinega vladanja pa so bili: A. Antropopov, J. Bělski, J. Višnjakov, ter komaj v javnost stopivši Valerianovi učenci: E. Kozlov, pozneje znameniti portretist D. Levicki ter risar perspektivnih vidov Mahajev.

Sploh opazujemo pri ruskih umetnikih že v tem času precejšnjo nadarjenost. A splošno jim manjka osnovne tehnične izobrazbe v risanju; tudi do prave umetniške izvirnosti se niso mogli povspeti. Oba tedanja umetniška zavoda — slikarska oddelka pri „Akademiji nauk“ in pri „Zavodu za gradbo dvorcev in drevoredov“ sta bila preslabo organizirana; manjkalo jima je trdnega gmotnega temelja, in bila sta tako ločena, da je delal vsak preveč zase.

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

NA ČELESNIKU.

Na čelesniku samevam,
z roko si podpiram čelo,
kri otrplo si ogrevam —:
grenko, smrt, je tvoje želo!

Miren domek sem si zidal
v gorsko to prijazno selo,
cesar sam bi me zavidal —:
grenko, smrt, je tvoje želo!

Zdaj so dnevi mi sešteti,
pešata mi duh in tēlo ...
Ah, lepó je le živeti —:
grenko, smrt, je tvoje želo!

*

Kaj še hočeš na tem sveti?
Dej, povedi, duša moja!
Ali hočeš še trpeti,
ali si želiš pokoja?

Ali nimaš upov dosti,
ali ne dovolj spominov?
Kaj so zate rajske gosti,
kje je zate kraj trpinov?

Rajske gosti naj ti bodo
vrelec iz spomina kupe,
da trpinom si usodo
lajšal in jim dvigal upe.

*

Moj dragi, rajni ded,
treh svetih Kraljev dan
minilo let je petdeset,
odkar zapustil si ta svet.

Zdaj tudi jaz sem ded.
Ni preminil en dan,
da ne bi mislil odsihdob
na tvoj in svoj gotovi grob.

Zakaj li, mili ded.
želimo marsikaj,
da bi prišlo nad nas popred,
le smrt priplazi se prevred? —

*

Bled sem in nedolžen sivček,
kraj moj ljubi je zapeček,
moj tovariš drobni vivček,
vnuk mi je najdražji deček.

Zunaj ivje se osipa
z drevja in grmov na vrti,
veje klanja stara lipa,
vse počiva v tihi smrti.

Mali Tinek, pojdi k meni,
nič ne sili vun iz hiše,
okna trdo mi zakleni,
malo vetra noter piše.

Živo sije tvoje očko,
kakor oglje razplamtelo.
Daj mi svojo mehko ročko
in poljubi mojo velo.

Kadar zimi pomlad topla
spet postavi se po robu,
prosto bova zunaj sopla,
ali pa bom — ležal v grobu.

Ali pa na božji njivi
spal pod črno bom odejo,
ko v doleh na vsaki grivi
jagelci ti zacvetejo.

Tinek mali, kaj se jočeš?
Kaj tesneje se objemlje
tvoja ročka me —? Kaj hočeš:
Pot bom šel vesoljne zemlje.

FR. S. FINŽGAR:

MOJA DUŠA VASUJE...

Vasovalci prihajajo.

Nocoj je večer mojih spominov. Medla luč, belkast kolobar v sivem mraku sta jim odklenila grob, v katerega sem mislil, da sem jih položil za večno. In zdaj prihajajo, znanci, in se mi smejó, podajajo mi roko, sedajo čisto domači na stole okrog mize in silno jih veseli moja zadrega, ker so prišli nenadoma, nenapovedani, ker so me obiskali v samoti, da se nasmejejo mojemu začudenemu licu, ki je menilo, da se bo zravvalo v ravne, mirne gube, da se ne bo nikdar več vznemirilo in vztrepetalo.

Kako sem se varal! Sanjal sem o tihih zimskih večerih, polnih miru in blaženstva, sanjal sem, kako bo počivala moja duša in živela sebi, samo sebi. Toda njeni otroci so ji zvesti. Ne dajo ji miru, za njo prihajajo; kadar so vrata zaklenjena, spuščene zavese, ko je vse krog in krog kakor na pokopališču, in ko sedim sam, da bi užival blaženstvo tihih večerov, tedaj potrkajo na okno ti vasovalci...

Toda ne mislite, da sem se jim bil vdal takoj, da sem na prvo trkanje odprl okno. Oj ne! Kakor nedolžna deklica se je vojskovala moja duša, ko je zvenelo prvič na okno. Ne, ne, ne smem jim odpreti, tem spominom, ne smem začeti vasovati — — — In hodil sem po sobi s trdimi koraki, vojskoval sem trdo bitko sam s seboj, z roko sem potezal preko čela, v kot za gorko peč sem se skrival, sedal sem k pultu, s katerega zre nekaj bledih obrazov naših pesnikov in pisateljev, odpiral sem znanstvene knjige, listal po prečitanih romanih, zagledal se v zeleno mirto, ki stoji poleg pulta — nič!

Vasovalci so neprestano trkali na okno; veter je žvižgal krog vogla; moji duši so se zasmilili... In odprla je spominom okno

široko in zavasovala je prvič tistega večera. Naj bo samo nocoj — — —

Samo nocoj? — Tisti spremljevalec na vseh nevarnih stezicah, tisti tovariš na sklizkih potih ob brezdanih brezdni — tisti 'samo enkrat' je prevaril mojo dušo kot je prevaril že milijone src na svetu... Samo nocoj? Ha, če nocoj, potem tudi jutri in pojutrišnjem in vselej in vedno brez konca in kraja...

In sedaj je moja duša nepoboljšljiva vasovalka. Komaj čaka, da zatone dan, da pozaspé vsakdanji opravki, da vse poleže in potihne, da se zaklenejo duri moje delavnice in da ni v nji drugega čuti, nego trdo nihanje buditnikovo, da me ne gleda nihče drugi, kakor resni obrazi s kipov slovenskih literatov, da ni drugega življenja v sobi, kakor tiho žitje drobnoliste mirte, ki dolgočasuje v zimski sobi in sanja o ravnih vrtovih z večnim solncem.

Tedaj pa se oglasiijo ob oknu spomini, in moja duša jim odpira vselej na prvo trkanje, potem jih zvabi skozi okno v gorko sobo in prične iskreno, dolgo kramljanje v pozne zimske večere — — —

Sedaj sem navajen teh vasovalcev. Stari znanci so ti spomini; znane oči me zró, znani smehi mi donijo na uho, skozi vlažne oči jim gledam v dušo in srce. A čudo — več vidim sedaj, veliko več kot nekdanj v vrtincu življenja. Seveda, saj takrat ni bilo časa. Ustavljali smo se za trenutek na ulici, kar tako mimogrede, pozdravili smo se, stisnili si roke, izpregovorili par hitrih stavkov, pogledali globoko drug drugemu v oči pa odhiteli hitro dalje po opravkih, in srečavali nove znance, oči drugačnih barv, pa smo se zopet ustavljali, pozdravljali in — hiteli naglo dalje... ker se nam je tako silno mudilo. Vtisk se je vrstil za vtiskom: komaj ga je zaljubila naša duša, ga je že

izpodrival drugi; komedija je zabrisala tragedijo; tiho žitje skrivnostnega pogovora v idealni uri je použila hrupna napitnica ob polnih čašah; drobna pesem deviškega grla, vsa polna dehtečega vonja, vsa potresena z zlatim prahom prvih ljubezenskih vzorov, je prodrla v srce in se tiho skrila v skriven kotiček, a za njo so kmalu zadoneli samopašni orkestri, prepojeni z bojem in krvjo, s strastmi ter bedo življenja, in drobna pesem deviškega grla je izniknila iz duše kot cvetni prah med viharjem, da nihče ne ve, kam ga je zasejal neukročeni podsolnčnik...

V tihih samotnih večerih se nam ne mudi tako. — Komodno se lahko naslonimo na kanape, zapalimo si s solidno previdnostjo smodko, počasi naližamo kozarce in pijemo premišljeno in varno, da imamo ob tem modrih užitkov, ne pa polite mize, strastnih besed in težkih glav.

In ko tako sedimo, se pomenimo brez šundra prav precizno, vržemo vse pajčolane in krinke v kot, da se vidi naravnost v srce. Tu si ne damo ključavnic na usta, ne natičemo rokovic, ne pobrizgamo obleke in besedi s parfumom — v dolgih zimskih večerih kramlja moja duša z vasovalci-spomini jasno in odkritosrčno.

Drugod ne smeš biti odkritosrčen; to je prvi najglavni greh, katerega se odvadi v kulturni družbi, sicer boš delal pokoro, da ti bo sijala pleša z upognjene glave, a odpuščanja še ne bode. To je edini greh, za katerega svet nima odveze... Zato pa znajo ljudje, ki hodijo gazeč, izborno hinavčevati. Preden gredo v javnost, opravijo si srce in telo pred zrcalom. In ko pred njim ne spoznajo več samih sebe, tedaj so šele zadovoljni, tedaj gredo malo v gledišče, v koncert, na družabne večere... In s seboj nosijo velike lekcije za hudobni svet, govorijo kot v sodni dvorani sodbo nad svojim bližnjikom, da res misli sosed, da so ti ljudje sama utelešena nebeška pravica in krepost. — Sicer se tudi v družbi pove resnica. Pa kako? Človek pogleda, kako daleč je sosednja miza, potem si popravi kravato, ki ga jezi in davi, pa jo le

nosi s patosom, ker je moderna, in se hvali, kako mu ugaja, dasi jo doma vrže jezno od sebe — in popravi torej kravato in pri tem sune tovariša s komolcem in mu pove resnico — na uho... Ko je pa povedana, zardita oba in hitro ter glasno pripovedujeta najgorjo laž, ostudno pikantnost, ki se je zlegla v možganih bogsigavedi kakega velikomestnega bonvivanta. In družba se zgraža, strmi, jezi, obsoja — — — In ko se loči družba, pravi, da se je izborno zabavala, presojuje pa hkrati drug drugega ter celo ne vedó, da kritikujejo maskerado človeških src — — —

Moja duša je vesela, da ji ni treba poslej krinke, da vasuje s svojimi spomini z odkritim licem. In ko se pogovarja, naj že razpravlja z vasovalci o velikih življenjskih problemih, naj tolaži kašljajočo starko za pečjo, naj ljubkuje z globokimi očmi ali pije bratstvo z dobrimi prijatelji: tedaj pomakam jaz pero naravnost v srčno kri tistih spominov, in preden se zavedó, so ukovani na papir brez pesimizma in brez idealizma — prav taki kakor so, v poštem negližeu, brez pardona, naj jim ugaja ali ne!

Do tega prepričanja me je dovedla bridka izkušnja in sklenil sem, da se poslej spokorim vsaj za en greh, ki sem ga morda parkrat zagrešil, namreč — za literarno laž. Kako strašno je, če celo literati obešajo težke zvonove na pajkove niti in otroške kraguljčke na Samsonove vrvi. In zato naj hodijo moji vasovalci taki, kakršni so, kakor dihajo in čutijo, brez naličja, brez rokovic in galoš izpod mirtinega grma ob mojem pultu — v širni svet.

I.

Njegova zvezda se je utrnila...

„Kar je iskal, je dobil!“

„Pa res!“

„Da si to upa!“

„Pa takle gostaški.“

„Zgled bo vsem!“

„Saj pravim, no!“

„In kako je stara tulila!“

„Boga naj zahvali, Boga, ciganka!“

„In še druge bo dolžila.“

„Kar zna!“

Izpod snežnikov je brisala ostra burja, in komaj vidne snežene muhice so švigale po zraku. Trgovka Jara in gostilničarka Brenta sta se zavili v težki ruti in ju tiščali na usta. Na pokopališču je tolkel grobar zmrznjeno grudo in jo spravljal jezno na grob, da je lopata zvenela. Ob nagnjenem križu pri grobu je zmučeno ihtela in se stresala borno oblečena starka. Iz pretrganega čizma ji je gledala ozebla noga — — —

* * *

Na mrzlem, globokem nebu je bilo vse na gosto zvezd, kakor bi se skozi zamrznjeno morje svetili nedvignjeni zakladi. Z gorâ so se v presledkih pobleskavale rdeče bakle, ki so se bližale z vseh kotov in vse lezle kakor kaplje na liju vedno bližje in bližje druga drugi — v dolino, kjer je skozi velika cerkvena okna gledal z jasnimi očmi polnočni dan. Pod nogami je škripalo, ljudje so se zavijali v kožuhe, kučme so vlekli čez ušesa, roke tiščali v žepu in gugaje šli po sneženi poti, kjer jim je pri vsakem koraku izpodrsavalo. Od daleč se je čulo votlo, a melodiozno zvonjenje, nad celo dolino je legala neka čudovita glorijska, srca so plavala v sveti melanholiji, govorjenja ni bilo, vsak se je zavijal čez usta in se potapljal v globoke misli pa mencial z vso hitro silo proti jasnim oknom sredi ravnine. Bakla za baklo je izginjala in utonila pred cerkvijo v velikem kresu, krog katerega je stalo nekaj dečkov in molilo rdeče prste proti ognju. Vse bakle so prišle — ne, še ena hiti po bregu — sedaj je v ravnini; po zraku se je zasvital svetel ris, nosilec je vrgel baklo proč — — —

Zvonovi so zapeli svečano glorijsko, po cerkvi je dišalo po kadilu, ljudstvo je klečalo in molilo in tisoč nemirnih src je hrepenelo s šepetajočimi ustnicami: Mir, mir, mir! In plaval je pod sveti obok ta veliki vzdih trpečega ljudstva, in prodrli stropi ter kipeli visoko, visoko — potrkal na nebeška vrata in na

zemljo je hitela truma dobrih duhov ter nosila na božji vesi pretehtan zlati mir in hodila od srca do srca, da bi jih napolnila s polno kupo edine sreče — — — Ljudje so vzdihovali: mir! mir! hrepeneli po njem in ječali — a ko je potrkal duh miru na vrata njihova, so mnogi duri zaklenili — — —

* * *

„Mati!“

„Vide, kaj je?“

„Tisto-le zvezdo gledam skozi okno!“

„Le glej zvezdo, pa moliva, Vide! Glorijo zvoni!“

V siromašni sobici je visela izpod črvi-vega stropa na lancu brleča leščerba. Plamen je neredno podajal više in niže, po stenah so se pretezale sence na čelesniku razobešene obleke. Na voglu pri peči je sedela mati in tiščala suha kolena pod ošpičeno brado, in jagoda za jagodo je padala po nitki na debelem molku. Njeno lice je bilo razorano, izpod nerodno pokrite rute so gledali še pred tednom počesani sivi lasje, in motna luč je pritiskala senco tako po koščnem obrazu, da so bile črte nerazločne, nekam skrivnostno-mračne — utelešena skrb in beda.

Na slamnici pri peči je napol visel napol sedel njen sin Vide. V strop je bila zabita železna klanfa, na to privezana vrv in sin je držal s trudno roko za to vrv ter se neprestano poizkušal premikati.

Z levico je večkrat segel po rdeči ruti in si obrisal potno čelo in si popravil z njega dolge, črne lase, ki so sprijeti od potu silili v stremenih prav do obrvi. Ustnice je imel stisnjene, na licih so se mu krčile in potezale mišice; stiskal je zobe od bolečin in včasih je zaškrtnil zob ob zob ...

Če ga je mati čula, vselej se je zganila, in hitro prašala — kar sredi češčenimarije: „Te boli, Vide, kaj ne?“

„Ah, mati!“

Tak je bil navaden odgovor, in sin je okrenil glavo proti materi, in dvoje rosnih oči se je srečalo. Sina je bolela materina bridkost in skrb, mater je žgala sinova bole-

čina. In sin je sklenil, ko je videl solzno oko matere, da se bo premagal in ne bo več škrtnil z zobmi, mati je pa hitreje molila in skrivaj dvignila plavkasti predpasnik, da bi sinu prikrila, kar ji je lezlo po licih. Potem je vstala, vzela z vegaste mize piskerc cu-kraste vode in stopila k sinu.

„Si žejen, kaj ne, Vide? Pa pij!“

Sin je požrl parkrat iz posode, mati mu je popravila slamnato blazino in preko ram odela raztrgano plahto.

„Kako se potiš nocoj! Da se ne prehladiš!“

Zopet je postavila lonček na mizo, stisnila se k peči in molila in se križala ter tolkla na prsi.

Zvonovi so zvonili Sanctus.

Vide se je zagledal v skromne jaslice, ki jih je postavil že pred leti in so od tedaj neprenehoma črnele v kotu in se prašile. Pastirji so bili obledeli, hlevcec se je upognil, čeda je plegla po suhem mahu.

Nekako otrpnil je in za trenutek so izginile silne bolečine. A kmalu so prišle vnovič, strašne in grizoče, da je zopet škrtnil zob ob zob.

Mati je stopila k sinu.

„Vide!“

„Mati, zvezdo gledam!“

„Poglejte, onole!“

Pokazal jo je s prstom, a pri tem izpustil vrv, za katero se je opiral. Mati je pogledala za prstom skozi okno.

„Ježeš, Marija! Zakaj si jo pokazal?“

Zvezda se je utrnila, sin se je zgrudil na slamnico in bridko zajechal.

„Mati, m — ati! Umr! — bom!“

Omotica se ga je lotevala, oči so se mu razširile.

„Mati ga je prijela za glavo in čutila mrzli pot.“

„Vide, zakaj si pokazal zvezdo s prstom? Vide — umrl boš zato, o sveta božja Pomočnica!“

Hotela je sina dvigniti, a bila je preslaba.

Polglasno in s težko sapo je sin prosil:

„Mati, mati, le pustite me. Umr! bom — z Bogom!“

„Jezus, Vide, nikar!“

Solze so lile starki po licu.

„Mati, poslušajte! Na izpovedi sem povedal, pa vam bom sedaj, ko umiram!“

„Vide, nikar! Sedi! Sapo ti jemlje!“

„Mati, le pustite me! Mati, mene so — — ubili!“

„Vide!“

„Nisem padel!“

„Saj si rekel.“

„Sem lagal!“

„Da si Zdolšovega hotel, pa si padel — so rekli drugi.“

„Poglejte! Lešcherbo!“

Sin je dvignil odejo s silnim naporom, mati je posvetila z lešcherbo in videla črno liso na telesu.

„Semkaj me je, narobe s sekiro!“

„Za pet ran! Zakaj?“

„Ker sem Tilki nesel tisto izrezljano, lepo škatlico — saj veste — v dar, ker je Vam stregla, ko ste bili bolni. Ona se mi je pa zasmejala in rekla, da ne dá mojega darú za nič ne nikomur — — To je on slišal.“

„Slišal, Zdolšov, ta bogati! In te je?“

„Pričakal — pa me je...“

„Moj Bog, Vide, in nisi povedal!“

„Saj veste, da bi bil jaz kriv. — Tako, mati, da veste vsaj vi. Nedolžen sem, Tilka tudi. Molite, mati! In tiho bodite! — Nam ne verjamejo — Beraču se ne sme verjeti — — — Zdolšovemu odpustim — vse vse — — Mati — mo-ja — ma-ti — — —“

Na lice se mu je začrtal vrhunec bolečin, ki jih je trpel vsled udarca v odrobju — — Materi je zdrsnil iz rok — udje so konvulzivno zadrgetali — vzdih — steklen pogled na mater — in ni ga bilo več. Z lica pa je izginil sled bolečin in prelil se je v žarek miru, ki ga svet ne more, dati — — — Materina solza se je zmešala s sinovo, ko mu je zatiskala oči — — — Pristavila mu je stol, nanj dejala blagoslovljeno svečo, potem sedla k sinu, začela moliti — a kmalu zadremala — utrujena in uničena ob mrtvem — ubitem sinu. — — — — —

Zunaj pa so na mrzlem, globokem nebu
blestele jasne zvezde. Tako na gosto so bile
nasejane, da se je zdelo, kakor bi se skozi
zamrznjeno morje svetili nedvignjeni zakladi.
Sijale so divni božični noči...

Zvonovi so odzvonili polnočno pesem
— bakle so se razlile po gori, nad kočo
so se ustavili angeli miru — — —

Nekomu pa je demon stlal v posteljo
nemir — prvega ubijavca — — —

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO:

DOSMRTNI JETNIK.

Moj beli dan je bela smrt —
in to je čudna reč,
da niso mi prižgali
ob odru belih sveč...

Dva temna brata — gozd in gaj —
imel sem jaz некоč
in eno gluho sestro,
oj sestro, črno noč.

Moj ni več zvezdic nočni mir,
moj ni več solnčni svit,
a kaj, da me nobeden
ne pride pokropit?

Podnevu sta me čuvala
prijazna brata dva,
ponoči mi je stregla
pohlevna sestra ta.

Li svet ne zna, in če ne zna,
naj bi me prašal vsaj:
Kaj je življenje moje
že bilo od nekdej?

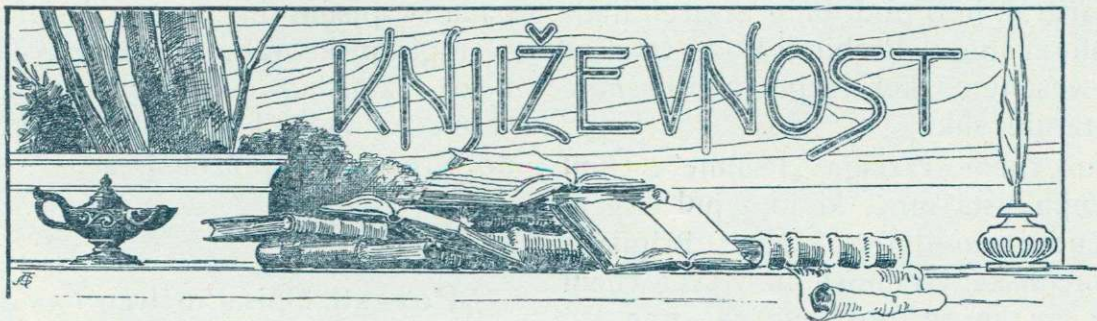
Na voglu me je čakala,
ko jaz sem v hiši stal,
nabiral tujo srečo
in nič se nisem bal...

Da želja mojih je želja
podgorska bila vas,
in misel mojih misli
sneženi gorski pas.

Tako sem živel kakor siv
oblaček vrh neba,
a danes sem zavržen
kot kamen v dnu morja.

Moj beli dan je bela smrt,
in to je čudna stvar,
da zame še gomile
izkopal ni grobar...

SLOVENSKA.

KNJIGE „DRUŽBE SV. MOHORJA“ ZA L. 1902.

Zgodbe svetega pisma. Slovencem priredila in razložila † dr. Frančišek Lampe in dr. Janez Ev. Krek. 9. snopič. — Zadnji snopič „Zgodb starega zakona“ obsega „Sirahovo knjigo“, „knjigo Modrosti“ in obe „Makabejski knjigi“. Podaja nam zgodovino izraelskega ljudstva zadnjih dveh stoletij pred rojstvom Gospodovim; a ker nam jo sv. pismo sporoča samo do l. 135. pr. Kr., jo je povzel gospod pisatelj iz posvetne vede, večinoma po Jožefu Flaviju. Pripoveduje nam jo v posebnem zaglavju kot nadaljevanje „Makabejskih knjig“. Gotovo je umestna, a zdi se nam povedana preveč na kratko. Tudi „Sklepna beseda“, ki zaključuje sveto zgodovino starega zakona, bi smela biti daljša in obširnejša. Preprost čitatelj — in temu je knjiga namenjena v prvi vrsti — si bo po teh kratkih odstavkih težko mogel napraviti jasno sliko o političnem in kulturnem stanju Izraelcev neposredno pred prihodom Izveličarjev. Morda bi bilo prav, ko bi se bil gospod pisatelj nekoliko bolj naširoko ozrl tudi po svetovni predkrščanski zgodovini: kako so se tudi drugi narodi, dasi nezavedno, pripravljali na novo dobo, ki se je bližala.

„Sirahovo knjigo“ in „knjigo Modrosti“ je uvrstil pisatelj za malimi preroki, kar kronološkemu redu gotovo bolj odgovarja; „Vulgata“ ju ima neposredno za Salomonovimi deli.

S tem snopičem so dovršene „Zgodbe starega zakona“. Rečemo lahko, da je to dosedaj najdragocenejša in najzanimivejša slovenska knjiga. Dragocene so „Zgodbe“, ker nam podajajo besedo božjo, živo pričo neskončne Stvarnikove ljubezni do človeka. In podajajo nam jo tako, da je knjiga pristopna preprostemu čitatelju; s sveto pobožnostjo jo bosta prebirala deček in starček. In zanimive so „Zgodbe“, ne samo zato, ker obravnavajo najzanimivejšo stvarino, ampak tudi zato, ker jo obravnavajo zanimivo.

O pokojnem gosp. Lampetu se je izpregovorila že marsikakšna priznalna in pohvalna

beseda; zdi se nam pa, da se še premalo cenijo njegove zasluge za to najimenitnejše njegovo delo. Če je res, da se slovenskemu narodu kulturno življenje meri in določa po izdajah sv. pisma, potem je veliko delo pokojnega učenjaka vreden in dostojen spomenik novejši naše, vsestransko se prenavljajoče prosvete. To nas navdaja s ponosom in s prijetno zavestjo, da smo še čvrsti in sposobni za življenje!

In zakaj poudarjamo to? Ker nas posebno veseli, da je knjiga v resnici znanstveno obdelana. Dr. Fr. Lampe se sicer, razlagajoč sv. tekst, ni spuščal v bogvekakšna filozofska ali dogmatična razmotrivanja, kar bi tukaj tudi ne bilo umestno, a prehvaliti ne moremo dovolj, da je vseskozi ostal zvest prvotni zamisli: preprostemu človeku za njegovo vero podati umskih razlogov, zajetih iz sv. pisma samega; ravnal se je po načrtu: Knjiga bodi eksegetična, ascetična in apologetična!

Temu namenu služi ves sestav: obširno razlaganje teksta, ascetične pripomnje, zavračanja nasprotnikov; kronološki red, v katerem so razvrščene posamezne perikope, kulturno-historijske, etnografske in topografske razprave; zgodovina narodov, ki so z Izraelci prišli v ožjo dotiko, svetopisemske, pokrajinske in starinoslovske slike, zemljevidi, in sploh ves znanstveni aparat.

Kronološkega reda se je držal pokojni pisatelj kolikor mogoče natančno. Knjige, ki se jim čas postanka ne more določiti za gotovo, je uvrstil, opirajoč se na zanesljive avtoritete, kakor se mu je zdelo najprimernejše („Jobova“ in „Rutina knjiga“, „knjiga Tobijeva“ i. dr.). Vse delo je ogromna, a tesna celota. G. pisatelj je izpolnil v polni meri, kar je obljubil, „da bo dogodek iz družega dogodka nekako izrastle kakor izraste rastlina iz semena“ (str. 8).

Zelo poživijo in dajo knjigi znanstveno lice mnogoštevilna geografska pojasnila in sestavki o judovskem religioznem življenju. Posebno obširna je razlaga Mojzesovega bogoslužja. Naši ljudje bodo te popise gotovo prebirali z velikim zanimanjem, zlasti še, ker je o starotestamentni hierarhični upravi, o sv. ša-

toru in judovskem templu, o službi božji stare zaveze, o daritvah in o podobnih stvareh ljudstvu jako malo znanega. Prebiral bi bilo vse to s tem večjim veseljem, ker razprave pojasnuje mnogo primernih slik.

S posebno vneto razlaga „Psalme“. Čutil je, da je v njih tista moč, ki jo v judovskem slovstvu občuduje moderna kritika; pripisuje jim višek umetniške vrednosti in v svetovnem slovstvu jim ne more postaviti na stran kaj boljšega. Ko bi nam gosp. pisatelj ne bil podal ničesar družega, kakor da je razložil „Psalme“, storil bi nam bil veliko dobroto. Kdo ne ve, kako deluje na srce veličastna, visoka misel? A prav zato so „Psalmi“ tudi težko umljivi.

Introdukcijska razlaga ni ravno obširna; a to bi namenu knjige tudi ne odgovarjalo. O posamnih patriarhih, sodnikih, kraljih in prerokih je povedanega pač toliko, kolikor je za umevanje potrebno.

Vsa eksegetična razmotrivanja pa so preplejena z mnogobrojnimi ascetičnimi aplikacijami. Dobrosrčnega učitelja in razumnega psihologa se gosp. pisatelj pokaže, kjerkoli more. In bolj kakor vse drugo, priča ravno to, kako je bil poln božjega duha, mož preudarnosti, izkušnje in razuma.

A kjer ni ascet, je apologet. V prvih poglavjih obrača ost posebno proti evolucionistom in materialistom, pozneje pa večinoma le proti racionalistom in protestantom.

Knjiga postane lahko — pri znani vedežljivosti boljše naše mladine moremo reči, da gotovo — bogat vir eksegetične in apologetične znanosti med ljudstvom. V tem oziru je neprecenljive vrednosti, dragocena tembolj, ker je pisana od zanesljivih učenjakov in je doslej edina te vrste v našem slovstvu.

Razdeljena je v tri dele. Prva dva dela in prvo polovico tretjega dela (900 strani) je napisal pokojni dr. Lampe, drugo polovico tretjega dela (ca 300 strani) pa dr. Krek.

Dr. Krekov del se od Lampetovega bistveno ne loči. Vendar je pri njem nekoliko manj eksegeze in asceze, a primeroma več apologije, zgodovine, etnografije. Prvi govori dokaj obširno in se raztaplja v milobni ascezi; ta pa je v besedi kratek, a jednat, na površju se kaže bolj znanstvenik. A kar čudimo se, kako zvesto se je prilagodil osnovnemu Lampetovemu duhu. Ko se nam izpod peresa gosp. Kreka obetajo „Zgodbe novega zakona“, nimamo druge želje, kakor da nadaljuje v začeti smeri.

Ker je knjiga znanstvena, upamo, da iz nje ne bodo zajemali samo preprosti ljudje, ampak tudi izobraženci, zlasti pa učeča se mladina.

Saj vemo, kako se vsepovsod v javnosti napada sv. pismo in dogme katol. cerkve glede svetopisemske rabe in razlage. Tu imamo globoko zamišljen, domač vir čistih katoliških resnic za vse, „katerim ljubezen do Boga in do Kristusa ni prazna beseda“ (str. 663)!

VI. K.

Povesti. Spisal dr. Ivan Tavčar. V. zvezek. V Ljubljani. Založil pisatelj. Tiskala Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1902. Str. 404. — Zares so mrtva ta srca, katera nam popisuje pisatelj v prvi povesti. Pred dvaindvajsetimi leti je spisal dr. Tavčar svoja „Mrtva srca“. Takrat so še vplivala na dijake kot nekaj burno pesniškega. Danes nimajo več ne mika ne čara; ne le, ker se je izpremenil okus občinstva, ampak ker se je izpremenilo vse literarno ozračje z družbo in — pisateljem vred.

Dr. Tavčar ni nikdar bil čist leposlovec, kateri bi se bil bodisi z objektivnostjo realista ali z zanosom idealista vdal kultu lepote. Ne, on si rad izbira kaj višjega, da ob njem razvija bombast svojega krasoljubivega votlorečja ter da zadosti ob njem satiričnemu nagnjenju svojega jako negativno razpoloženega talenta. Njegovo veselje je, da daje temu, kar se odlikuje, zaničljivo poento. V tem je bistvo njegovega delovanja. Istine v njegovih delih ni iskati, ker kolikor je imajo, jim služi le za okvir tistemu glavnemu namenu. Podoben je Alkibiadu, kateri svojemu lepemu psu odseka dolgi rep, samo da bi Atene o tem govorile; on je slikar, kateri ima svoje veselje v tem, da na lepe obraze slika bradavice. Njegovi junaki so nekoliko čudni ljudje, pisatelj sam o njih rabi često izraze: „Pamet mu je zavrela“, „vulkan je nosil v prsih“, „divjal je kakor zver“; zato se ni čuditi, da se streljajo, koljejo ter preklinjajo mečejo kupice po tleh. Zaljubljenci v Tavčarjevih povestih trpe grozne muke in so sploh nevarni ljudje, posebno svojim tekmečem. Samoumori, uboji, dvoboji, prešestva — to jim je prišlo že kar v navado. In pri tem govoré patetično, kakor mladi tragedi na koturnih. Zdaj je še čisto miren in pameten mladenič — kar pa zagleda „čarobno oko“ ali „belo roko“, in po njem je: izgubljen je brez rešitve in milosti...

Vzemimo le nekaj teh „mrtvih src“! Nekako najvišje se je pisatelj povzpел še v osebi Filipa Tekstorja, kateremu je dal nalogo, da ljubljanskega škofa (v dr. Tavčarjevih spisih jako pogosta prikazen!) poučuje v rodoljubju. A ta narodnjak je zelo nejasen mož, katerega nam pisatelj predstavlja kot častivca Rousseau-a in Proudhona. V nadaljnjem modrovanju se

nam pa razkrinka ta zmedeni filizof, ki je nositelj vodilnih misli v celi povesti, kot malthuzianec, in pisatelj nam ta nauk tako prepričevalno vsiljuje, kakor bi sam veroval vanj, v „teorijo mrtvih src“. Kaka je ta žalostna teorija? Čujte: „Mi živimo v času mrtvih src!... Človeštvo je silno materialno postalo! Jedó in pijó; ženijo se, da bolje in lažje jedó in pijó; pred svete oltarje poklekujajo, da bolje in lažje jedó in pijó; domovino ljubijo, da bolje in lažje jedó in pijó“ itd.... „Kultura in omika? Tudi kultura je mrtva dandanes in ne oživlja duše in srca!... Naj je človek najomikanejši na naši zemlji, naj se še tako hvalisa z duševnimi svojimi deli; tega pač zakriti ne more, da ima trdo in sebično dušo! In kar je najhuje, je videti, da bo vsako prihodnje stoletje še trše in sebičnejše...“ To vam je teorija „mrtvih src!“ Obupna teorija to! In tudi ubogega Filipa Tekstorja ni privedla do drugega, kakor do neumnega dvoboja, v katerem ga je ustrelil človek, ki se je norčeval iz njegove sramote! Ali ne čuti dr. Tavčar, kako smešno je, ako takega modrijana postavi pred škofa, da bi se cerkev učila od njega pravega svetovnega naziranja? — Cerkveno življenje je popisal pisatelj tako, kakor bi bilo sestavljeno le iz zunanjih obredov brez duha in globlje vsebine. To se vidi zlasti iz popisa duhovnikov, katere slika kot neizobražene in sirove. Kaj pa ve on postaviti namesto cerkve? Izkušal je ustvariti nekaj, in to se mu je žalostno ponesrečilo v osebi izgubljenega Tekstorja, tega v prešestvu rojenega, v materializmu vzgojenega, od fraz napojenega in slednjič kot pes umorjenega otroka nestalne domišljije, ki išče surrogatov za krščanstvo. Moč krepkega jezika in donečih besed ne more zakriti velike notranje praznote, ki zeva iz te povesti.

Drugi duševni proizvod v tej knjigi je „času primerna povest iz prihodnjih dob“, naslovljena „4000“. Ta povest pomenja v dr. Tavčarjevem pisateljevanju novo dôbo. Že prej je v svojih povestih kazal mnogo nagnjenja do karikature, tako da se včasih že težko pozna meja med patosom in ironijo. A s tem spisom, ki niti imena „povest“ ne zasluži, je stopil iz leposlovne literature vun na pot, katera ima svoje ime od črevljarja Pasquina. V Rimu namreč — ali po dr. Tavčarjevi frazeologiji: v Timbuktú — je živel v XVI. stoletju za časa najbujnejšega „humanističnega“ pamfletstva neki Pasquino, črevljar in „literat“, kateri je iskal svoje slave v tem, da se je norčeval iz katoliške cerkve in njene duhovščine. To ni ravno težka stvar, in že marsikateri slovstveni črevljar je ob pomanjkanju drugačnih talentov

posegel po tem sredstvu in pisal „paskvile“. Ta črevljarska steza se vleče poleg bele ceste prave literature, in po navadi boljši pisatelji korakov, ki so jih storili po njej, ne prištevajo svojim najboljšim...

Povest „4000“ je dr. Tavčar sprejel med svoje zbrane spise. Pravi leposlovec bi tega nikdar ne bil storil. Saj je sestavljena vsa „povest“ iz samih slabih dovtipov. Karikatura obstoji v tem, da se poiščejo na kakem predmetu bolj očitni znaki, kateri se tako pretiravajo, da postanejo smešni. Njen namen je vedno smešenje. A karikatura postane pamflet, ako podtika svojemu predmetu lastnosti, katerih nima.

Dr. Tavčar je izkušal karikirati katoliško cerkev. In na kak način je to storil? On nam slika čas, v katerem pride cerkev do popolne veljave v javnem življenju, ter ji podtika tako delovanje, da se more iz njega norčevati. A to, kar navaja, je tako neokretno, da na količkaj razsodnega čitatelja naredi baš nasprotni vtisk, nego ga je nameraval pisatelj. Cerkev slika seveda najprej kot sovražnico vede ter se norčuje iz vseučilišča sv. Simplicija, katerega profesorji imajo to plačo, da smejo na kapiteljski njivi jesti sirovo repo. Naš „napredni“ dr. Simplicij prestavlja papežev stolico v Timbuktú, nam pripoveduje, da veruje cerkev, da je elektrika „od hudiča“ in se mora prepovedati itd. Da se dr. Simplicij bavi največ s spolno ljubeznijo, ni čuda. To je tvarina, o kateri se dajo zbijati najdebelejši dovtipi. In sicer je dr. Simplicij posebno vzel na piko spoštovanje do devištva in samostansko življenje. To tudi ni čudno, saj so že vsi slovstveni črevljarji od Pasquina sem instinktivno čutili, da je ta tvarina zanje najbolj primerna, le s tem razločkom, da so mnogi od njih bili duhovitejši, kakor pa naš dr. Simplicij, na katerega univerzi predava rektor magnificus o sandalah sv. Antona. Katoliška cerkev zahteva pošteno zakonsko življenje in prepoveduje vsakršno nenravnost. Dr. Simplicij ni s tem zadovoljen, ampak se zida kasarne za „device“ in za neoženjene moške. Za zakon se po nazorih tega čudnega svetnika določujejo osebe po naboru, in doktor Simplicij ima pri tem priložnost, da dela svoje dovtipe. Da mu je nad vse nadležen celibat, kdo bi se temu čudil, kdor pozna Simplicija? On je iz redovnikov naredil vojake in iz „starih devic“ kohorto krvoločnih amazonk. Svetnike popisuje ta Simplicij kot divjake, ki rjovejo kot živina, žró travo, se ne umivajo ter se vlačijo po svoji celici v strašno umazanih oblačilih, in verno ljudstvo mu je tolpa popolnoma brezumnih — polljudi. Katoliška cerkev ni pri-

jazna praznemu govoričenju, a dr. Simplicij je ženskam popolnoma prepovedal vsako govorenje in jim je dal tezalnico okoli ust, od katere se jim kar žulji delajo na belem vratu! Katoliška cerkev prepoveduje pijanstvo, a to je abstinentu Simpliciju premalo: on jim pod smrtnim grehom prepoveduje sploh pokusiti vino. Simplicij je tudi izpoved prikrojil po svojem lastnem receptu. Ta napredni modrijan je namreč postavil k izpovednicam stroje s palicami. Sicer je stroje sploh odpravil, a pri izpovednicah jih vendar rabi. Katoliška cerkev nalaga za pokoro dobra dela, a naš Simplicij položi grešnika v stroj, da mu ta odšteje gotovo število palic. Da, še več: Liberalni Simplicij je vpeljal celo torturo za one, ki so se pregrešili samo v mislih, ter si pri tem brez dvoma domišljuje, da je naredil s to iznajdbo dober dovtip. Katoliška cerkev je ravno v zadnjem času visoko povzdignila češčenje svetega Cirila in Metoda, naš v zgodovini ne posebno podkovani dr. Simplicij pa l. 4000. uči, da ju je cerkev odstavila od svetništva. Da je sežgal na cerkveni račun Prešernove poezije na grmadi, ni še nič tako groznega v primeri z drugimi zločinstvi tega strašnega krvnika. Ljubljanski škofje so znani po svojem ljudomilem obnašanju, a Simplicij je naredil iz njih grozovite Nerone, kateri ukazujejo nedolžno ljudstvo pretepavati do krvi, ki dajejo od vjetih sužnjev vlačiti svoj triumfatorski voz — kaj pravim: voz? — cel železniški vlak, edini, ki se sploh sme voziti, kajti razen na škofovo posestvo ne sme voziti nobena železnica! Tako pravi napredni dr. Simplicij! Cerkev je vzgojila prve zdravnike in uredila prve lekarne, a naš Simplicij seveda tega ne ve ter je sploh odpravil vse zdravnike, češ da je pregrešno z zdravljenjem segati v božjo voljo! Naš Simplicij niti tega ne ve, da je cerkev vedno z največjo odločnostjo naglašala ne le pravico, ampak tudi dolžnost starišev do vzgoje njih otrok; ta liberalni modrijan je dal sezidati kar velike hiše, kamor stariši oddajajo svoje potomce ...

To in še mnogo nespametnega je zapisal dr. Nevesekdo v svojo „času primerno povest“. Ko je izhajala v „Ljubljanskem Zvonu“, se je že marsikomu gabila, in morda smemo reči, da je danes še manj lahkovernih učencev, ki bi dr. Simpliciju verjeli na besedo njegov nauk, nego jih je bilo takrat.

Ali pa dr. Tavčar sam verjame, kar je tu pisal o verstvu? Bilo je l. 1881., ko so Slovenci slavili narodno zmago pri mestnih ljubljanskih volitvah. In takrat je ravno ta mož, napivajoč duhovščini, govoril tako-le: „Vsak, kdor ljubi slovenski narod, ter mu želi srečno

prihodnost, ima prepričanje sedaj, da se ima narodnost naslanjati na vero. Narodnost, gospôda, vije se kakor trta okrog mogočnega debla, okrog vere. In kakor hitro se loči trta od debla, pade po tleh, in njena rast, njeno razvitje, in pred vsem njena rodovitnost je popolnoma uničena.“ Tako je tudi pisal, ko se je „velečastitim gospodom“ ponujal kot kandidat. In nato pride — „4000!“ — A za dr. Tavčarja je ta povest bila odločilna: Ko je enkrat stopil na to rjavo stezo, se ni več vrnil na belo cesto, ampak je šel vedno bolj navzdol in v stran, dokler ni prišel do skrajnega konca na tej poti ...

Dr. E. L.

Ilustrovani narodni koledar za l. 1903. Leto XIV. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celju. Str. 123. — Poleg navadne koledarske vsebine ima ta letošnji koledar zopet več drugih poučnih in zabavnih spisov. Poučni sestavki so sicer kratki, a so nam ugajali, ker so zares zanimivi in objektivno spisani. Prvi so kratki življenjepisi: Dr. Gustav Ipavic, dr. Frančišek Lampe, Ivan Nabergoj, Lovro Serajnik so v splošnih potezah očrtani. G. pl. Radics pa nam popisuje zgodovino starega in zgradbo novega deželnega dvorca v Ljubljani. Mnogo manj vredni so leposlovni spisi. Pesnika sta gg. Gangl in Borut. Prvi opeva neko skrivnostno nesrečo, ki se mu je baje pripetila, ko je zdihoval v ljubezni do neke Aste. Pravi, da so ga „zaprli sem v to noč“; najbrže se čuti njegov pesniški subjekt v ječi ali ka-li. G. Borut pa hoče kazati menda svojo modernost z verzi, ki so tako neokretno napolnjeni z netečnimi ptujkami, kakor ti-le:

In orhideje — rad imam
njihove vitke talje,
njih sladki vonj, pikantni tèn
in ... no, in tako dalje ...

Morda bi hotel v bodoče g. Borut čitateljem svojih pesmi tako „čtivo“ olajšati s tem, da bi tuje besede pisal tudi z njim lastnim pravopisom: „taille, teint“ itd.? Nam bi vsaj bilo mnogo lažje uganiti, odkod so te besede in kaj pomenijo. Morda bi se dala taka stvar povedati tudi slovensko? G. Demeter nam priporoča „Na Silvestrov večer“ v daljši pesmi, da naj za narod vtripljejo naša srca. Pripovedni spisi so jako srednje, ako ne še nižje vrste. G. Ivan Škerjanec nam pripoveduje pod naslovom „Njen ponos“ jako malo duhovito ljubavno zgodbo nekega nejasnega adjunkta, J. Homec je za nekaj podobnega uporabil zaljubljenega profesorja, E. Gangl nam je pa v „Moči molitve in trpljenja“ podal sliko, ki spominja njegovega „Velikega trgovca“. Knjigo krasi več dobrih podob.

K. L.

Poročilo o prvem shodu katoliških slovenskih nepolitiških društev, ki se je vršil 1. 1902. v Ljubljani. Sestavil Luka Smolnikar, predsednik pripravljalnega odbora. V Ljubljani, 1902. Tisek „Katol. Tisk.“. Str. 125. — Na tem shodu je bilo zastopanih že 78 svetnih nepolitiških, večinoma izobraževalnih društev slovenskih. In vendar je bil ta shod namenjen v prvi vrsti pouku, kako se naj snujejo in vodijo taka društva! Iz tega se pač razvidi, kako mogočno je že naraslo to društveno gibanje med Slovenci. In odkar je izšla ta knjižica, je začela na novo delovati že zopet cela vrsta izobraževalnih društev na vseh straneh naše domovine. Želja po izobrazbi in neizogibna potreba novih časovnih razmer sta rodili ta društva, katera nam bodo — to trdno upamo — vzgojila inteligenčen in nraven ljudski naraščaj. Zadostuj nam, da zabeležimo le tvarine, o katerih se je na tem dvadnevem sestanku razpravljalo: O notranjem poslovanju „Zveze“, o izseljevanju, medsebojni pomoči društev in o pravnem varstvu, o potrebi organizacije sploh, o shodih in govornikih, o strokovni organizaciji, o skupnem socialnem delovanju s Hrvati, o osrednji zvezi strokovnih društev cele Avstrije in o časnikarstvu. Najobširnejši oddelek „Poročila“ pa je „Navod za snovanje in vodstvo društev“. Priporočamo to poročilo vsem, ki se zanimajo za društveno življenje.

Narodno gospodarstvo. Spisal Vekoslav Kukovec. V Celju, 1901. Natisnil in založil Dragotin Hribar. Str. 93. — Člankom, katere je gosp. pisatelj zbral v tej knjižici, je dal vsekako presplošen naslov. Zakaj teoretičnih razmotrivanj o raznih narodno-gospodarskih načelih se neče niti lotiti, ampak jih izpočetka že kar kratko odvrta, kakor da bi bile to čisto nevažne stvari: „Liberalna in druge do zdaj vladavše gospodarske šole imajo za strogega nasprotnika in sodnika zgodovino, ki istim očita marsikatero dokazane pregrehe. Absolutni zadružniki nimajo pa nasprotno, dočim omenjenim disciplinam zgodovina vsaj v gotovih ozirih dokazuje njih neutajljive zasluge, sploh praktičnih dokazov o veljavi svojih načel, ker do zdaj na svetu še ni dežele, kjer bi ista bila tudi v praksi pokazala svojo moč.“ Nejasno nam je, kaj si misli g. pisatelj pod imenom „absolutnih zadružnikov“. Ali so to komunisti, ali pristaši kooperativnih zadrug ali prijatelji strokovne organizacije? Sploh se zdi, da se g. pisatelj še sam ni mogel odločiti za nobeno načelno stališče, kajti vse teorije so mu „nezanesljive in nejasne“; on hoče pustiti vsakega „pri njegovem najboljšem prepričanju“

in opozarja, da imajo vse gospodarske smeri ena nevtralna tla, namreč varčnost. O tej varčnosti razpravlja nato v poljudni obliki, in sicer govori najprej o splošnem pomanjkanju štedljivosti in o raznih potih zapeljivosti, potem preiskuje meje, do katerih sega razumna štedljivost, in slednjič vzpodbuja k varčnosti mladino in gospodarje k preudarnemu in racionalnemu gospodarstvu z natančnimi zapiski. Kakor se vidi iz tega, se je g. pisatelju vse „narodno gospodarstvo“ skrčilo v nekaj moralnih nauk, a tudi ti nimajo mnogo dokazilne moči, ker se pisatelj skrbno izogiba vsakega verskega motiva. Dr. E. L.

RUSKA.

V novejšem času so se začeli Rusi bolj zanimati za druge Slované, in vsled tega je tudi v njihovem slovstvu „slavjanovêdenje“ precej napredovalo. O Slovencih je izšlo v dôbi enega leta kar pet knjižic, večinoma ponatiskov iz večjih ruskih listov. In sicer sta jih spisala g. Haruzin, sedanji podguvernêr v Vilni, in njegova sestra, gdčna. Vêra Haruzina.

Dve izmed teh knjižic smo kratko ocenili že v lanskem letniku; v prvi, „**Krestjanin Avstrijskoj Krajni i jeho postrojki**“ (stran 376.) popisuje gosp. Haruzin gospodarstvo našega kmeta in njegove stavbe, v drugi, „**Kranjskij kraž i jeho čudesnyja javljenja**“ (str. 503.) je pa popisal naš Kras, njegove vode in podzemne jame. Preostajajo nam torej še tri zadnje knjižice.

Krajna. Očerk. S mnogimi risunkami. Vêra Haruzina. Iz žurnala „Estesvoznanje i Geografija“. Moskva. Universitetskaja tipografija, Strastnoj bulvar. 1902. — Pisateljica slavi kranjsko deželo z vznesenimi besedami: „Prelestnaja strana¹⁾ — Krajna; strana vysokih gor i cvêtuščih dolin, gustyh lêsov, gdê vodjatsja dikija kozy, medvêdy i volki, otradno²⁾ zelenyh alpijskih pastobišč; strana, gdê rêki mčatsja, bezumno burnyja, po širokim dolinam, gde lêsa plny žurčanja svêtljih potokov i podzemnyh ključej.³⁾ Strana čudež prirody; isčezajuščih⁴⁾ periodičeski ozer, pod zemljeju tekuščih rêk, peščer,⁵⁾ porazajuščih mračnym veličjem svojih zal, skrivajuščih v sebê propasti, podzemnye hoda i čelebnyja vody, burnyh vodopadov, probyvajuščih sebê hod meždu stenami nepreklonnyh utesov...“⁶⁾ Nato popisuje pred-

¹⁾ Krasna dežela. — ²⁾ Veselo. — ³⁾ Virov. —

⁴⁾ Izginjajočih. — ⁵⁾ Votlin. — ⁶⁾ Skal.

zgodovinsko dobo, izkopine in zgodovino kranjske dežele, njeno površino, gore in reke, narodne običaje, noše itd.

Avstrijskaja Krajna. S 39 risunkami. Al. Haruzin. S. Peterburg. Izdanje redakciji žurnala „Rodnik“. 1902. — „Rodnik“ je mladinski list, in zato je tudi popis kranjske dežele, katerega je za njegovo čitateljstvo napisal g. Haruzin, primeren njenemu obzorju. Ob mnogih slikah popisuje najkrasnejše kraje naše dežele ter hvali naše ljudstvo zaradi njegove globoke vernosti, vdanosti proti cerkvi, zaradi njegove poštenosti in delavnosti. G. Haruzin se je pa lotil tudi težavnejše naloge v večji knjigi:

Nacionalnaja evolucija slovinc. Ottisk iz „Ruskego Vêstnika“.

Al. Haruzin. — S. Peterburg. Tipolitografija V. V. Komarova. 1902. — Kar je izvedel od raznih svedokov in sam opazoval na Slovenskem, to je spravil tu v nekaj sestav, katerega izkuša logično izvajati iz preteklosti.

Narodno - gospodarski pregled je nekoliko zastarel, ker gosp. pisatelj ni imel še najnovejših podatkov. Dobi jih v novem „Letopisu Gospodarske Zveze“. Dobro je opisal borbo Slovencev za pravice svojega jezika. V cerkvenih vprašanjih se vidi iz vsake vrste Rus, kateri se ne more ločiti od predsodkov razkolne državno-narodne cerkve. Zato pripri-

suje tudi agitaciji za uniatstvo veliko važnost. Sicer izjavlja, da je on kot ruski uradnik nasproten uniatstvu: „Mi Ruskie, izdavna pri-
vykli¹⁾ smotrêť na uniatov, kak na otstupnikov²⁾ pravoslavnoj cerkvy.“ A vendar želi, da bi se ta agitacija razširila, ker upa, da se s tem Slovenci približajo razkolu. On pravi naravnost: „Uniatskoje dviženje južnih slavjan jest dviženje ot Rima k vostočnoj cerkvi, i ono

imêjet v obščeslavjanskom dêlê važnêjšee značenje.“ Sploh glede cerkvenih stvari gospod Haruzin ni bil najboljše informiran. Da se v Ljubljani proti jezuitom prirejajo poulične demonstracije, nam pač ni znano, in da bi državno pravdníštvo v zvezi s cerkvijo preganjalo liberalno časopisje, o tem nas izkušnja uči baš nasprotno. Ako bi bil gospod Haruzin proučeval cerkveni organizem katoliški na Slovenskem, bi bil pač videl, da slovenska duhovščina žrtvuje vse za svoj narod — mnogo več, kakor pa razkolna. Sicer pa smo veseli, ako se kak Rus sploh poda na polje takih razmotrivanj, ker more uspeh biti za nas le ugoden.

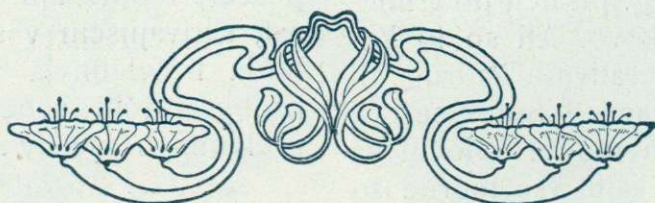
G. Haruzin ima vsekako to zaslugo, da je proučeval resno naše razmere in izkušal podati temeljito narodopisno studijo. Dr. E. L.

¹⁾ Vajeni. — ²⁾ Odpadnikov.

TRUDNA.

P. ŽMITEK.

Naše slike.

Slovaški starejšina. Današnji številki smo priložili barvano sliko „Slovaški starejšina“. Veljaven mož je med Slovaki, resen in moder. Kadar je ženitovanje na vasi, takrat ga povabijo, in on se drži tudi modro, dostojanstveno, a vendar mu šegavost gleda skozi stroge oči. Tak je tudi danes, pol resen in hud, kakor mora biti starejšina, če pride med razposajeno mladež, pol dobrovoljen, kot se spodobi v prijateljski družbi. In obleko nosi domačo, narodno, kakor so jo nosili modri njegovi predniki. Saj se pa Slovaki tudi še dandanašnji drže večinoma starih šeg in narodnih noš. — Zadnji dan v Pompejih (str. 9.). Ta slika K. Brjulova, s katero začnemo vrsto velikih ruskih slikarjev, nam kaže strašni prizor v starem rimskem mestu Pompejih, ko je l. 79. po Krist. izbruhnil Vezuv in zasul celo okolico z ognjeno lavo. Rimski zgodovinar Plinij nam pripoveduje, kako je planilo pokoncu prestrašeno ljudstvo v tem krasnem mestu. Ognjenik je metal ogenj z višine, zemlja se je tresla, in ljudje so bežali, predramljeni iz spanja. Oče, mati in otroci — vse je iskalo varnosti zunaj. Poslopja so se podirala, in debela plast ognjene lave je padla nanje. Srečen je bil, kdor je ubežal. A večina prebivalstva je našla smrt pod razvalinami in pod ognjem. Ta pretresljivi prizor, ko vse zbegano išče rešitve v temni noči, nam je naslikal naš slikar. Eden najbolj pretresljivih dogodkov svetovne zgodovine vidijo tukaj naši čitatelji v slikoviti skupini. — Frančišku Dobnikarju v spomin smo nabrali danes nekaj slik in vinjet, katere se nam zdé najbolj značilne za tega našega vrlega, prerano umrlega sotrudnika. Prva vinjeta, sicer že enkrat v „Dom in Svetu“ natisnjena, kaže kaj lepo njegov romantični značaj. Vinjete „Glasba“, „Veritas“, „Slikarstvo“, „Živa voda“ in „Stavbarstvo“ pa so iz „Almanaha slov. bogoslovcev“. Druge smo nabrali iz raztresenih knjig in listov njegovih. Večinoma so obrazi iz domače vasi, narisani naglo na počitnicah. Koliko umetniškega duha pač veje iz teh preprostih črt! — „Desetnica“ (str. 17.) Ali jo vidite, žalostno Alenčico, kako mora reva z domačega gradu iti v tujino? Njena nesreča je ta, da je prišla na svet kot deseta sestra. Ljudska pravljica pa pravi, da mora izmed deset sestrá ena iti v tujino. Mati mora zamesiti zlat

prstan v pogačo, jo razrezati ter vsaki hčerki dati en kos.

Kteri v del pa prstan pride,
tista v desetino ide.

In dobila ga je Alenčica - desetnica. Jokaje vzame slovo in gre v tujino. Čez sedem let pride nazaj. Starejša sestra se moži, gostje svatujejo, raztrgane Alenčice neče nihče spoznati. In ona beži zopet v tujino:

Bog vas obvari, mati mojá!
Bog vas obvari, devet sestrá!
Bog te obvari, beli grad!
Saj sem te sirota videla
raztrgana, razmršena!

Kralj Matjaž (str. 41.) ni umrl, kakor pripoveduje stara mamica resno poslušajočim otročičem. On spi pod visoko goro z vso svojo vojsko, in dolga brada mu raste okoli mize. Prišel bo dan, ko vstane, in takrat se zbudi vsa vojska. Gorje tisti dan krivičnikom in zatiravcem! Kralj Matjaž bo stopil na bojno polje in bo premagal vse sovražnike. Nova, srečnejša doba napoči, saj narodna pesem prorokuje: „Ko bo kralj Matjaž kraljeval, bo kmetič dobro kmetoval.“ A dotlej je še daleč, daleč. Kralj Matjaž še spi, in kdo ve, kdaj se prebudi . . . — Trudna (str. 56.). Ta slika našega sotrudnika g. P. Žmiteka je našla priznanje že na prvi slovenski umetniški razstavi. Stara ženica je v mrzli zimi poiskala in nabrala koš suhih trsk, da si žnjimi zakuri v tem groznem mrazu. Trudno se je naslonila na svojo palico, da nadaljuje svoj težavni pot. — Palača ogrske državne zbornice v Budim-Pešti (str. 64.) je silno dragocena stavba. Dviguje se na obrežju Donave na najlepšem kraju ogrske prestolnice. Ogri so se hoteli s to stavbo pobahati pred celim svetom, in zato so žrtvovali zanjo velikanske vsote. Dvaintrideset in pol milijona kron so že zazidali vanjo, in govori se, da bodo za okraske porabili še kak poldrugi milijon. Ta velikanska zgradba obsega 18.000 m² in pročelje meri 270 m v dolžini. Vrh kupole je visok 107 m. V sredi je velikanska dvorana za izredne slovesnosti, opremljena z razsipno razkošnostjo. Na vsaki strani je po ena zbornica. Zidal je to zbornico arhitekt Mirko Steindl, kateri je temu ogromnemu delu posvetil vso svojo

kariero in nadarjenost. A ni doživel slovesne otvoritve: ravno preden je bila stavba dovršena, je umrl. Šest let že izvršujejo samo notranjo opravo. Zlog je „novogotiški“. Če premišljujemo zgodbe novodobnih parlamentov in še posebej dogodke v ogrski državni zbornici, kjer so že tolikokrat Madjari zlorabili svoje poslanstvo za krivične napade na slovanske narode in so se predrznili celo udrihati po cesarski hiši, se moramo pač vprašati, ali se ne bi bil ta denar dal bolj koristno uporabiti?

Spomenik rajnemu kanoniku dr. Lampetu.

Minulo je že dve leti od tistega časa, ko smo žalovali ob preranem grobu nepozabnega kanonika in profesorja, dr. Frančiška Lampeta. Takrat se je pokazalo, kako spoštovan in priljubljen je bil pokojnik med izobraženim svetom kakor med preprostim ljudstvom. Razni listi in časniki so priobčili njegov življenjepis, a vsi so se strinjali v tem, da je bil kanonik dr. Lampe mož izredne nadarjenosti, jeklene vztrajnosti in občudovanja vredne marljivosti. Njegovo ime je zaslovelo po njegovih modroslovnih spisih, po „Dom in Svetu“, posebno pa po „Zgodbah sv. Pisma“, katere je začel pisati. Koliko je storil za leposlovje in umetnost! Sam je deloval kot pisatelj in navdušil in vzgojil je za umetnost in leposlovje celo vrsto mladih, nadarjenih talentov. Zaslužil je, da mu ohranimo hvaležen spomin ter svojo hvaležnost in spoštovanje pokažemo tudi v dejanju. V ta namen se je sklenilo, da se mu tekom tega leta postavi spomenik v njegovem rojstnem kraju v Črnem vrhu nad Idrijo. V rojstno hišo v Zadlogu se bo vzdala ena spominska plošča, druga pa v župnijsko cerkev, ali pa se bode v bližini cerkve postavil primeren spomenik, kakor bodo dopuščale gmotne razmere.

Zato se obračamo do cenjenih častivcev rajnega g. kanonika, do njegovih mnogoštevilnih učencev in sploh do slovenskega občinstva s ponižno prošnjo, naj bi se ob tej priliki blagohotno spomnili svojega velikega dobrotnika, skrbnega učitelja in ljubeznivega prijatelja ter svoje spoštovanje in svojo ljubezen pokazali tudi v dejanju. Vsak narod zna ceniti zasluge svojih velikih mož ter jih hrani v blagem spominu. Tudi nas sili hvaležnost, da oskrbimo dr. Lampetu primeren in dostojen spomenik. Darove sprejema Ivan Abram, župnik v Črnem vrhu nad Idrijo.

Licejsko poslopje v Ljubljani.

Stara gimnazija ali licejsko poslopje na Vodnikovem trgu izginja s površja zemlje. Le nekoliko zidu še priča o nekdanjem znamenitem zavodu. Zna-

menito je bilo to poslopje, ker je hranilo v svojih prostorih toliko šol, ker je videlo toliko tisoč in tisoč dijakov stopati skozi svoja vrata. Zanimivo pa je bilo tudi po svoji zgodovini.

Valvasor pripoveduje, da je ustanovil na tem prostoru ljubljanski trgovec Peter Baldavic že l. 1073. cerkev sv. Filipa. Ko so prišli frančiškani ok. l. 1233. v Ljubljano, so si sezidali poleg te cerkve svoj samostan. Koncem 14. veka je samostan pogorel. Novo poslopje so sezidali od l. 1403. do 1412. Tik samostana so Ljubljančani utrdili mesto z zidovi proti Poljanam v začetku 16. veka. Mestna vrata ob tej strani so se imenovala „kloštrska“. Ob žalostni protestantski dobi je samostan propal. Nadvojvoda Ferdinand je mislil samostan prepustiti jezuitom, ki so prišli v Ljubljano 21. januarja 1597. Vendar jezuiti niso vstopili v te prostore, ker so jim odločili hospital pri sv. Jakobu; pač pa se je hospital preselil v frančiškanski samostan. L. 1612. so pričeli frančiškani s Hrenovo pomočjo in z darovi deželni stanov popravljati svoje zanemarjeno poslopje. Docela je prenovil samostan in cerkev provincial o. Anton Lazari (1640—1705). L. 1785. so se frančiškani preselili v avguštinski samostan, kjer delujejo še dan današnji. Njih staro cerkev so pa podrli l. 1786. in premičnine razprodali. Cerkev je imela več lepih marmornatih oltarjev. Veliki oltar v Hrenovicah z lepimi marmornatimi kipi je iz te cerkve. Krasna pridružnica pri sv. Petru v Ljubljani je bila prej last frančiškanske cerkve, na kar spominjata reliefni podobi sv. Frančiška in sv. Antona Padovanskega.

L. 1785. so prišli v samostan usmiljeni bratje, ki so se pa kmalu preselili v samostan bosih avguštincev ob Dunajski cesti.

Zgodovinar Linhart je stavil 14. jul. 1786 vladi predlog, naj se prazni frančiškanski samostan porabi za normalno šolo in za gimnazijo z modroslovnim oddelkom vred. Gimnazija je bila tedaj v Reduti in ljudska šola v slabi zasebni hiši. Vse oblasti so bile naposled zadovoljne s tem predlogom. Potrebno je bilo samostan prirediti za šolsko poslopje. Z delom so pričeli 28. januarja 1788 in vse poprave dovršili v septembru 1790. Stroški so znašali 33.169.40 gold. Inženir Josip Schemerl je delo nadziral. L. 1789. so podrli tudi mestna „kloštrska“ vrata. Prostor je postal svetel in zdrav.

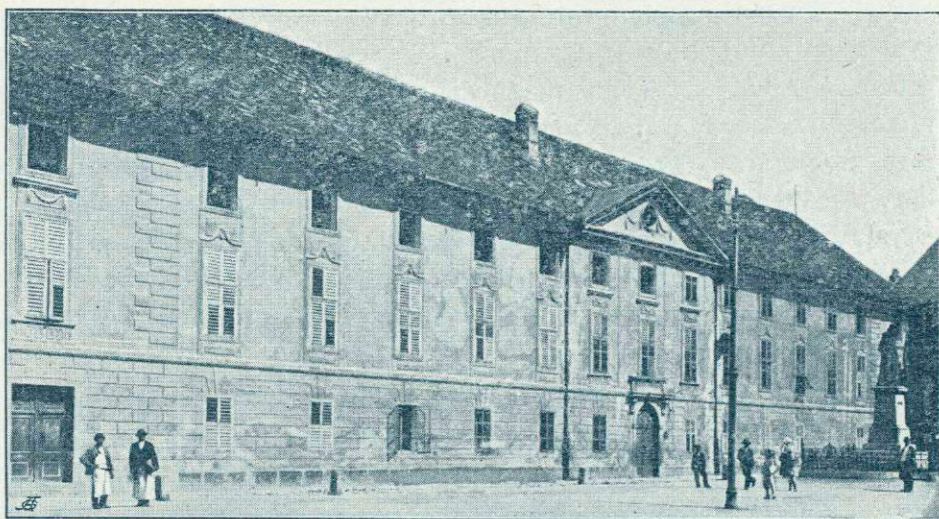
Na ploščo nad vrati so postavili napis z zlatimi črkami:

*Beneficio Divi. Josephi. II. pii. augusti.
aere. et. cura. Carn. statuum. aedes. ord. Seraph.
antea monast. destructae. mur. mol. civ.
ornamento. restauratae. et. pub. stud. usui. dicatae.*

Normalka se je takoj tukaj nastanila. V novembru 1790 se je pričel gimnazijski pouk. Koncem leta (1. avg. 1791) je bilo v petih razredih 186 učencev. Bogoslovna predavanja so pričeli 12. decembra 1791. Bogoslovje je bilo namreč proglašeno za oddelek

Ljubljanskega liceja, ki je imel še modroslovni in kirurški oddelek. Za francoske okupacije (1809 do 1814) so bila bogoslovna predavanja v semenišču, poslej zopet v licejskem poslopju. Francozi so ustanovili v Ljubljani centralno visoko šolo za ilirske pokrajine. Poleg bogoslovne fakultete je bila še modroslovna, pravoslovna in zdravniška. L. 1848 je učni red za srednje šole odpravil licej. Na mesto dveh modroslovnih razredov sta prišla 7. in 8. razred. Zdravniški oddelek so opustili. L. 1852. so ustanovili realko in jo namestili v licejskem poslopju. Radi tega so se umaknili bogoslovna predavanja v semenišče. Realka je ondi ostala do l. 1874. Moško učiteljsko z vadnico je imelo tudi v tem poslopju svojo streho, dokler se ni preselilo v svojo hišo. Gostovala sta v tem poslopju tudi deželni muzej in prav do zadnjega časa licejska knjižnica.

Potres je močno razrahljal staro zidovje. Želeti je bilo, da se gimnazija premesti v boljše prostore. Zgodilo se je to jeseni 1899. Ko so tudi licejsko

Staro, zdaj porušeno licejsko poslopje v Ljubljani.

knjižnico prenesli, so začeli jeseni 1902 podirati staro zgradbo.

Mislili smo, da se bo dvignilo na tem prostoru poslopje II. c. kr. gimnazije, a vse kaže, da bo tu zrastle tržnica. Čudno: Kjer je prej žuborel vir modrosti, tu se bodo poslej prodajale zeljnate glave! Vodnik pa si bo mislil, kako hrbet onemu mestu, „kjer delal je za narod svoj“: Sic transit gloria mundi!

V. S.

Virtuoz na klavirju g. Anton Foerster je z velikim uspehom koncertiral prošli mesec v raznih nemških mestih, v Pragi in na Dunaju.

Stare freske v Žirovnici na Gorenjskem. Nedavno so pričeli popravljati cerkvico v Žirovnici. Ob tej priliki so našli pod dvojnim beležem v prezbitariju na stare gotičke freske. Presbiterij je sezidan v visokogotskem slogu. V dveh sklepnikih se združuje po sedem oziroma šest kamenitih reber. Okna so bila prej šilasta, a so sedaj pravokotna. To

cerkev so bržkone sezidali briksenski škofje, ki so imeli tu svojo pristavo. Kraj se imenuje še sedaj „Na pristavi“. Vešča roka je freske odkrila. Slike ob stenah predočujejo apostole. Pod vsakim apostolom je zapisano z gotskimi črkami njegovo ime in dostavljen po en član apostolske vere. Poleg teh slik so še druge, predstavljajoče razne svetnike, n. pr. sv. Ožbolta, sv. Lucijo itd. Na notranji strani slavaloka je na vrhu Odrešenik z Marijo in sv. Janezom, ob straneh pa vojskujoča, trpeča in zmagoslavna cerkev. Po obliki soditi so slike iz dobe okoli l. 1500.

Društvo za krščansko umetnost je v odbo- rovi seji 4. decembra 1902 presojevalo osnutek za pokopališko kapelico v Gradu. — Župnemu uradu v Sori se na vprašanje nasvetuje, da proda Mencingerjevo sliko sv. Štefana, ker je več rabiti ne more, toda le kaki cerkvi v domači škofiji — Za pokopališko kapelico v Selcih se nasvetuje mala izprememba v načrtu. — Načrt za novo cerkev v Polšniku, ki se namerava svojedobno zidati, se je sicer pre-

sojal, a odbor ni mogel končne sodbe izreči, ker potrebuje še nekaj pojasnil. — Naposled je bil še razgovor o notranji upravi društva samega, o prihodnjem občnem zboru itd. — Darovali so škofijskemu muzeju p. n. gg. prelat Janez Rozman bandersko sliko svetega Jakoba (Langus), c. kr. ravnatelj Ivan Šubic oltarno sliko najdenja sv. Križa, župnik V. Vondrášek bandersko sliko sv. Jožefa itd. iz l. 1769., kipar Andrej Rovšek več fotografij svojih del, dr. Jožef Mantuani prtič z vtisnjenimi rokoko-okraski, župnik Kocijančič prt z uveznimi cvetkami. — Župnik Ivan Vrhovnik je prepustil društvu v

shranitev sliko Brezmadežne iz trnovske cerkve, ki pa ostane last dotične cerkve. Slika je zanimiva, ker je bila prvotno Mencingerjeva (iz l. 1736.), predstavljajoča bržkone dva angela, ki molita sladko Ime Jezusovo. Pozneje je drug slikar, najbrže P. Künl, mesto presvetega Imena naslikal Marijo, angela pa sta ostala neizpremenjena. Zato moramo sliko sedaj razlagati tako, da se angela molče in čudeč klanjata Brezmadežni.

Ruska predavanja v Ljubljani. V „Ruskem kružku“ je dvakrat predaval g. dr. Šercl, vseučiliški profesor v pokoju, o ruskih razmerah. G. profesor se je v Ljubljani v najkrajšem času priučil popolnoma slovenskemu jeziku. V „kružku“ je predaval v ruščini.

„Staroslovenska akademija.“ To važno cerkveno-znanstveno društvo, o katerega snovanju smo že poročali (glej „Dom in Svet“ 1902, str. 319.), je imelo svoj prvi občni zbor dne 18. nov. v biskup-

skem dvorcu na otoku Krku. Ustanovitelj, prevzvišeni biskup dr. Anton Mahnič, je v obširnejšem govoru očrtal namen „Staroslovenske akademije“. Čuvala bo privilegij staroslovenskega bogoslužja, zbirala staroslovenske književne ostanke ter za to zbirko pre- skrbela posebne prostore. Priredila bo tudi tiskarno za tiskanje glagoljskih knjig. Hkrati se bo v njej gojilo staroslovensko pevanje. — V odbor so bili izvoljeni: Dr. Franjo Volarič, generalni vikar in kanonik stolne cerkve krške, za predsednika; dr. Mate Vitezić, za podpredsednika; odborniki so: monsignor Zamlić, župnik v Volovskem, dr. Stanko Dujmović, predstojnik krškega samostana, doktor Josip Veiss, kanonik Oršić in Kirin Kleme Bonifačić, biskupski tajnik.

Stara slovanska imena. V neki poljski listini iz l. 1136., katero je popisal S. Zakrzewski, upravitelj krakovske znanstvene akademije, se nahajajo sledeča stara slovanska imena: Budislav, Bogumil, Tešimisel, Dobromisel, Dragomisel, Nemir, Nezamisel, Ninomisel, Siroslav, Snovid, Stojignev, Sulirad, Sulimisel, Sulislav, Tugomir, Trebimisel, Unemisel, Unevit, Vsemir, Vsemil, Dal, Dalibor, God, Godislav, Sul, Vratislav, Vrat, Vratek, Vlastibor, Vlast, Vlastek, Rast, Rastislav, Ljutislav, Vladislav, Vlad, Držislav, Pestislav, Piast, Gnjev, Gnjevomir, Sob, Sobjeslav, Sobov, Čeh, Čestoh, Hotislav, Hotan, Mestislav, Mest, Bratislav, Sestroh, Sestislav, Očeslav, Vojan, Vojeslav, Bojan, Bojeslav. Ta imena so dobivala seveda pri raznih slovanskih plemenih različne oblike in končnice. Lepa izbira za naše — mlade pesnike!

Srbsko časopisje. Zdaj izhaja v Srbiji skupaj 81 časopisov (v Belgradu 70, v drugih, krajih 11). Izmed belgradskih listov jih je 27 političnih, 5 pedagoških in vzgojevalnih, 6 literarnih, 5 šaljivih, 4 vojaški, 4 poljedelsko-gospodarski, 3 rešujejo žensko vprašanje, 3 so cerkveni, po dva sta medicinska, sportna, društvena, kriminalna; po en list je pravosloven, finančni, obrten, trgovski, tiskarski in samo inseraten. Povprek se tiska vsakega lista 2000 izvodov. Pri zadnjem sestanku so srbski časnikarji priredili v Belgradu razstavo svojih listov.

O muslimanski kulturi v Bosni je predaval v krakovskem „Słowiańskiem klubu“ prof. dr. Maryan Zdziechowski. Trije kulturni svetovi si podajajo roke v Bosni: hrvaško-katoliški, srbsko-bizantski in turško-islamski. Odkar je Avstrija segla v Bosno, je prisiljen islamski element, da izkuša napredovati vzporedno z zastopniki zapadne kulture. Vpliv zapada se kaže posebno v islamskem slovstvu, katero izraža odpor proti zastarelim izročilom turške prošlosti in proti odrevenelim verskim naporom mohamedanstva. Književniki mohamedanski, kateri pišejo v hrvaškem jeziku, so se izobraževali v modernem slovstvu, in zato je umljivo, da izražajo tudi moderne ideje in

izkušajo zblížati vzhodni in zapadni element. Te težnje se kažejo v spisih Edhema Mulabdića in Osmana Aziza, posebno pa v brošuri „Islam i kultura“, katero je spisal Osman Hadžić. Ta je nasprotnik krščanstva, a rad bi povzdignil islam do tolike kulturne višine, da bi mogel obstati poleg krščanstva. Mohamedanski Hrvatje so oni člen, ki dela nekako vez med krščanstvom in islamom. Iz rodoljubja in navade goreče zagovarjajo svoj koran, a vendar so že otroci zapadne civilizacije.

„Pravoslavna Dalmacija.“ Knjigo tega imena je napisal pravoslavni episkop Milaš v Zadru. V listu „Échos d' Orient“ je napisal A. Ratel obširen članek na podlagi te knjige, v katerem pa zavrača krivično Milaševo stališče proti katoličanstvu.

Srbska zemlja. „Srbska kraljevska akademija“ v Belgradu izdaje jako lepo in veliko delo: „Srbski etnografski zbornik“. Zdaj je na vrsti srbska domovina z naslovom „Naselja srbskih zemalja“. Uredil je prvo knjigo tega velikega zbornika doktor J. Cvijić. Srbsko zemljo so si učenjaki razdelili med seboj, in vsak proučuje svoj del. In sicer ga popisujejo natančno v vseh ozirih, in za vsak okraj je izdelan natančen „Atlas“. Ta pa ne obsega le narodnih zemljevidov, ampak tudi fotografije ljudstva, krajev in posebno natančne podobe ljudskih zgradb z vsemi deli in gospodarskimi potrebščinami. To je v resnici strokovno domoznansko delo, in mi bi le želeli, da bi se podobno organizirali tudi naši slovenski učenjaki in nam podali tako delo o naši zemlji!

Narodna biblioteka v Belgradu je izdala drugo knjigo svojega „Kataloga“. Slovanske knjige so razdeljene na dva dela. V prvem delu so knjige, pisane v cirilici, v drugem delu pa knjige v latinici. V drugem delu je tudi nekaj slovenskih knjig. Čudili smo se, ko smo videli, da imajo zastopano v Belgradu slovensko slovstvo skoro samo v dōbi od l. 1860. do 1880., in še to s takimi knjigami, ki nikakor ne kažejo cele in prave podobe naše književnosti. Vidi se, da ni nihče sistematično nabavljal knjig za „Narodno biblioteko“, ampak da so prihajala slovenska izdanja tja le slučajno, najbrže po darilih. Želeli bi, da Srbi ta nedostatek popravijo in si nabavijo tudi najboljše nove slovenske knjige.

Srbska sodōbna književnost. V „Letopisu Matice Srpske“ objavlja Milan Nedeljković članke, v katerih odkrito našteva hibe sedanjih srbskih pisateljev. Njegova sodba je ta, da je srbska književnost zdaj v „periodi mediokritetâ“, da so vsi literati srednje vrednosti in se nobeden ne povzpenja do višine pravega talenta. Umevno je, da so se nekateri književniki čutili prizadete po tej obsodbi in srdito odgovarjajo Nedeljkoviću, kateri pa krepko vzdržuje svojo sodbo. Srbi imajo sicer mnogo leposlovnih listov, a pisatelj pogrēša pri njih prave estetične razsodnosti. Ti listi premalo vzgajajo in se ne znajo iznebiti ne-

potrebnega in kvarnega balasta. Število naročnikov ni v nikakem razmerju s številom listov, in odtod izvirajo večne tožbe urednikov o „slabem odzivu in o malomarnosti občinstva“. Sploh trpi književnost vsled nezdrave hiperprodukcije. Vsakdo hoče biti „umni radenik“, vse se „odaje na nauke“, in odtod izvira preobilna literarna produkcija, kateri pa nedostaja prave umstvene globokosti. Jasno je, da postaja pri tem antagonizem med listi jako oster in se kaže tudi na nevesel način v pisanju „duhovitih ocen“. Slednjič svetuje Nedeljković, naj se snide „literarni kongres“, ki naj odpravi te nedostatke.

Češki ilustratorji. Največji češki ilustrirani list je „Zlatá Praha“. Poleg nje je prej izhajal „Světovzor“, a oba lista sta se združila. Sicer je še več drugih ilustriranih čeških listov. Omenjamo izmed njih samo „Volné směry“, kateri zastopajo secesionistiško smer. Zdaj pa so češki umetniki ustanovili nov list „Dílo“, kateri bodi namenjen izključno samo češki umetnosti. V svojem oklicu pravijo, da doslej Čehi še niso imeli lista, kateri bi bil v vsej opremi popolnoma češko-naroden. „Jednota výtvarných umělců“ v Pragi hoče „češki umetnosti“ priboriti priznanje ne le doma, ampak tudi v inozemstvu.

Češki matematiki in fiziki izdajajo že XXXII. leto svoj „Časopis pro pěstování matematiky a fyziky“, katerega urejuje prof. Augustin Pánek. Poleg mnogih strokovnih znanstvenih razprav nas zanima v zadnji knjigi spis „K dějinám matematiky v Čechách“. Ladislav Peprný poroča o dveh staročeških knjigah, kateri se že bavita z matematiko: Paroubkov „Vejtah světa“ iz l. 1765. popisuje vesoljstvo in računa astronomske in zemljepisne daljave, Červenkov „V sězvěd“ iz l. 1697 pa tudi popisuje razne količine, a še nima znanstvene vrednosti. — „Jednota českých matematiků“ razpisuje tudi teme k razpravam in deli nagrade najboljšim spisom.

Čeških časnikov je letos izhajalo 690. V Pragi jih je bilo okoli 300, v Ameriki do 70.

Iz stare zgodovine. O bizantskem cesarju Julianu prinašajo obširen kritičen spis „Listy filologické.“

Gebauerjev „Slovník staročeský“, katerega izdaja zdaj češka znanstvena akademija skupaj s češkim grafiškim društvom „Unie“, je preizkusil profesor dr. Pastrnek tako, da je za en del prestudiral za Gebauerjem vse vire in poiskal vse besede ter zabeležil tiste, ki jih slovar ni imel. Pregrešil je vsega skupaj le 204 besede. Pastrnek sklepa iz tega, da je Gebauerjev „Slovník staročeský“ v vsakem oziru izborna in monumentalno delo, s katerim se Čehi lahko ponašajo pred vsem znanstvenim svetom.

Dr. Jan Malý, slovaški duhovnik in rodoljub, je umrl 19. oktobra prošlega leta. Deloval je največ s poljudnimi spisi v raznih listih in izdajal „Zabavno-poučnu bibliotéku slovensku.“

Lužiško-srbski pregovori. Dr. Ernest Muka je izdal lužiško-srbske narodne pregovore z naslovom: „Příslova a příslovne hrónčka a wusłowa Hornjo-lužiskich Serbow“. „Slavjanskij Věk“ je izmed njih nabral nekatere značilnejše, katere tu podajemo: „Srb ma runje tak mozhow kaž Němc“ (Lužiški Srb ima ravno toliko možgan kakor Nemec), „Serbski pan abo němski, to je všo jedyn čert“ (Gospodski človek, bodi Srb ali Nemec, je vse en vrag), „Serbski dom ma hostlive blido“ (Srbska hiša ima gostoljubno skledo), „Wšo jene je dawkam, hač do Prahy abo do Drjaždžan dyrbja“ (Vseeno je davkom, ali gredo v Prago ali v Draždane), „Stare časy su tež čežke kwakle měle“ (Tudi stari časi so imeli težka bremena).

Lužiško-srbskih vseučilišnikov je vseh skupaj kakih 30 do 40. Združeno se izobrazujejo v materinskem jeziku, da bi rešili tudi lužiško-srbsko narodnost, to v nemški državi skoro vtopljen slovensko betev.

Stachiewiczzeve ilustracije k romanu „Quo vadis?“ zbujajo veliko pozornost v umetniškem svetu. Sienkiewicz je v tem romanu naslikal poganški in krščanski Rim s pretresljivo istinitostjo. Propadlost poganstva, krutost preganjavcev, svetost mučenništva — vse to je popisal slavní pisatelj tako živo in duhovito, da je njegova povest zaslovela po vsem svetu kot eno prvih beletrističnih del vseh časov. Rojak Sienkiewicz, slikar Peter Stachiewicz, je ilustriral najmarkantnejše prizore iz te povesti ter je svoje slike razstavil v Varšavi, v Krakovu in potem na Dunaju. Tu je bilo prisiljeno tudi nemško časopisje, katero tako rado prezira slovanske umetnike, da izreče svojo kritiko. In uspeh je bil popoln: tudi najbolj nasprotni listi so morali priznati visoko umetniško vrednost razstavljenih slik.

Slika Matejkovo, „Bitka pod Grunwaldom“, je kupilo „Towarzystwo sztuk pięknych“ v Varšavi za 25.000 rubljev. Prvotna cena tega velikanskega umotvora je bila 40.000 rubljev. Omenjeno vsoto za nakup so zložili prijatelji slikarstva.

Narodna pesem v mestih. To se zdi kakor nemogoče. Saj ko mislimo na narodno pesem, si predstavljamo zelene loge in dehteče travnike, na katerih zveni pesem preprostega naroda. Še če poslušamo v koncertni dvorani umetno prirejeno narodno pesem, se nam zdi, kot bi videli mesto istinite cvetlice samo njeno umetno pobarvano podobo. In vendar nastajajo tudi v mestih, ki broje po mnogo tisoč ljudi, narodne pesmi, vsekako bolj v predmestjih kakor pa v sredi modernega življenja, med zvonjenjem tramvajev in v svitu električnih luči. Te pesmi pa nimajo one poetične naivnosti, katera krasi pravo narodno pesem. Večinoma so politične, satirične in zbadljive. Pariz ima mnogo političnih narodnih pesmi, katere so se rodile na bulvardih. V poljskem časopisu „Ludu“ razmotriva Al. Janowski

poljske „predmestne narodne pesmi“ in prihaja do zaključka, da najbolj poetični stan v mestu so — zidarji. Ti imajo res tudi največ svojih pesmi. V drugih stanovih se redko dobi priložnost za zlaganje pesmi. Trгоvec v prodajalnici nima časa za poezijo, krojači, čevljarji in drugi rokodelci tudi nimajo miru, ampak morajo vedno občevati s strankami. Zidar pa visi med nebom in zemljo visoko zgoraj v zraku kakor ptič. Z nikomur ne govori, ampak mirno poklada opeko na opeko. In pri tem se mu porajajo pesniške misli — najizbornejši izdelki borne mestne poezije.

Slovanske starožitnosti. Letopis, ki se bavi izključno le s starožitnostmi slovanskega rodu, je „Światowit“ (Rocznik poświęcony archeologii przeddziewowej i badaniom pierwotnej kultury polskiej i słowiańskiej). Izdaje ga E. Majewski v Varšavi.

Etnografsko razstavo so priredili lansko leto Poljaki v Skawini. Razstavljene so bile narodne noše, ne le sedanje, ampak tudi take, ki so jih nosili Poljaki še pred sto leti, stare listine, obrtni izdelki, izkupine, narodni ornamenti itd.

Vseslovanska umetno - obrtna razstava v St. Peterburgu l. 1904. bo imela ta glavni namen, da stopi Rusija v trgovskem, obrtnem in umetniškem oziru v ožjo zvezo z drugimi slovanskimi narodi. Zato se snujejo povsod pomožni razstavniki odbori, ki bodo preskrbovali udeležbo vseh slovanskih rodov na razstavi. Razstava ima podati jasen pregled čez gospodarski in kulturni položaj vsega slovanstva. Zato želi razstavniki odbor, da bi se mu pošiljali poleg prirodnih pridelkov vsi izdelki, ki spadajo v obrt ali umetnost. Iz darovanih ali nakupljenih predmetov se bo osnoval „Vseslovanski muzej“. Odbor želi, da se mu pošiljajo tudi zbirke raznih literarnih del in pregledni spisi o gospodarskem položaju posameznih deželâ.

Apollon Aleksandrovič Majkov, eden najveljavnejših slavjanofilov, je umrl 17. oktobra preteklega leta v Moski v 76. letu svoje starosti. Bil je najboljši učenec slavista Bodjanskega. Znanstveno ime si ji pridobil z disertacijo „Istorija Serbskago jazyka po pamjatuikom, pisannym kirilliceju, v svjazi s istorijeju naroda“, ki je izšlo v tisku l. 1857. Majkov je bil že naslednjega leta profesor ruskega jezika in slovstva v Moskvi. Bil je vnet pristaš slavjanofilske ideje in je delal na to, da bi se tudi pri drugih Slovanih razširilo razkolno pravoslavje. Zato se je posebno potegoval za Srbe. Med berlinskim kongresom je pisal v liste vnete članke v srbskem smislu, kateri so marsikaj pripomogli, da se je Rusija tako odločno potegnila za Srbijo. Vabil je tudi srbske dijake v Moskvo, da se vzgoje v ruskem in pravoslavnem smislu.

Zgodovinska drama v Rusiji prospeva tudi v sedanjem času, ko na zapadu veje v literaturi čisto nasproten veter. Priznanje so si pridobile sledeče novejšje zgodovinske drame: Alekseja Tolstega „Car Feodor Joannovič“, V. Krylova „Petr Velikij“, A. S. Suvorina „Dmitrij Samozvanec i carevna Ksenija“ in Krylova „1812. god, otečestvennaja vojna.“

Rusko - slovanski obzornik. „St. Peterburgskoje blagotvoriteljnoje občestvo“ je začelo izdajati svoje „Izvēstije“. Urednik mu je g. V. N. Korabljov, kateri je bil nedavno tudi pri nas v Ljubljani kot odposlanec odbora za vseslovansko razstavo v St. Peterburgu l. 1904. „Izvēstije“ bo prinašalo poljudno-poučne članke iz zgodovine, književnosti, iz cerkvenega življenja in etnografije posameznih slovanskih narodov ter bo izhajalo po osemkrat na leto.

Ruski kružki so zdaj ustanovljeni na Dunaju, v Pragi, v Brnu, v Ljubljani, v Trstu, kjer poučuje Rusinja Oljga Nikolajevna Stepenko, v Gorici, v Prostejevu, v Ogrskem Gradišču in v Trnovi. „Moskovskoje Slavjanskoje Vspomagateljnoje Obščestvo“ je izjavilo, da priskrbi kružkom ruskih učiteljev, ako člani plačujejo gotovo vsoto.

Maloruski narodopis. Ukrajinsko „Ševčenkovo društvo“ v Lvovu je lani določilo več članov za etnografsko ekspedicijo med Hucule. J. Roždolskyj je nabiral narodne napeve, a jih ni takoj zapisaval, kakor so delali dosedanja nabiratelji narodnega blaga, ampak jih je — navijal na fonograf. Roždolskyj je na ta način nabral čez 1500 narodnih pesmi, v huculskih krajih 670, med njimi 220 lemških. (Lemci imajo svoje ime odtod, ker rabijo besedo *lem*, kakor Slovenci *le* v pomenu *samo*; drugi Malorusi rabijo besedi *liše* in *tiljko*). Doma jih piše z notami O. Ludkevych, kateri je že tako transponiral do tisoč pesmi. „Ševčenkovo društvo“ bo po končanem delu izdalo vse te pesmi, kakor tudi zbirko gališko - ruskih pregovorov in ljudskih legend.

P. A. Kulakovskij, kateri je Jugoslovanom znan po svoji doktorski disertaciji o „Ilirizmu“, za katero je dobil tudi častno nagrado Kotljarevskega, je bil imenovan za glavnega urednika „Praviteljstvennemu Věstniku“. Bil je doslej profesor slavistike na varšavskem vseučilišču, a se je vedno zelo bavil s časopisjem.

Spomenik Rubinsteinu, slavnemu virtuozu in skladatelju, so postavili 14. nov. v peterburškem konservatoriju, katerega glavni ustanovnik je on. Pri tej priložnosti so priredili velik koucrt, večinoma iz njegovih skladb.

Rusko novinstvo. Pred dvesto leti je začel izhajati v Moskvi prvi ruski časopis „Vědomosti“ v „Gosudarjevem pečateljnem dvorcu“ ki je bil hkrati ustanovljen l. 1703. Ta obstoji še dandanes kot „Sinodalnaja tipografija“. Razna časnikarska društva in tiskovni zavodi pripravljajo za dvestoletnico slavnostna izdanja.

Emil Zola. Urednik ruskega časopisa „Niva“ je objavil daljšo jako premišljeno kritično razpravo o nedavno umrlem poglavarju francoske naturalistiške šole. Bil je v Montreuxu ob genevskem jezeru, ko je zvedel, da je umrl Zola. V večji družbi je rekel Anglež Francozom: „Pri vas je občna narodna žalost“, hoteč s tem Francozom izraziti svoje sočutje za izgubo tako znanega pisatelja. A Francozi mu odgovoré: „Gotovo je, da v Zolovih spisih prevladuje ali dobro ali zlo; morda je v njih več zla, kakor dobrega.“ Dobro in zlo, pravi Sementkovskij, sta etična pojma, in po njih se mora soditi tudi Zola. Učeni ruski kritik nato dokazuje, da je Zolovo pisateljsko delovanje družbi več škodilo, kakor koristilo. „Zola je rekel, da on samo fotografira resnico, in to z dovršeno natančnostjo. Priznam, da so njegovi popisi res fotografično natančni. A vsak fotograf more fotografirati ali to ali pa kaj drugega. Tako si tudi pisatelj-fotograf po lastni volji izbira predmete. Ako je torej Zola popisoval večinoma le izkvarjena čustva raznih npravnih izpriencev in le redkokje navadne ali npravno dobre ljudi, je iskati vzroka samo v tem, da je bil ali sam izprijen ali pa je hotel s tem doseči kake posebne efekte.“ Sementkovskij dokazuje družabno škodljivost Zolovega pisateljevanja iz statistike, katera kaže, da se je prodalo največ ravno onih romanov, ki opisujejo najgrje stvari.

Ernst Dümmler, znameniti nemški zgodovinar, je umrl 27. avgusta prošlega leta. Bil je predsednik centralne direkcije, katera izdaje veliko delo „Monumenta Germaniae historica“. Dümmler je skozi celo življenje proučeval samo srednji vek in je napisal mnogo razprav. Za nas je važna njegova razprava „Über die älteste Geschichte der Slaven in Dalmatien“ iz l. 1856.

Indologija. Lasserova „Indische Alterthumskunde“ (leta 1844 — 1861) je že davno zastarela, in G. Brühler je mislil mesto nje izdati že v Londonu obširne „Indian Antiquities“. A pri londonskem zborovanju orientalistov l. 1892. se mu je strassburški založnik K. J. Trübner ponudil, da mu založi tako veliko delo. Georg Brühler je bil v Indiji od l. 1863. do 1880. in je proučil vse stroke indologije; od l. 1881. je bil profesor na Dunaju. Po celi Evropi je začel zdaj nabirati sotrudnikov za veliko celotno delo z naslovom „Grundriss der Indo-Arischen Philologie und Alterthumskunde“ („Enciclopedia of Indo-Arian Research“). L. 1895. so izdali prospekt za celo podjetje, ki bo obsegalo tri dele, katerih vsak bo štel mnogo čez tisoč strani leksikalne oblike. Prvi del ima obravnavati indski jezik, zgodovino indo-arijske filologije z dodatkom o indski paleografiji; drugi del bo obsegal zgodovino indske književnosti, zemljepis, narodopis, državne in zasebne starožitnosti, pravo in običaje; tretji del bo popisoval indske vere, modroslovje, zvezdoslovje z matematiko in umetnost. Brühler je umrl spomladi l. 1898, in zdaj je prevzel

vodstvo celega podjetja Lorenz Franz Kielborn. Seveda bo to ogromno delo dokončano šele v več letih.

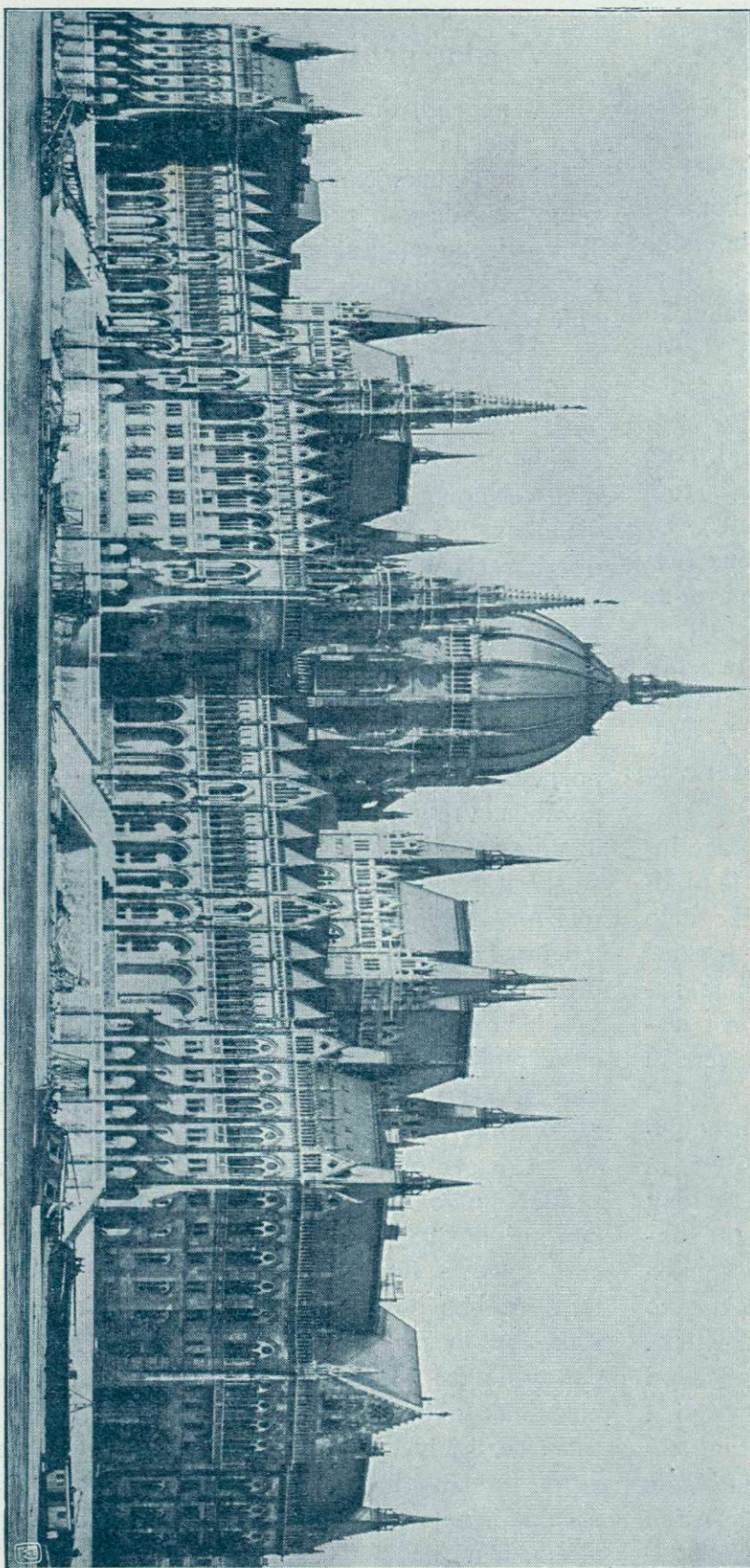
Vojska proti Venezueli.

V nedeljo, dne 7. decembra sta v imenu svojih vlad izročila zastopnika Nemčije in Anglije venezuelskemu zunanjemu ministru ultimatum, v katerem zahtevata, da venezuelska vlada takoj ustreže nemškim oziroma angleškim zahtevam. Poslednje obstojé v tem, da Venezuela izplača one tirjatve, ki jih dolguje nemškim, oziroma angleškim podanikom. Te vsote pa nikakor niso neznatne, kajti samo Nemci zahtevajo 12,282.000 bolivarov ali 9,825.600 mark. Tirjatve segajo nazaj do leta 1898. in tvorijo deloma odškodnino za škodo, ki so jo imeli evropski podaniki, večinoma trgovci in industrijci, povodom zadnjih ustankov, deloma pa plačilo za zgrajene železnice in druga večja javna podjetja. Zahteve Anglije so nekoliko manjše, a vendar znašajo nekaj milijonov. Nemška vlada je po svojem zastopniku že opetovano opozarjala Venezuelo na njene dolžnosti, a vsi opomini so bili zaman. Vlada je v svojem zadnjem odgovoru dné 24. januarja 1901 sicer nekaj obljubila, pozneje pa še na te malenkostne obljube popolno pozabila. Vrhutega so še venezuelska oblastva, civilna in vojaška, silno sovražno nastopala proti tujcem ter se sploh ravnala po znanem ameriškem načelu: Amerika Amerikanom! Vse to je napotilo Nemčijo, Anglijo ter v zadnjih dneh tudi Italijo, da so nastopile proti Venezueli z vso strogostjo in obrnile topove svojih vojnih ladij proti obrežnim utrdbam venezuelske republike. Dosedaj se sicer še ni vnela prava vojska, ker upajo merodajni krogi, da se preporna zadeva morda vendarle poravna po razsodišču, ki so ga nasvetovale severoameriške Zvezne države, vendar imajo Venezuelci že sedaj občutno škodo, ker so jim nasprotniki vtopili vse tri večje vojne ladije, ki so tvorile venezuelsko vojno mornarico, ter s kratkim bombardiranjem razbili nekaj utrdb. — Kako se ta razpor konča, seveda še ne moremo napovedati, a gotovo je, da Venezuela nima v svojih blagajnah toliko drobiža, da bi takoj v gotovini izplačala vse tirjatve. Bržkone se polasté upniki gotovih virov, iz katerih dobiva Venezuela svoje državne dohodke; najbrže si bodo prilastili carino v pristaniščih, in si na ta način poravnali stare tirjatve.

Ob tej priliki pa gotovo ne bo odveč, če čitatelje nekoliko pobližje seznanimo z deželo, v kateri se napovedujejo tako resni dogodki. Venezuela, „dežela vednih revolucij“, kakor jo po pravici nazivlja zgodovinar W. E. Curtis, je republika na severno-vzhodnem obrežju Južne Amerike ter meri nekaj nad en milijon kvadr. kilometrov. Lepo in rodovitno deželo namaka 1047 rek, izmed katerih je največja Orinoko. Prirodnih pristanišč je 32 in 50 zalivov, izmed

katerih največji Maracaibo obsega nad 2000 kvadratnih milj. Največja znamenitost dežele je 1700 angl. čevljev nad morsko gladino nahajajoče se jezero.

PALAČA OGRSKE DRŽAVNE ZBORNICE V BUDIMPEŠTI.

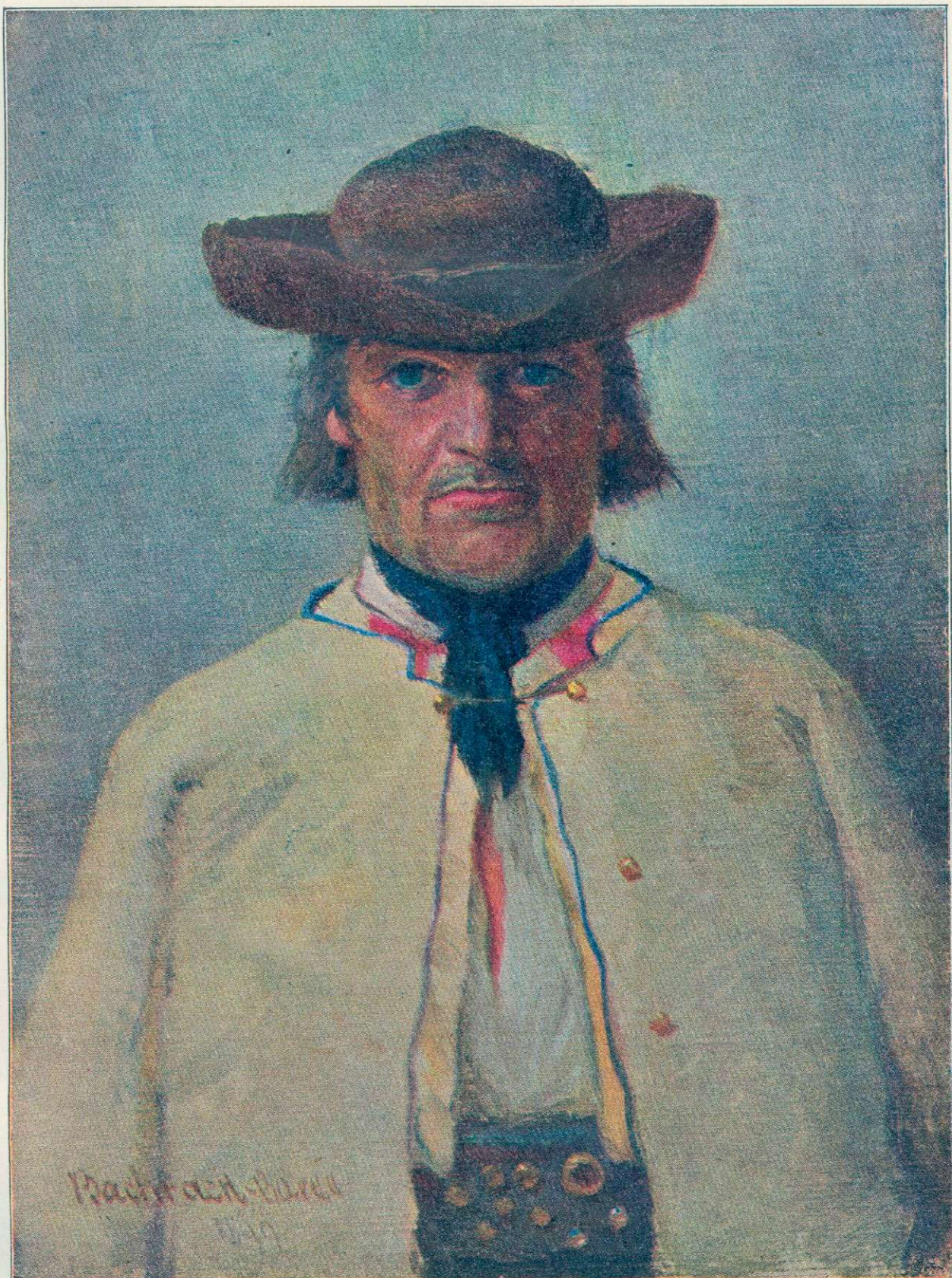

Polovica Venezuele so pašniki, tretjino pokrivajo obdelana polja, tretjino pa gozdi. Glavno mesto je Caracas. Tu je sedež vlade in vseh zunanjih zastopstev. Mesto je po železnici zvezano na eni strani s

trgovinskim pristaniščem La Guaira, ki je sedaj po blokadi zaprto zunanjim ladjam, na drugi strani preko Victorie in Valencie pa z drugim velikim, utrjenim pristaniščem Puerto Cabello, ki so ga dne 14. decembra bombardirale nemške in angleške vojne ladje. Trgovina v vseh teh in ostalih drugih obmorskih mestih je večinoma v rokah Evropecev; domače prebivalstvo se peča skoro izključno s poljedelstvom in živinorejo. — Zakonodaja je v rokah kongresa, ki sestoji iz senata in poslanske zbornice. Senatorje volijo poslanci, poslednje pa prebivalstvo; na 35.000 ljudi pride en poslanec. Oba zastopa skupno volita 16 članov zveznega sveta, ta pa predsednika republike, ki prestoluje v „rumeni hiši“. Sedanji predsednik republike je Castro, ki nima nikakih posebnih zaslug in državniške izkušenosti ter je, kakor venezuelski predsedniki sploh, prišel le slučajno na vrhunec. Posebnost venezuelska so njene revolucije, radi katerih slovi ta država po vsem svetu. Ponavljajo se redno skoro vsako leto. Večinoma se pojavljajo takole: Če kdo izmej „voditeljev“ uvidi, da ima okoli sebe že dovolj prijateljev, podkupi bojaželjno prebivalstvo proti odškodnini 10 centov na moža ter se postavi na čelo armadi. Z njo se poda navadno v kako večjo dolino blizu glavnega mesta in pričakuje vladnih čet. Po prvem strelu, ki pa radi oddaljenosti običajno ne napravi večje škode, jo oba dela vdereta v mesto, in kdor se prvi polasti tiskarn in objavi poročilo o „sijajni zmagi“, ta je zmagovavec. Njegovi prijatelji dobé za plačilo mastne službe in v kratkem izpraznijo državne blagajne. V takih „bojih“ navadno zmagajo bližnje vladne čete, vsled česar se vlada ne menja redno vsako leto. Seveda se ne konča vsak upor tako enostavno in nekrvavo, in ravno sedaj se govori, da se hočejo nad Castrovo oblastnostjo zmaščevati poleg tujcev tudi domači nezadovoljni elementi, katere vodi Hernandez. Zunanje države premišlujejo,

ali bi posegle v vojno ali ne. Sicer imamo „mirovno razsodišče“ v Haagu, a kdo se zanje zmeni, ko je na svetu toliko smodnika in topov? Sila je še vedno jačja od pravice...

SLOVAŠKI STAREJŠINA.

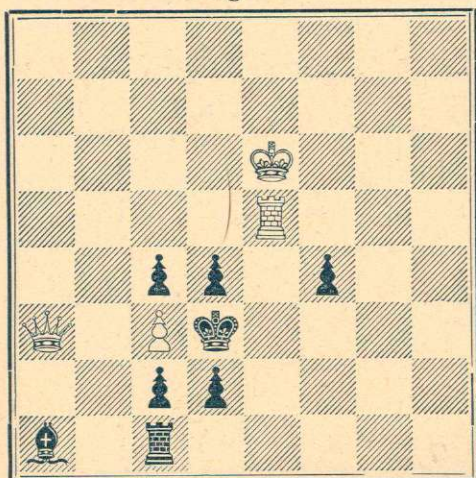
BACHRACH - BARÉE

Š a h.

Naloga št. 47.

Andr. Uršič. Orehek.

Original.

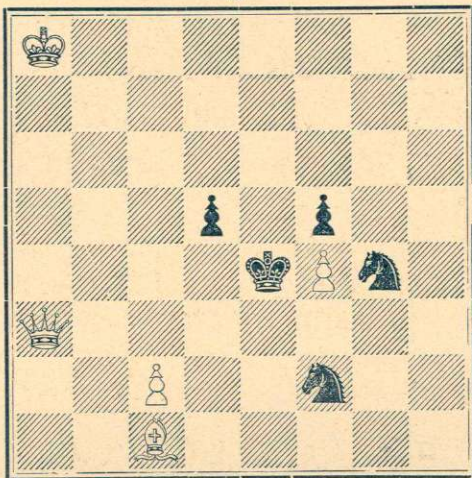

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 48.

Andr. Uršič. Orehek.

Original.

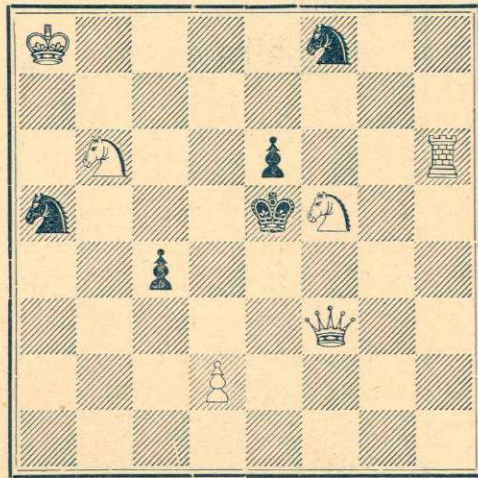

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 49.

Andr. Uršič. Orehek.

Original.

Mat v drugi potezi.

Posebno vprašanje k nalogi št. 49.

Zakaj mora biti beli kralj na a8, in ne n. pr. na a1, h1 ali sploh na drugem polju?

Naloga št. 50.

R. Hollstein (Berlin).

Beli: Kg8, Db7, Te3, La1g4, Sc5, pa4, g3, h5.

Črni: Kd6, Sd4, g5, Lg7, p. e6, h3.

Mat v 3 potezih.

Naloga št. 51.

R. Hollstein (Berlin).

Beli: Kf8, Tc4, Lc2, Sd8, e5, pf2.

Črni: Kd5, pf6, f3.

Mat v 3 potezih.

Naloga št. 52.

R. Steinweg (Berlin).

Beli: Kc8, Dh1, Ta5, f8, Ld3, pe2, f6.

Črni: Ke6, Sc5, pd6, e7.

Mat v 2 potezih.

Rešitev nalog priobčimo v prih. številu.

Šahovske novice. „Deutsches Wochenschach“ prinaša o naši šahovi rubriki med drugim to-le: „Seit einem Jahre hat nun „Dom in Svet“ sich in den Dienst Caïssas gestellt.... Wir wünschen.... um die gute Sache besten Erfolg und die Unterstützung auch aus deutschen Landen“.

V „Rigi“ so igrali 9. nov. t. l. šahovo partijo z živimi podobami. Za šahovnico so imeli preprogo po 1 aržin (28 palcev) za vsako polje. Bele podobe (večinoma dame) so bile belo oblečene in z rdečimi bortami okrašene, predstavljavke črnih podob so bile oblečene v rdeče kostume z zlatimi bortami.

Med Angleško in Irsko pripravljajo korespondenčni turnir po 100 igravcev na vsaki strani.

Prošnja. Uredništvo „Dom in Sveta“ rabi jako nujno sliki dveh slovenskih pisateljev: Jurija Cafa in Frana Svetličiča. Ako ve kateri naših prijateljev kod za sliko teh dveh pisateljev, bodisi fotografija ali risba, prosimo, da nam jo pošlje. Vrnemo mu jo nepoškodovano.

Listnica uredništva. G. B. F. v V.: Vaše spise smo morali za enkrat odložiti. Več v kratkem pismeno. — F. B. v M. Ti nas opozarjaš, da naj bomo pri slikah še bolj izbirčni ter naj ne priobčimo nobene, ki kaže količkaj nagote ali kaj podobnega, kar bi ne bilo za mladino. Smo popolnoma Tvojega mnenja, in se tudi trudimo, da ustrezamo temu načelu, dasi se je marsikdaj težko ogniti taki sliki. Zanimalo Te bode, kar nam je nedavno pisal neki umetnik, katerega smo naprosili, naj sodeluje pri listu. Odgovoril je, da pri „Dom in Svetu“ sploh ne more sodelovati, ker ta ne sprejema nagih slik. V tem vidi on veliko napako in mora biti torej principiarno proti listu. No, mi smo se potolažili in — napredovali. Mislimo, da se v ilustriranem delu lahko merimo z drugimi listi. Da bi vsem ustrezali, tega ne moremo in si tudi — ne želimo. So pač različni ljudje na svetu. — G. M. K. v R.: Poslali ste nam nekaj vinjet, ki kažejo, da niste brez daru, a nimate še one gotovosti v potezi, katero dá šele daljša vaja. Pač pa vidimo, da si prisvajate vinjetsko tehniko, katero goji naš list zadnja leta. Za nadaljne poizkuse Vam svetujemo, da se držite enotne tehnike na eni vinjeti: ali samo s čopičem, ali pa samo s peresom!

NOVO LETO.

Z novoletnimi vošili stopamo zopet pred Slovence! Kakor razvidi vsakdo iz te prve številke, smo začeli izpolnjevati to, kar smo lani ob starem letu obljubovali. Z veseljem moramo priznati, da navdaja naše sotrudnike, leposlovce in znanstvenike, tista navdušena ljubezen do pravega napredka, katera je zmožna roditi lepa in plodonosna dejanja. In katera je ona misel, ki nam daje moč in vztrajnost k delu? Naši prijatelji jo poznajo in verujejo vanjo: To je katoliška in slovanska ideja!

Bili so časi, ko smo morali šele dokazovati, da katoličanstvo ni protikulturen element. Danes se nam to ne zdi več potrebno na tem mestu. Lahko pokažemo na dela, in ta govore razločnejše in glasnejše, nego bi moglo dokazovati teoretično modrovanje. Kar je vzvišenega in lepega — ali ni v veri še vzvišenejše in lepše? Kar je blagega in koristnega — ali ne dobi po veri še večjo vrednost in veljavo? Kar je težavnega in naporenega — ali ne postane po veri lažje in prijetnejše?

Vseskozi opazujemo v sedanjem svetovnem slovstvu nekako dviganje iz nižine do idealov. Mi ne mislimo na ono slovstvo, katero je proračunjeno le na slaba nagnjenja nerazsodnega ter nravno-estetično neizobraženega in neočiščenega občinstva, ker ono ne spada v leposlovje. Mi mislimo na tisto umetnost, ki prodira zmagoslavno v novo stoletje, obdano od žarkov upapolne samozavesti, in ki vedno odločneje privlačuje in zbira okoli sebe umetniške genije nove dobe. Res je v teh novih strujah mnogo nejasnega, in po stranskih potih išče marsikateri nadarjeni častitelj in služabnik lepote one svetlobe, katero bolj sluti, kakor pa spoznava — vendar se nam zdi, da v sedanji dobi pričakovanja in preosnavljanja vsak išče zvezde-vodnice, katera bi ga pripeljala iz dežele teme k jasnemu solncu prave lepote. Nekaj mističnega, skrivnostno-romantičnega se kaže v leposlovju in slikarstvu, — da, še celo kamenita teža stavbarstva bi se rada nekako poduhovila. Človek je truden od materije in njegov duh sanjavo išče po višinah svojega pravega kraljestva. Odtod te mnogokrat tako čudne oblike v slikarstvu, odtod to globoko psihološko preiskavanje vseh tajnosti človeške duše, katero vidimo v modernih črticah. Res je v njih mnogo boleznega, nervoznega, nejasnega, — a res je tudi to, da pomenja ta nova smer preorenje k novemu življenju.

Ko je vladal vsepovsodi brezdušni materializem, se nismo mogli sprijazniti niti z njegovimi deli, niti z njegovimi zastopniki. Bila je doba boja dveh nasprotnih elementov. Danes, ko se človeški duh dviga k duševnosti, gremo mu radostno nasproti, in naša želja je, privedi ga do čistega vrelca resnice in lepote.

To je naše stališče, katero hočemo zastopati v kritiki in v pozitivnem delovanju.

Naša ideja je pa tudi slovanska. Koliko se trudijo tuintam, da bi med katolicizem in slovanstvo spravili nevemkaka nasprotstva! Ako rodi katoličanstvo pri vseh drugih narodih in v vseh delih sveta sadove najvišje omike duha in srca, res ne vemo, zakaj bi tega ne moglo med slovanskimi narodi! Zasledovali bomo pazljivo vsak kulturni napredek v vesoljnem slovanstvu. V znanstvenih člankih in v kratkih poročilih bomo izkušali svojim čitateljem podajati popolnoma objektivno sliko sodobnega umstvenega razvoja raznih slovanskih rodov. To je težavna naloga, in mi le prosimo vse naše prijatelje, ki se bavijo s slavistiko, da bi nam pri tem pomagali s svetom in dejanjem. Da se bomo pa ozirali tudi po ostalem svetu, se razume samo ob sebi. Kako mislimo ilustrirati „Dom in Svet“, evo: to pa razvidite dovolj iz sedanje številke!

Sedaj pa še eno besedo našim gg. naročnikom! Pohvaliti moramo pred vsem zvestobo naših dosedanjih naročnikov, ki so nam, kakor razvidimo iz dosedanjega naročevanja, ohranili svojo popolno naklonjenost. A da nismo nazadnjaki, to nam ni dovolj: mi bi radi napredovali, in zato prosimo, da bi dandanes, ko že vse „agitira“, tudi naši naročniki živahno posegli vmes. Mi delamo preudarno in ne iščemo trenutnih uspehov; v tem je tudi zagotovilo, da bo naš list ostal, ko morda marsikaj drugega premine. Zato pa mu je treba razširjati materialni temelj — in to je stvar naročnikov!

A bodi dovolj teh besedi! Naj sledé dejanja! Naša letošnja „glava“ Vam kaže grbe vseh slovenskih deželá, združene okoli genija, ki ima nad sabo zvezdo, simbol resnice in lepote, pod nogami pa meč, ki je miroljubno skrit v nožnici. Bodi to podoba našega skupnega delovanja!

V tem znamenju Vam želimo vsem — srečno in veselo novo leto!

Uredništvo in upravništvo „Dom in Sveta“.